

Sociálně pedagogická práce s ohroženými dětmi

Bc. Tereza Francová

Diplomová práce
2015

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Tereza Francová**
Osobní číslo: **H13956**
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Sociálně pedagogická práce s ohroženými dětmi**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti sociálně právní ochrany dětí a sociálně pedagogické intervence.

Příprava metodiky výzkumné části.

Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníku.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.

KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3.

MATOUŠEK, Oldřich. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-739-8.

MATOUŠEK, Oldřich. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-825-8.

PROCHÁZKA, Miroslav. *Sociální pedagogika*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3470-5.

ZEZULOVÁ, Dagmar. *Pěstounská péče a adopce*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0065-9.

Vedoucí diplomové práce: **doc. PhDr. Mgr. Jaroslav Balvín, CSc.**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce: **7. ledna 2015**

Termín odevzdání diplomové práce: **17. dubna 2015**

Ve Zlíně dne 7. ledna 2015

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 20.9.2016

.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydávalečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídá k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Diplomová práce poskytuje informace z oblasti sociálně-pedagogické práce s ohroženými dětmi. Teoretická část pojednává o vztahu tématu a sociální pedagogiky, definuje základní pojmy a příčiny vzniku ohrožení u dětí. Stěžejní části podávají informace o sociálně-pedagogické práci s ohroženými dětmi, nástrojích podpory rodiny, o službách pro ohrožené děti a zákonech, jenž se k tématu vztahují. Praktická část je zpracována kvantitativně směřovaným výzkumem prostřednictvím výzkumné techniky dotazníkového šetření. Hlavním cílem je zjistit názor odborníků ze sociálně-pedagogické oblasti na transformaci služeb, které se zabývají péčí o ohrožené děti. Práci uzavírá návrh doporučení, které by mohly péči o tyto děti zlepšit a zkvalitnit.

Klíčová slova: ohrožené děti, sociálně-pedagogická práce, zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, dětský domov, pěstounská péče, pěstounská péče na přechodnou dobu

ABSTRACT

This thesis contains information about socio-pedagogical work with endangered children. The theoretical part is focused on topic's relationship with social pedagogy. It also defines basic concepts and causes of danger that occurs when talking about endangered children. The main part of the thesis is about socio-pedagogical work with endangered children, the instruments of assistance for families, the services for endangered children and laws, which are related to the topic. The practical part deals with the quantitative research, which was based on the questionnaire survey. The main aim is to find out the socio-pedagogical field-experts' opinion about the transformation of services dealing with the care of endangered children. This thesis concludes with a suggested recommendation, which can lead to better and high-quality care for endangered children.

Keywords: endangered children, socio-pedagogical work, facility for children requiring immediate help, children's home, foster care, temporary foster care

Poděkování:

Touto cestou bych ráda poděkovala doc. PhDr. Jaroslavu Balvínovi, CSc., za odborné vedení, cenné rady, připomínky a vstřícný přístup při psaní diplomové práce.

Poděkování patří také všem respondentům, kteří se podíleli na dotazníkovém šetření.

V neposlední řadě děkuji své rodině a partnerovi za podporu během studia.

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 K TEORETICKÝM VÝCHODISKŮM A POJMŮM	11
1.1 O STAVU PRÁCE S OHROŽENÝMI DĚTMI V DOMÁCÍ, ZAHRANIČNÍ A CIZOJAZYČNÉ LITERATUŘE.....	12
1.2 VZTAH TÉMATU K SOCIÁLNÍ PEDAGOGICE	13
1.3 ZÁKLADNÍ POJMY	15
2 OHROŽENÉ DĚTI A SOCIÁLNĚ PEDAGOGICKÁ PRÁCE S NIMI	19
2.1 SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKA A JEJÍ VÝZNAM PRO PRÁCI S OHROŽENÝMI DĚTMI	21
2.2 PRÁCE S OHROŽENÝMI DĚTMI A JEJICH RODINOU.....	24
2.3 SOCIÁLNÍ POLITIKA STÁTU A NÁSTROJE PODPORY RODINY	35
3 SLUŽBY PRO OHROŽENÉ DĚTI A NOVELY ZÁKONŮ	40
3.1 REFORMY SYSTÉMU PÉČE O OHROŽENÉ DĚTI	41
3.2 ZAŘÍZENÍ PRO DĚTI VYŽADUJÍCÍ OKAMŽITOU POMOC VS. DĚTSKÉ DOMOVY	46
3.3 PĚSTOUNSKÁ PÉČE A PĚSTOUNSKÁ PÉČE NA PŘECHODNOU DOBU	49
II PRAKTICKÁ ČÁST	56
4 PRŮZKUMNÉ ŠTŘENÍ SOCIÁLNĚ-PEDAGOGICKÉ PRÁCE S OHROŽENÝMI DĚTMI.....	57
4.1 CÍL VÝZKUMU	58
4.2 VÝZKUMNÉ PROBLÉMY A STANOVENÍ HYPOTÉZ.....	58
4.3 POPIS VÝZKUMNÉHO SOUBORU A METOD JEHO VÝBĚRU.....	60
4.4 METODA ZÍSKÁVÁNÍ DAT.....	61
4.5 PŘEDVÝZKUM A METODA ZPRACOVÁNÍ DAT.....	62
5 VÝSLEDKY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ A JEJICH INTERPRETACE	64
5.1 VÝSLEDKY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	64
5.2 SHRNUTÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU.....	112
5.3 DOPORUČENÍ PRO PRAXI.....	118
ZÁVĚR	121
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	122
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	127
SEZNAM TABULEK	128
SEZNAM GRAFŮ.....	130
SEZNAM PŘÍLOH	131

ÚVOD

Sociálně-pedagogická práce s ohroženými dětmi je v poslední době značně diskutovaným tématem, především z důvodu měnící se legislativy. Novelizování zákona o sociálně-právní ochraně dětí a zrušení samostatného zákona o rodině, jenž byl nyní zahrnut do nového občanského zákoníků, přineslo mnoho změn, nejen v oblasti péče o ohrožené děti.

Tato práce má za cíl vyjasnit, co přesně lze zahrnout do tématu práce s ohroženými dětmi ze sociálního a sociálně-pedagogického hlediska. Poukazuje na to, jak je možné s těmito dětmi pracovat, která zařízení a profese úzce spolupracují s dětmi ohroženými negativními vlivy, který typ péče je pro ně nejpřínosnější v adaptaci a v získání poznatků do života v dospělosti a k jakým změnám došlo v rámci posledních legislativních změn.

Aktuálnost tématu je znatelná i proto, že moderní společnost a s ní spojená rizika, přinášejí častěji, než tomu bylo dříve, zátěžové situace, které nejsou schopni rodiče zvládat. Děti se tudíž ocitají bez rodinného zázemí, které jim je třeba nahradit buď prostřednictvím ústavního zařízení, popřípadě pěstounské péče. Podstatnou záležitostí je to, který typ péče v případě, že se o dítě nemohou starat biologičtí rodiče, eventuálně rodinní příslušníci a blízcí lidé, je pro dítě nejlepší, zda jeden z druhů ústavní péče, případně pěstounská péče. Velmi rozporuplný se stává v poslední době rozšířený druh péče o ohrožené děti, kterým je pěstounská péče na přechodnou dobu. Částí veřejnosti je tento typ odmítán z důvodu atraktivnějšího finančního ohodnocení, než jaké je u dlouhodobých pěstounů a pro omezení doby pobytu dětí u pěstounů na přechodnou dobu. Rozporuplné jsou i názory na ústavní zařízení, mezi které řadíme dětské domovy a zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc.

Otázkou tedy zůstává to, jak s dětmi, které se dostaly do těžké životní situace, jsou bez zázemí a ochrany, nebo v ohrožení, pracovat, co je pro ně nejvhodnější a nejméně traumatizující. Právě na tuto otázku se zaměřuje diplomová práce a snaží se najít odpovědi prostřednictvím odborníků, kteří pracují s ohroženými dětmi v ústavních zařízeních a pěstounské péči. Cílem je zjistit, jak transformaci systému péče o ohrožené děti vnímají zástupci jednotlivých typů péče a jaký mají názor na poslední legislativní změny. Důležité je také stanovit to, jak by podle nich měl vypadat ideální systém péče o ohrožené děti, co by mohlo být v zákonech změněno při další novelizaci, popřípadě, co nového by do nich mělo být vloženo, aby systém fungoval ještě lépe a hlavně ve prospěch dětí, tedy těch, kteří jsou na tuto péči vázání a která je ovlivňuje v jejich dalším životě.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 K TEORETICKÝM VÝCHODISKŮM A POJMŮM

Problematika ohrožených dětí v kontextu sociální pedagogiky je značně širokým tématem. Lze vycházet z notného množství zdrojů literatury české a zahraniční, která se zabývá ohroženými dětmi. Různými odvětvími tohoto tématu se rovněž zabývají odborné časopisy a časopisy v elektronické podobě. Vztah sociální pedagogiky k ohroženým dětem je tématem stále se rozvíjejícím. Profesionální pozice sociálního pedagoga není doposud vytvořena v zařízeních a jiných organizacích, které pracují s těmito dětmi. Zpravidla bývá jeho funkce nahrazována sociálními pracovníky a pracovníky v sociálních službách, kteří plní jak výchovnou funkci, tak i preventivní a poradenskou.

Sociální pedagogika je zaměřena na každodenní život jedince, bez ohledu na jeho věk. Zabývá se také ochranou jednotlivce před rizikovými vlivy a iniciuje změny v sociálním prostředí, které mají dávat do souladu potřeby a zájmy s možnostmi společnosti. Sociální pedagogika má dvě základní funkce, mezi které řadí jak funkci preventivní, tak i terapeutickou. (Kraus, 2008, s. 46)

Sociální pedagogika je tedy oblastí, která má za úkol pozitivně ovlivňovat ohrožené děti, jejich rodiny i mnoho dalších osob, které se ve svém životě dostali do obtížné životní situace. Sociální pedagogika jako obor plní velmi důležitou roli, a to jak v preventivní oblasti, která má předcházet ohrožení, tak i v oblasti terapeutické, kdy má za cíl špatnou životní situaci pozitivně ovlivnit a motivovat osoby k tomu, aby své životní úskalí překonaly. Je třeba ještě rozšířit řady odborníků na sociální pedagogiku, kteří budou s ohroženými lidmi pracovat a naplňovat poslání tohoto pro společnost velmi důležitého oboru.

Následující kapitola se zaměřuje na základní teoretická východiska, které jsou klíčem pro celou práci. Aby bylo možné se tématem ohrožených dětí a sociální pedagogiky zabývat, je nutné ujasnění základní terminologii a stěžejní literaturu.

1.1 O stavu práce s ohroženými dětmi v domácí, zahraniční a cizojazyčné literatuře

Ohroženými dětmi se ve svých pracích zabývá několik autorů, kteří na toto téma nahlíží z různých stran. K velmi významným autorům patří Oldřich Matoušek, který se ve velké míře zabývá mládeží, programy pro rizikové děti, a také dospívajícími jedinci. Dle Matouška (2010, s. 9) lze pod pojem ohrožené dítě zahrnout takové dítě, které může být ohroženo špatným zacházením ze strany rodičů nebo jiných blízkých osob.

Publikace *Encyklopedie sociální práce* vnáší ucelený přehled základních témat a pojmů sociální práce. Kniha přináší celkem 200 hesel ze všech oblastí sociální práce. Odborné pracovníky seznamuje s teoriemi a přístupy sociální práce, poukazuje na trendy veřejné politiky, na náboženské a jiné kontexty, přináší přehled metod a technik sociální práce, či obeznamuje se službami a programy, které pomáhají klientům. (Matoušek, 2013a)

Kniha Oldřicha Matoušky s názvem *Metody a řízení sociální práce* v sobě zahrnuje nejdůležitější metody sociální práce při práci s jednotlivcem, skupinou, komunitou a popisuje systém sociálních služeb. Pro tuto práci je velmi významná část, která je zaměřena na práci s dětmi a jejich rodinou. (Matoušek, 2013b)

Jednou z publikací, která se zabývá hodnocením ohroženého dítěte a jeho rodiny z různých pohledů, je kniha *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*. Její využitelnost je směřována především k odborníkům z řad sociálních pracovníků, psychologů, psychiatrů, pedagogů a k ostatním profesím, které pracují s rodinami. Zabývá se především změnami podoby rodiny, hodnocením vývojové úrovně dítěte, postupy pro plánování práce s dítětem a rodinou, a také ústavní a náhradní rodinou péčí. (Matoušek a Pazlarová, 2010)

Pěstounská péče na přechodnou dobu pro nejmladší děti je prvním materiálem, který se zabývá touto formou péče. Publikace vznikla v době transformačních změn v oblasti péče o ohrožené děti. V roce, kdy byla publikace vydána, se Česká republika řadila mezi země, které umisťují nejmladší děti do ústavní výchovy. Ministerstvo práce a sociálních věcí začalo rozvíjet alternativní formy péče, kam řadíme i pěstounskou péči na přechodnou dobu (PPPD). V publikaci je podán přehled světových i domácích studií, které poukazují na to, jak prospěšná je individuální péče o ohrožené děti, a to především v prvních měsících a letech života. (Ministerstvo práce a sociálních věcí, © 2011)

Pro pochopení současného stavu rodiny v otázkách jejich finanční situace a ekonomických dopadů na ohrožení dítě je třeba pochopit sociální politiku státu. Kniha s názvem *Sociální politika* se zabývá teoretickými otázkami sociální politiky v rámci společenského systému. Pojednává o jednotlivých dílčích oblastech sociální politiky, o konkrétních opatřeních a odvětvích. Zaměřuje se na dopad sociální politiky na oblasti životních podmínek jedinců a skupin a na celkovou prosperitu společnosti. Zahrnuje témata politiky sociálního zabezpečení, zdravotní a sociální politiky, bytové a rodinné politiky, chudoby a sociálního vyloučení. (Krebs, 2007)

Publikace s názvem *Sociálna pedagogika ako životná pomoc* přináší ucelený souhrn sociální pedagogiky. Udává přehled nejen z teorií a východisek, ale pozornost věnuje také profesi sociálního pedagoga, jeho kompetencím a profilu absolventa tohoto studijního oboru. Dále popisuje různé skupiny osob, na které se soustředí. Kromě rodiny svou pozornost věnuje také sociální pedagogice ve škole a v náhradních institucích výchovy i péče. Jedná se o jedno ze stěžejních děl pro tuto práci. (Bakošová, 2008)

Zástupcem cizojazyčné literatury je kniha s názvem: *Tips & tools: the art of experiential group facilitation*, která je zaměřená na zážitkové skupiny a učení prostřednictvím zážitkových metod, které jsou vedeny facilitátory. Inspirace pro publikaci vychází z pedagogických blogů, workshopů, programů pro odborný rozvoj a má sloužit jako usnadněná učební pomůcka, která je výsledkem praktických znalostí a dlouholetých zkušeností. Cílem je pomoc pedagogům s kvalitou práce, seznámit je s uživatelsky přívětivými metodami, podpořit rozvoj skupin a zapojit studenty do procesu smysluplné reflexe a dialogu. (Stanchfield, 2007)

1.2 Vztah tématu k sociální pedagogice

Pojem sociální pedagogika v sobě zahrnuje spoustu odvětví, kterých se přímo či nepřímo dotýká. Zpravidla zasahuje do těch oblastí života jednotlivých lidí, kdy se potýkají s určitým problémem, který povětšinou nemohou vyřešit vlastními silami. Jedná se o problémy jak lidí dospělých, svéprávných i nesvéprávných, tak i dětí. V rámci tématu sociálně pedagogická práce s ohroženými dětmi, zasahuje do každodenního dění rodin i nezletilých jedinců. Sociální pedagog tyto lidi provází a snaží se s nimi najít společnou cestu

řešení aktuálního krátkodobého, či dlouhodobého problému, který přímo ohrožuje samotnou existenci dítěte v rodině a fungování této rodiny.

Oborem sociální pedagogika se zabývá množství autorů, kteří tuto vědní disciplínu uchopují z různých odborných pohledů a snaží se osvětlit její důvodnou existenci.

Hroncová, Emmerová a Kraus (2008, s. 145) uvádějí, že sociální pedagogika je vědním oborem, který se zaměřuje na roli prostředí ve výchově, a to jak v souvislosti s problémy rizikových, potencionálně deviantně jednajících, ohrožených, či nějak znevýhodněných skupin, tak i v souvislosti s celou populací ve smyslu vytváření souladu mezi potřebami společnosti, jedinců a tím přispívá k optimálnímu způsobu života v určité době i v určitých společenských podmínkách.

Podle Krause (2001, s. 5) pojem sociální pedagogika v sobě zahrnuje spojení oblasti problematiky výchovy s problematikou fungování společnosti. Jedná se o hledání způsobu, jak lze ovlivnit ostatní, především děti a mládež, aby chtěli a byli schopni a připraveni porozumět, vyrovnat se a řešit životní problémy a situace své i druhých, pro dobro své, druhých a celé společnosti. Přadka, Knotová a Faltýsková (2004, s. 25) uvádějí, že sociální pedagogika se zaměřuje především na sociální a společenské prostředí, zkoumá výchovné vlivy různých typů prostředí a reaguje na proměnu jednotlivých činitelů prostředí objektivního, v činitele prostředí subjektivního.

Jedná se tedy o vědu, která na daný problém nahlíží globálně, často se zaměřuje nejen na jeden určitý problém nebo určitého jedince, ale velký vliv přikládá i prostředí, skupinám, výchově a zaměřuje se na celou společnost.

Výchova je tedy hlavním nástrojem sociální pedagogiky, prostřednictvím které se snaží ovlivňovat a působit na lidi v bezprostřední blízkosti a tím měnit sociální klima v určité skupině, či ve společnosti. Prostřednictvím výchovy se lidé učí vzájemné interakci, která vede k prospěchu na jednotlivých stranách a eliminuje nepříznivé dopady a důsledky nevhodného, či neznalého chování.

Sociální pedagog se nezabývá pouze výchovou, ale zkoumá také vztah prostředí a výchovy. Předmětem tohoto vztahu jsou sociální aspekty výchovy a vývinu osobnosti. Dále zkoumá výchovu, odchylky sociálního jednání, člověka v sociálním prostředí na základě poznatků transdisciplinárních věd a je jednou z teorií sociální práce (Bakošová, 2011, s. 15).

Pojmy sociální pedagogika a sociální práce se zčásti překrývají a označují dvě oblasti pomoci člověku. Liší se ve svých historických kořenech, ve vývoji a v sebepojetí, ovšem předmět jejich zájmu i jejich cíle jsou velmi blízké, takže při práci s určitými skupinami, kterými jsou například děti ohrožené sociální exkluzí, mohou být použity obě disciplíny. (Matoušek, 2013a, s. 505)

Téma sociálně pedagogická práce s ohroženými dětmi provází jak oblast sociální pedagogiky, tak se dotýká i oblasti sociální práce. V praxi zpravidla sociální pracovník určuje, jakým směrem by se dítě mělo pohybovat, ale sociální pedagog upřednostňuje samotnou výchovu daného jedince, jeho mimoškolní a zájmové aktivity, které dítě začleňují do různých vrstevnických skupin, a samotná činnost v této skupině orientuje dítě v jeho hodnotách. Je tedy velmi důležité dbát, převážně u nezletilých dětí, na jejich volnočasové aktivity.

Pozornost sociální pedagogiky je orientovaná na ovlivňování a využívání volného času dětí a mládeže, na skupiny, které jsou ohrožené narušeným procesem enkulturace a socializace (H. Marburger, 1981 cit. podle Kraus, 2001, s. 6). Zvláštní pozornost sociální pedagogiky zasluhuje osobnost dítěte, a to proto, že je na všechna ohrožení a negativní vlivy citlivější a tím ohroženější (Hradečná, 1998, s. 63 cit. podle Kraus, 2001, s. 114).

V rámci sociální pedagogiky a jejího vlivu na ohrožené děti je třeba postupovat při sledování negativních vlivů nejprve od samotné primární rodiny, ve které dítě žije, až po rozšířenou rodinu a hlavně i na vrstevnickou skupinu a volný čas dítěte. Zpravidla právě vrstevnická skupina a nevhodné trávení volného času v pozdějším věku negativně ovlivňuje děti a mladistvé. Ohrožení způsobené v rozmezí raného až školního věku má své kořeny v rodině. Právě rodina je základ, v ní si dítě utváří své návyky a vše, co získá jej pak provází po celý život. Pověštinou má ohrožení dítěte základ právě v rodině. Z toho důvodu se sociální pedagogika snaží zaměřovat zprvu na samotnou rodinu a snaží se o motivaci členů k eliminaci negativních vlivů.

1.3 Základní pojmy

Tato práce je provázána několika základními pojmy, jejichž definice jsou uvedeny v následující kapitole. Jedná se o hesla, která jsou stěžejní pro celou práci a přímo se dotýkají tématu, který je zaměřen na sociální pedagogiku a její vliv na ohrožené děti.

S termínem ohrožené dítě je spojeno mnoho skutečností, které mají dopad na jednotlivé životní situace. I samotný obor sociální pedagogika se váže s notnou řádkou důležitých pojmů. Jednotlivé definice jsou řazeny sestupně dle abecedního pořadí.

Deinstitucionalizace

Jedná se o takový proces institucionálních změn, které mají za cíl oslabit tradiční ústavní formy péče a mají posílit ty služby, které jsou spojeny s vlastním bydlením, s místní komunitou, s individuálním přístupem ke klientovi, a mají upevnit role rodiny a neformálních poskytovatelů pomoci. Uživatel služby je i přes své limity považován za člověka, který je schopný nést odpovědnost za svá rozhodnutí, za svůj život a naplňuje si svá přání a volí si svou cestu. (Matoušek, 2013a, s. 248)

Facilitace

Pojem facilitace je používán v různých oblastech, popisuje proces vedení, pomáhání, pomoc a utváření. Zážitková facilitace je záměrný přístup, jenž je založen na myšlence, že lidé se učí, mění. To vychází z procesu práce kdy jsou nacházeny problémy, které jsou řešeny za dohledu učitele/poradce/vůdce.¹ (Stenchfield, 2007, s. 1)

Krizová životní situace

Jedlička a Koťa (1998 cit. podle Kraus , 2008, s. 142, 143) uvádí, že krizovou životní situaci lze charakterizovat jako situaci, která je vyostřená v krátkém čase a jedinec ji není schopen sám překonat a vnitřní či vnější zátěž zvládnout pomocí vlastních strategií.

Ohrožené děti

Za ohrožené děti lze považovat děti bez příznivých podmínek pro vývoj, neboť je pravděpodobné, že u nich bude ovlivněno jejich sociální fungování i v dospělosti. Dá se říct, že u nich budou častější projevy sociálního selhání. (Matoušek a Pazlarová, 2010, s. 18)

¹ The word facilitate is used in a variety of fields to describe the process of guiding, helping, assisting, and creating. Experiential facilitation is an intentional approach to facilitations based on the idea that people learn and change more from the process of working through problems and finding solutions by a teacher/counselor/leader.

Podle Matouška je pojem ohrožené dítě v sociální oblasti již zdomácnělý. V posledních pár letech, především pod vlivem terminologie Světové deklarace o přežití dětí, jejich ochraně a rozvoji z roku 1990, bývá nahrazován termínem „dětí ve zvlášť obtížných situacích“. V paragrafu 22 této deklarace, se ke zmíněnému pojmu vtahují „sirotci, děti ulice, děti uprchlíků, přesídlenci, oběti válek a přírodních i lidmi způsobených katastrof, děti migrujících dělníků nebo děti žijící v jiných sociálně znevýhodněných skupinách, pracující děti, děti a mladí lidé uvězněni v pasti prostituce, pohlavního zneužívání a jiných forem vykořisťování, invalidní děti, adolescentní provinilci, oběti apartheidu a cizí okupace.“ (Matoušek, 2013b, s. 221)

V této práci budeme pojem ohrožené dítě používat v kontextu dítěte, jehož zdraví nebo život je nějakým způsobem ohrožen.

Ohrožené rodiny

„Ohrožené rodiny jsou ty, v nichž rizikové faktory nejsou dostatečně vyvažovány působením protektivních faktorů nebo vlivem dalších zdrojů. Pak hrozí rozpad rodiny a/nebo závažná jiná újma někomu z rodiny.“ (Matoušek, 2013b, s. 202)

Psychická deprivace

„Psychická deprivace je psychický stav vzniklý následkem takových životních situacích, kdy subjektu není dána příležitost k uspokojení některé jeho základní (vitální) psychické potřeby v dostatečné míře.“ (Langmeier a Matějček, 1968, s. 98 cit. podle Ministerstvo práce a sociálních věcí, © 2011, s. 13)

Sociální komunikace

Sociální komunikace je projev kontaktu mezi lidmi v konkrétním společenském prostředí za účelem vzájemného informování a ovlivňování se. Komunikace je nejvýraznější prostředek v procesu výchovy. (Danek, 2007, s. 117)

Sociální pedagog

Sociální pedagog je odborník v oblasti sociálně-výchovného působení, vzdělávání, převýchovy, poradenství, intervence, prevence dětí, mládeže a dospělých, ale také v oblasti výzkumu sociálních věd a věd o výchově a vzdělávání (Bakošová, 2011, s. 37).

Sociální pedagogika

Jedná se o transdisciplinární disciplínu, která se zaměřuje na problémy patologického charakteru, marginálních skupin, části populace ohrožených ve svém rozvoji a potenciálně deviantně jednajících, ale především na celou populaci, ve smyslu vytváření souladu mezi potřebami jedince a společnosti, a tedy na utváření optimálního způsobu života v dané společnosti. (Kraus a Poláčková, 2001, s. 12)

Socializace

„Socializace je celoživotní proces, v jehož průběhu si jedinec osvojuje specifické lidské formy chování a jednání, jazyk, poznatky, hodnoty, kulturu a začleňuje se tak do společnosti. Socializace se odehrává především v rodině, ve skupině vrstevníků a přátel, ve škole, prostřednictvím masmédií a práce.“ (Kraus a Poláčková, 2001, s. 54)

Výchova

Výchova je složitý společenský proces, ve kterém se uskutečňuje vztah (interakce) vychovávající - vychovávaný. Výchova má mít svůj cíl. Působení bez cíle je funkcionální, které vede k procesu socializace. Podstatnými znaky výchovy jsou cílevědomost, záměrnost, soustavnost, organizovanost. Cíle výchovy mohou být kognitivní, hodnotové (zdrojem jsou potřeby a zájmy), orientační (pracovní, zdravotní, sociální). (Bakošová, 2008, s. 50)

Dle Krause (2001, s. 41) „je výchova činnost životem podmíněná a život podmiňující“.

Jedlička (2014, s. 144) uvádí, že „výchova bývá pojímána jako vytrvalý, systematicky uspořádaný a určitým způsobem zacílený socializační a enkulturační proces“.

Výchova patří ke třem nejvýznamnějším faktorům, které se střetávají v procesu formování osobnosti člověka. Patří sem výchova, dědičnost a prostředí. (Danek, 2007, s. 49)

2 OHROŽENÉ DĚTI A SOCIÁLNĚ PEDAGOGICKÁ PRÁCE S NIMI

Ohroženými dětmi v této kapitole jsou myšleny takové děti, které žijí v sociálně vyloučených lokalitách, děti rodičů bez přístřeší, děti kterých se rodiče zřekli hned po narození, či v raném dětském věku, nebo děti týrané, zneužívané, zanedbávané. Jedná se tedy o takové nez. jedince, kteří nemají stabilní rodinné prostředí, kteří byli odebráni z rodiny ze závažných důvodů. Tyto děti potřebují stabilní péči, ve které se nejedná pouze o zajišťování jejich fyziologických potřeb, ale hlavně o péči a výchovu v prostředí s dostatkem lásky, empatie a porozumění. Je třeba s nimi pracovat po delší čas, musí se naučit reagovat v různých sociálních a společenských situacích, musí se učit pravidla slušného chování, je jim třeba přiblížit to, jak se žije ve funkčních rodinách, aby se do budoucna eliminovali případné špatné vzory přebrané od rodičů, či z blízkého okolí.

Podle Matouška jsou za ohrožené děti považovány ty, se kterými je špatně zacházeno. Jedná se o úmyslné či neúmyslné chování pečujících osob, které se vymyká společenským normám a ohrožuje dítě. Jsou rozlišovány čtyři typy tohoto poškozování dětí, a to tělesné týrání, sexuální zneužívání, zanedbávání a emoční týrání. Nejčastější podobou týrání dětí je bití, méně časté je trhání vlasů, opaření, vystavování chladu, odpírání jídla a tekutin, topení ve vodě, dušení, podávání jedů a mnoho jiných. Do sexuálního zneužívání bývá zahrnován incest, neboli pohlavní styk mezi příbuznými a různé jiné sexuální praktiky jako účast dětí na výrobě pornografie nebo na náboženských sexuálních rituálech. Zanedbávání znamená opomíjení významných potřeb dítěte, případně opuštění dětí. Emoční týrání spočívá v terorizování dítěte ustavičnou kritikou, nadávkami a jinými druhy ponižování. (Matoušek, 2005, s. 27)

Všechny tyto typy ohrožení mají mnoho dalších důsledků, které se negativně na dítěti projevují. Jedná se například o následnou citovou deprivaci, uzavření se svému okolí, dítě je náchylnější k rizikovému chování, má nedůvěru vůči dospělým lidem, je lekavé, plačtivé nebo naopak citově chladné a agresivní. Všechny tyto faktory a mnoho dalších se projevuje i v samotné dospělosti jedince, které bylo v dětství ohrožené. Tito lidé vidí to, co se stalo jim, jejich prožitky v dětství, za zcela přirozené a často se tímto způsobem chovají i

ke svým potomkům. Mnohdy si do dospělosti přenáší jako různé návyky, vzory chování, tak i pohled na bytovou úroveň, střídání partnerů nebo odkládání dětí do ústavů.

Ohrožení dítěte a špatné zacházení s ním je velmi špatně prokazatelné. Indikátorem bývají zpravidla nálezy lékařů, údaje učitelů, oznámení policie, oznámení občanů státním orgánům, jiným organizacím nebo kontakty postižených dětí s krizovými centry. To, že je dítě určitým způsobem poškozené nemusí být vždy zjistitelné lékařským vyšetřením, ale jedná se o náročnou proceduru zjišťování skutkové podstaty, kterou by měl provádět tým specializovaných profesionálů s jasně rozdělenými kompetencemi. Při vyšetřování dítěte je velmi důležité citlivé projednávání případu zneužívání a týrání, aby nedocházelo k druhotnému poškození dítěte, neboli viktimizaci, kdy například dítě musí opakovaně popisovat situaci, kdy ke zneužívání a týrání došlo a vyšetřující orgán dává najevo nedůvěru ke sdělení dítěte. (Matoušek, 2005, s. 28, 29)

Dítě může být zneužíváno také na základě rizikových faktorů, které jsou na jeho straně nebo v závislosti na rizikových faktorech v interakci rodiny, či v širším prostředí rodiny.

K biologickým rizikovým faktorům na straně dítěte patří nedonošenost, nízká porodní váha, obtížný temperament či jeho nestabilita, chronická nemoc nebo častá nemocnost, vrozená tělesná či mentální vada, psychomotorická opožděnost, neobratnost, snížená inteligence, problémový vztah ke stravování nebo zažívací obtíže, pohlaví - děvčata jsou častěji zneužívána než chlapci. Dalšími faktory na straně dětí, které zvyšují pravděpodobnost nevhodného zacházení ze strany rodičů, jsou: nechtěné těhotenství, některé z forem nejisté vazby na rodiče, přerušování kontaktu s rodičem na delší dobu, nepoučení dítěte o možnosti pohlavního zneužití, nízké sebehodnocení, závislost na okolí. (Matoušek a Pazlarová, 2010, s. 142,143)

Tito činitelé na straně dítěte mnohdy bývají iniciátorem nesnášenlivosti mezi sourozenci. V případě, že jedno dítě je nějakým způsobem postižené, často nemocné, mentálně zaostalé a druhý ze sourozenců je zdravý, fyzicky vitální, inteligentní, může dojít k upřednostňování ze strany rodičů pouze jednoho zdravého ze sourozenců. Druhý může být zneužíván a citově deprivován. Upřednostňování jednoho dítěte se mnohdy objevuje i v případě pohlaví sourozenců. Leckdy rodiče dávají najevo svým dětem, že jsou pro ně pouhou překážkou v jejich životě, že jim ukončily kariéru v profesním životě, že je kvůli nim opustil partner nebo se rodina otočila zády. Tuto újmu si nezletilí jedinci nesou celý život

a nebývá výjimkou, že v případě svých vlastních dětí se k nim chovají stejně a kompenzují si tím své nevydařené dětství nebo to berou za zcela přirozené chování. Někdy dochází k opaku a tito jedinci svým vlastním dětem dávají nadměru lásky a chrání je, aby neprožili v dětství to co oni.

Mezi rizikové faktory v interakci rodiny jsou řazeny časté konflikty v rodině, a to jak mezi rodiči a všemi dětmi, tak i mezi rodiči zároveň. Dalším rizikovým faktorem může být situace, kdy osamělá mladá matka pečuje o dítě nebo děti, a to zvyšuje riziko jejího násilného chování k dítěti nebo dětem. V širším prostředí rodiny jsou rizikovými faktory chudoba a nezaměstnanost rodičů. Chudoba a převážně extrémní chudoba má v určitých případech za následek špatné zacházení rodiny s dítětem. Chudoba a nezaměstnanost jsou faktory zvyšující stres rodiny, a tak ztěžují fungování rodiny. (Chalk, 1993 cit. podle Matoušek, Pazlarová, 2010, s. 143)

Stuchlíková (2005, s. 33,34) uvádí, že v případě, kdy je dítě vystaveno nadhraniční zátěži, jedná se takovou o situaci, které je pro něj ohrožující. Dítě na ni reaguje svými obrannými mechanismy, které jsou nevědomou obranou proti ohrožujícím emocím. Tyto mechanismy mohou být velmi adaptivní při traumatických událostí. Pokud se zátěž nepodaří optimálním způsobem zvládnout, vyvolá to v dětech negativní emoce.

Je znatelné, že dítě může být ohroženo z velkého množství příčin, které jsou ovlivněné, jak prostředím, společností, rodinou, tak i biologickými faktory a dítě na toto ohrožení určitým způsobem reaguje. V případě, že k ohrožení dojde, je třeba se snažit negativní vlivy odstranit za pomoci sociálních pedagogů, sociálních pracovníků, jiných odborných pracovníků a samotného jedince.

2.1 Sociální pedagogika a její význam pro práci s ohroženými dětmi

Příčiny ohrožení dítěte, tak jak bylo uvedeno výše, mají velmi často své ohnisko v rodině. Právě příčiny ohrožení, které vznikají v rodině, jsou jedním z nejčastějších problémů, se kterými se sociální pedagogika setkává. Ze sociálně-pedagogického hlediska, je příčin ohrožení, které vznikají v samotném jádru rodiny notné množství.

Nevhodné přístupy v rodinné výchově jsou brzdícím faktorem rozvoje sociálních kompetencí. Důvody, kvůli kterým nemají některé děti dostatečně rozvinuté sociální kompetence, jsou různé a jejich původ může být podmíněný vnějšími i vnitřními faktory.

V rámci sociálně-pedagogického přístupu lze poukázat na příčiny, které vyplývají z vnějších faktorů a těmi jsou: nevhodný styl rodinné výchovy, porucha připoutání se, nevhodný či nedostatečný model ve výchově, násilí a kruté zacházení s dítětem, bariéry, které vyplývají z odlišné kultury a etnicity dítěte. (Bakošová, 2011, s. 112)

Velký vliv má i sociální zrání jedince, které je chápáno jako proces vývojových změn, který probíhá pod tlakem měnících se sociálních pozic a rolí, které vedou k postupné proměně objektu společenské péče ve společenský subjekt. Sociální zrání je analyzováno z hlediska světového názoru, hodnot, společenských postojů a sociálních kompetencí, společenských rolí, společenských norem, vzorců chování, životního stylu a mnoho jiných. (Semrád, Juráčková a Šimová, 2007, s. 67) Právě sociální zrání jedince může mít značný vliv na jeho případné ohrožení.

Sociální pedagogika se zaměřuje nejen na rozpoznávání samotného ohrožení, na příčiny vzniku, ale také na řešení situace. Sociální pedagog pomáhá ohroženým jedincům situace napravit, působí na okolí, na různé podněty a mobilizuje síly samotného jedince, aby se k problému neodvracel zády, ale snažil se jej s dopomocí řešit sám. V mnohých případech se může stát, že jediným řešením situace jsou nějaká opatření nebo zprostředkovaná péče.

Bakošová (2008, s. 169) uvádí, že každá zprostředkovaná péče, opatření, ať již právní, vzdělávací, výchovné, sociální nebo zdravotnické, by mělo vést ke zlepšování kvality života opuštěného dítěte, aby jeho frustrace a důsledky ohrožení biologickou rodinou bylo co nejmenší. Je velmi důležité, aby s rodinami i dětmi pracoval tým odborníků za pomoci sociálního pedagoga, který je schopný diagnostikovat, posoudit a následně hledat řešení různých výchovných situací.

Sociální pedagog hraje velmi významnou roli při práci s dětmi bez biologických rodičů. Je pro takové dítě tím člověkem, který mu pomáhá se vyrovnat se změnou podmínek, který mu situaci vysvětluje a provází ho po celou dobu, co je to nutné. Je důležité, aby takové dítě vědělo, ke komu se může se svými problémy obrátit a kdo mu pomůže se se situací vyrovnat. Sociální pedagog působí na úrovni společnosti, na úrovni rodiny, a také na úrovni dítěte.

Sociální pedagog se profesionálně zabývá výchovou, a také vzděláváním jedinců v oblasti morálních hodnot, emoční sféry a celkového osobnostního rozvoje. V potaz bere biologické a vývojové determinanty a specifika prostředí, ze kterého klient pochází a je jím formován

(patří sem rodinné, školní a mimoškolní prostředí). Zabývá se také prevencí vzniku rizik, která jsou primárně spojena s výchovou, ale také kompenzací konkrétních dopadů chování jedince na jeho osobnost či sociální okolí. (Sekera, 2012, s. 46) Sociální pedagog při své práci působí zpravidla na třech úrovních, na úrovni společnosti, rodiny a dítěte.

Na úrovni společnosti působí vláda a parlament, kteří by měli ve svých programech dbát na zlepšení kvality rodin. Je třeba prezentovat funkční rodiny na úrovni masově-komunikačních prostředků, mluvit o výchovateckých schopnostech rodičů, o vztazích mezi rodiči a dětmi. Důležité je také prezentovat v médiích život rodin, kteří za své přijali „opuštěné dítě“. (Bakošová, 2008, s. 169)

Na úrovni rodiny poskytuje pěstounským rodinám i rodinám, které si vzali dítě nebo děti do osobní péče podporu, poradenství, pomoc, klubovou i rekreační činnost. Je velmi důležité veřejně oceňovat rodiče za náročnou práci, jejich trpělivost a ochotu se věnovat krom svých biologických dětí i opuštěným dětem. (Bakošová, 2008, s. 170)

Na úrovni dítěte se sociální pedagog pohybuje ve vzdělávacích a poradenských centrech, ale i přímo v rodinách, kde všestranně pomáhá dítěti ve výchově a vzdělávání. Ukazuje dítěti i rodině možnosti spojené s jeho talentem a schopnostmi. Také odstraňuje bariéry a nedostatky, které si dítě vytvořilo v průběhu nezdravého rodinného prostředí a institucionální výchovy. Také spolupracuje se školou, učiteli a sociálními pracovníky při vytváření individuálního programu pomoci prostřednictvím výchovy. (Bakošová, 2008, s. 170)

Hlavním nástrojem sociálních pedagogů, kterými působí na své klienty, je výchova. Výchova je podle Bakošové (2011, s. 100) složitý, těžko měřitelný proces, prostřednictvím kterého se člověk stává člověkem. Velmi důležitá je výchova pro život, výchova ke zdravému životnímu stylu, k manželství, rodičovství a multikulturní výchova. Výchova by neměla být zaměňována s manipulací. Důležitým procesem završení výchovy je sebevýchova jako výsledek cílevědomého zdokonalování vlastní osobnosti. Aktuální úkoly sociální pedagogiky uvádí Kraus (2008, s. 49, 50), který mezi ně řadí popisování a analyzování prostředí, které člověka obklopuje a ovlivňuje ho, zkoumá jak poskytovat pomoc v adaptaci na stále náročnější životní podmínky, reflektuje globální problémy

společnosti, přispívá k utváření zdravého životního stylu, rozpracovává formy a specifické metody sociálně výchovné činnosti a vyvíjí maximální snahu o uplatnění poznatků v praxi.

S prací sociálních pedagogů na úrovni ohroženého dítěte a mnohých jiných problémů se váže několik pojmů. Jedním z nich je sociální opora, která je významná pro samotné dítě. Jedná se o oporu jak ze strany pracovníků, tak i ze strany blízkých osob, která je nejvýznamnější. Sociální opora působí na všech třech úrovních.

Sociální opora zahrnuje celý systém sounáležitostí, pomoci a péči o jiného člověka v různých oblastech. Nejvýznamnější opora je poskytována těmi nejbližšími lidmi. Tito zcela konkrétní lidé nahradit nejdou, ale lze nahradit jejich služby. (Svoboda, 2014, s. 99) V případě, že oporu nemohou dítěti poskytnout blízcí lidé, je třeba jejich péči zaměnit s jinou. V těchto případech je významná instituce převážně pěstounské péče, popřípadě nejlepším řešením je samotná adopce dítěte.

2.2 Práce s ohroženými dětmi a jejich rodinou

Pro pojem rodina bylo vytvořeno již velké množství definic. Zpravidla se vychází z toho, že rodina je postavena na třech základních pilířích, a to sňatek, narození dítěte nebo dětí a příbuzenství, kam jde zahrnout jak úzký okruh příbuzných osob, tak i širší okruh lidí, kteří jsou propojeni příbuzenskými vazbami. Ohrožené dítě je zase nejčastěji označováno jako dítě, které je ohroženo na zdraví, na osobním rozvoji, ohroženo sociálním vyloučením nebo ztrátou rodiny a blízkých osob. Práce s těmito dětmi a rodinami bývá postavena na základech sociálně-pedagogické práce.

Sociálně-pedagogická práce s ohroženými dětmi se opírá o čtyři činnosti sociálního pedagoga, a to výchovně-vzdělávací proces, preventivní činnost, intervenční činnost a poradenskou činnost. Výchovně-vzdělávacím procesem by mělo být dosaženo integrace a stability osobnosti každého dítěte. Preventivní činnost by měla vést ke vzdělávání veřejnosti, k solidaritě a soucitu se slabšími. Intervenční činnost, která by měla probíhat prostřednictvím spolupráce s policií, pastoračním centrem nebo střediskem volného času v regionu. Poradenská činnost spočívá v poskytování takových informací, které by dětem pomohly zvládnout zátěž v rodině. Poradenství se může dotýkat všech problémů, které dítě má, a o kterých je ochotno hovořit. (Bakošová, 2008, s. 180) Všechny jmenované činnosti sociálního pedagoga jsou velmi podstatné a pro ohrožené děti neopomenutelné.

Ohroženými rodinami jsou myšleny ty, ve kterých nejsou rizikové faktory dostatečně vyváženy působením protektivních faktorů. V tomto případě hrozí rozpad rodiny nebo závažná újma některého z členů rodiny. Při sociální práci s ohroženou rodinou musí pracovník počítat s obranými postoji zpravidla u dospělých jedinců. Často také nebývá vysoká ochota členů rodiny docházet do institucí, které poskytují odbornou pomoc. Z toho důvodu je nejlepší pracovat v domácím prostředí rodin, kvůli tomu se značně rozvíjejí různé asistenční a terénní programy. Pracovník se při práci s mnoho problémovými rodinami zaměřuje převážně na cíl intervence, který formuluje společně se členy rodiny podle jejich cílů, které jsou ochotni a schopni stanovit. Obecným cílem práce bývá posilování kompetence rodiny řešit vlastní potíže. Pracovník zastává pouze místo dočasného spojence rodiny a vše, co podniká, by mělo směřovat ke stavu, ve kterém ho rodina nebude potřebovat. Významnými oblastmi pro práci s rodinou jsou zejména: emocionální klima rodiny; zvládání emocí v rodinné interakci; struktura a povaha vztahů mezi členy rodiny; vazby rodiny na další lidi a organizace; minulost a budoucnost rodiny. (Matoušek, 2013a, s. 302,303) Sociální pedagog při své práci využívá mnoha metod výchovy, kterými působí na své klienty, jedná se o metody zážitkové, příkladu, vysvětlování, požadavků, přesvědčování, cvičení, hodnocení (Bakošová, 2011, s. 89).

Pracovník by měl být rodině pouze nápomocen při jejich vlastním řešení situace. Měl by jejich kroky korigovat, radit členům rodiny a měl by dopomáhat tomu, aby si sami našli možné řešení. Je důležité, aby tito lidé nebyli vázáni neustále na pomoc institucí nebo pracovníků sociální oblasti. I když je lidem pomáháno, důležité je, aby se učili samostatnosti, aby se snažili na různá řešení přicházet sami a mohli poté následně fungovat i bez pomoci. Významným činitelem jsou blízcí lidé, na které se můžou osoby obracet. Je třeba, aby měli pocit sounáležitosti, že nejsou na problém sami. Měli by mít vedle sebe lidi, kterým skutečně plně důvěřují.

Již genetickým kódem je každé bytosti vtisknuto, že po narození budeme mít ve své blízkosti alespoň dva lidi, a to otce a matku. Dítě potřebuje nejen někam patřit, ale zároveň i patřit někomu. Nejvýznamnější sociální oporou pro dítě jsou rodiče. Jejich jednotlivé role mají určitý smysl, který nelze chápat jen v biologickém ohledu, ale jejich obsah je širší a nenahraditelný. (Svoboda, 2014, s. 99, 103) Je zřejmé, že rodina je tím nejcennějším, co mohou lidé mít, pokud má rodina silné základy, je to malý krok k dosažení cíle.

V případě, že problém nelze vyřešit prostřednictvím samotného jedince, či ve spolupráci s rodinou nebo blízkými lidmi, přicházejí na řadu zpravidla různá zařízení, která jsou specializovaná na pomoc v krizových situacích jak ohroženým dětem, tak i dospělým.

Zařízení podporující ohrožené děti a rodiny

Pro podporu dětí, které se ocitly v krizové situaci, jež souvisí s rodinnou situací či situací ve škole, slouží střediska výchovné péče pro děti a mládež. Tyto střediska jsou také určena pro děti vracející se do běžného života po ústavním pobytu. Střediska pořádají různé programy, kterých se děti i rodiče účastní dobrovolně. Dětem i rodičům jsou nabízeny tyto služby: krizová pomoc (telefonická nebo v přímém kontaktu s klientem, případně s jeho rodinou), terapeutické programy individuální a skupinové (arteterapie, rodinná terapie, posilování rodiny nácvikem komunikačních dovedností pomocí videa, skupinová psychoterapie), kluby a diskotéky, zájmové kroužky, doučovací programy pro klienty, pracovní poradenství, terénní sociální práce, a mnoho dalších. (Matoušek a Matoušková, 2011, s. 197,198) Tyto střediska bývají zpravidla součástí všech velkých měst. Prostřednictvím velké nabídky různých programů, aktivit a zájmových činností, je dětem ukazováno, jak mohou trávit svůj volný čas.

Metoda používaná v přirozeném prostředí cílové skupiny, kterými jsou děti, dospívající a mladí dospělí je terénní práce s mládeží. Jejím cílem je předcházení nebo snižování sociálních a zdravotních rizik, které souvisejí se způsobem života cílové skupiny a s prostředím, ve kterém se pohybují, a vytváření podmínek pro jejich sociální začlenění. Terénní práce s mládeží je zaměřena na monitorování a aktivní vyhledávání cílových skupin v jejich přirozeném prostředí, na navazování kontaktů, krizovou intervenci, poradenství, pomoc, aktivní doprovázení a asistenci. Nepostradatelnou součástí této práce je prosazování práv a oprávněných zájmů cílové skupiny, to často zahrnuje jednání s osobami a institucemi, které jsou důležité v životě cílové skupiny, jako jsou rodiče, blízcí a úřady. (Matoušek, 2013a, s. 472, 473) Podle Krause (2008, s.187) je cílem streetworku, nebo-li terénní práce, oslovovat ty skupiny, které potřebují sociálně-výchovnou pomoc, ale sami ji nevyhledávají, popřípadě ji v některých případech odmítají.

Důležité jsou také různé programy pro ohrožené děti a mládež, které jsou převážně organizovány jako skupinové. Nejideálnější je skupina, která je vedena odpovědným

dospělým a má prosociální normy, příkladem je třeba skautská skupina. Tyto programy u dětí a mládeže rozvíjejí jednu nebo více dovedností (ovládání vlastní agresivity, řešení konfliktů atd.). Mladého člověka udržují co nejdéle v systému vzdělávání, dávají příležitost k získání kvalifikace, nabízejí nerizikové trávení volného času, poskytují výjimečné zážitky při zkouškách vlastních sil (pobyty a akce v drsné přírodě) a v neposlední řadě přináší dočasnou úlevu mladým lidem, kteří žijí v deprivujícím prostředí sociálně vyloučených lokalit (příkladem může být pobyt na farmě). (Matoušek, 2013a, s. 464-466) Každý z programů má svůj cíl a je určen pro specifický okruh osob.

K dalším zařízením, která podporují ohrožené děti, patří speciálně pedagogické centrum. Toto zařízení se zabývá i problematikou nekázně a to především v těch případech, kdy při integraci žáků do škol dochází ke kázeňským problémům. Centrum zabezpečuje metodické, poradenské a terapeutické činnosti pro děti a žáky s daným postižením. Tyto zařízení pracují buď samostatně nebo při speciálních školách. (Bendl, 2004, s. 48,49)

Linky důvěry pro děti a mládež spadají mezi zařízení krizové intervence. Poskytuje dětem a mladistvým anonymní telefonickou pomoc v krizových situacích. Předností této krizové intervence je její rychlost, dostupnost, nonstop provoz a anonymita. K hlavním tématům, které jsou řešeny, patří láska, partnerství, sex, rodinné vztahy, vrstevnické vztahy, šikana, násilí páchané na dítěti v rodině a závislost. (Bendl, 2004, s. 84,85) Linky důvěry jsou velmi snadno dostupné, což patří k jejich hlavním výhodám. Kdykoli se vyskytne nějaký problém, dítě či mladiství má s největší pravděpodobností možnost na linku zavolat.

Dětské krizové centrum je orientované na problematiku dětí týraných, zneužívaných a zanedbávaných. Zaměřuje se na diagnostiku a terapii dětí zneužívaných a zanedbávaných. Pomoc je poskytována jak dětem, tak i jejich rodinám, nabízí odbornou pomoc orgánů péče o dítě, také poskytuje konzultační a školicí služby pracovníkům, kteří se zabývají určitou problematikou. Zabývají se také problematikou fyzického a psychického týrání, sexuálního zneužívání, šikanování, zanedbávání, týrání a sekundární viktimizací. Nabízí také možnost krátkodobého krizového pobytu dítěte s rodičem v azylovém bytě. (Bendl, 2004, s. 86,87)

Program Pět P je alternativním označením projektu „Big Brothers, Big sisters“ a znamená: Přátelství, Podporu, Prevenci, Péči a Pomoc. Program je určen dětem, které mají nevhodné kamarády, či vážné konflikty v rodině. Důležitý pro tento projekt je souhlas rodičů nebo zákonných zástupců, s nimiž udržují organizátoři projektu kontakt. Dobrovolníky jsou

převážně studenti, kteří procházejí výběrovým řízením, školením a jejich práce s klientem je pravidelně supervidovaná. Dobrovolník si společně s klientem zvolí společnou činnost, kterou chtějí spolu vykonávat, ale vždy je přihlíženo k přání rodičů dítěte. (Bendl, 2004, s. 89) Program Pět P je v České republice velmi oblíbený a vyskytuje se v mnoha městech.

Rodinná centra jsou zařízení nabízející škálu služeb a aktivity pro rodiny žijící v určité oblasti. Vznikla jako výsledek činnosti center pro rodinu a sociální péči, které měli za cíl prosazovat všechny pozitivní prorodinné hodnoty, především prostřednictvím preventivních aktivit. Aktivně vytvářejí nabídku vzdělávacích a rekreačních programů pro rodiny s cílem zlepšit sociální fungování rodin. (Matoušek, 2013a, s. 455,456) Velká výhoda spočívá i v tom, že v prostorách rodinných center se sdružují rodiče s dětmi, kteří by se v normálním životě nesetkali. Společně mohou sdílet různé své problémy a radosti, popřípadě společně i s dětmi trávit volný čas. Navazování kontaktů s okolím má v mnoha případech velmi pozitivní vliv na celou rodinu.

Azylové domy pro matky s dětmi jsou chráněnými bytovými jednotkami, které slouží k ochraně matek a dětí v obtížné životní situaci, spojené se ztrátou bydlení a k podpoře a zlepšení jejich sociálního fungování. (Matoušek, 2013a, s. 428)

Orgány sociálně-právní ochrany dětí

Práci s ohroženými dětmi nejčastěji započne orgán sociálně-právní ochrany dětí.

V České republice kontrolu a dohled nad ohroženými dětmi přebírá státní orgán oddělení sociálně právní ochrany dětí se sídly v obcích s rozšířenou působností. V jejich kompetenci je prověřování případů špatného zacházení rodičů či jiných pečujících osob s dětmi, navrhuje další opatření a omezení, zbavují nebo pozastavují rodičovskou odpovědnost. V pravomoci orgánů sociálně právní ochrany dětí je také navrhování ústavní výchovy a vydávání rozhodnutí o nezájmu rodičů, tím umožňují, aby dítě mohlo být osvojeno bez souhlasu rodičů. Pracovníci oddělení sociálně právní ochrany dětí jsou v období rozvodu rodičů kolizními opatrovníky dítěte. Jejich povinností je také sledovat výkon ústavní a ochranné výchovy dětí a navštěvovat i neploleté osoby ve věznicích. Účastní se projednávání trestních činů u dětí a nezletilých a mají ještě mnoho dalších povinností. (Matoušek et al., 2007, s. 83)

Sociálně-právní ochrana dětí má v kompetenci především zajištění práva dítěte na jeho příznivý vývoj a řádnou výchovu, ochranu oprávněných zájmů dítěte a působení směrem k obnově narušených funkcí rodiny. Hlavním principem sociálně-právní ochrany je zájem o blaho dítěte. Z toho vyplývá, že dítě má právo požádat orgány sociálně-právní ochrany dětí o pomoc při ochraně svého života a dalších svých práv. Rovněž rodič má právo požádat o pomoc při výkonu svých rodičovských práv a povinností. Orgány sociálně-právní ochrany dětí jsou povinny poskytnout dítěti i rodičům pomoc, poskytují rodinám, tedy rodičům i dětem, preventivní a poradenskou činnost, nebo doporučují pomoc jiných odborných poradenských zařízení. Cílem je působit tak, aby v rodině byly vytvořeny podmínky, které odvrátí nutnost odebrání dítěte z rodiny. Orgány sociálně-právní ochrany dětí mohou rodičům uložit povinnost využít pomoc odborného poradenského zařízení v tom případě, že rodiče dítěti nezajistili odbornou pomoc, kterou potřebuje a kterou jim úřad již dříve doporučil. Rodiče jsou také povinni spolupracovat s orgány sociálně-právní ochrany dětí. (Bechyňová a Konvičková, 2008, s. 46,47)

V případě ohrožených dětí se zpravidla jedná o rodinu, kterou má orgán sociálně-právní ochrany dětí již nějakou dobu v evidenci. Může se jednat i o udání někoho z okolí dítěte, kdo orgán upozorní na eventuální znaky, které mohou poukazovat na ohrožené. Pak již záleží na postupu orgánu sociálně-právní ochrany dětí, který vyhodnocuje situaci. Dítě může zůstat v rodině a sociální pracovník do rodiny pouze dochází nebo dítě může být přemístěno do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, do ústavní výchovy nebo do pěstounské péče, či do pěstounské péče na přechodnou dobu.

Rodiny, které zpravidla mívají orgány sociálně-právní ochrany dětí v kompetenci by se v některých případech mohly nazvat jako mnohoproblémové.

Mnohoproblémová rodina je taková, se kterou se profesionálové v pomáhajících profesích setkávají často. Tato rodina má problémy ve více sférách svého fungování, kam lze zařadit bydlení, finance, výchovu dětí, partnerské vztahy k členům širší rodiny, vztahy k institucím, konflikty se zákonem, nemoci, závislosti. Označení mnohoproblémová rodina nelze považovat za stigmatizující, ale zdůrazňuje komplexní povahu potřeb takto označovaných rodin. Dalším podobným výrazem může být rodina se zvláštními potřebami. (Matoušek a Pazlarová, 2010, s. 18) Taková rodina již svou situaci zpravidla není schopna řešit sama a proto je třeba dopomoc různých orgánů v řešení její situace.

Matoušek (2013b, s. 202) uvádí, že při řešení problémů mnohoproblémové rodiny, je důležité dát problémy do pořadí a zpřehlednit faktory protektivní a rizikové i další dostupné zdroje. Je tedy velmi důležité, aby byl sestaven plán práce s rodinou, který může být výsledkem například případové konference.

V případě vážných rizikových faktorů na straně dětí může dojít k intervenci, která je poskytována na úrovni státu ve sféře sociální péče. Tuto intervenci uskutečňují sociální pracovníci městských úřadů a obcí s rozšířenou působností, na pozicích sociálních kurátorů pro mládež. Do jejich náplně práce spadá pečování o děti mladší 15 let, které se dopustili činů, jenž by byly u dospělých klasifikovány jako trestné a o mladistvé ve věku 15-18 let, kteří se dopustili přestupku nebo trestního činu a bylo u nich zahájeno trestní stíhání. Dále se zabývá i dětmi a mladistvými, kteří opakovaně mají vážné poruchy chování, jako například útěky z domova, zneužívání návykových látek, absence ve škole a mnoho dalších. (Matoušek a Kroftová, 2003, s. 154) Do kompetence městských úřadů a obcí s rozšířenou působností spadá také sociálně-právní ochrana, kterou vykonává k tomu kompetentní orgán.

Metody a techniky práce s ohroženými dětmi a jejich rodinou

Bití, ponižování a zanedbávání dětí nebo pouhé nahodilé uspokojování základních potřeb, či nevypočitatelné působení dospělých jedinců na dítě není možné považovat za výchovu, jelikož vede k osobnostním poruchám a socializačním problémům. Pro nápravu vadných vzorců chování, léčbu duševních onemocnění a poruch sebepojetí se využívá metod socioterapie a psychoterapie. (Jedlička, 2014, s. 145) Kromě sociální terapie a psychoterapie je v praxi využíváno ještě několika dalších metod.

Sociální terapie

Sociální terapie má za cíl dosahovat žádoucích změn přímým i nepřímým působením, a to v chování klienta a v jeho sociálním okolí. Řeší situace, které bezprostředně ohrožují klienta a které předcházejí vzniku rizikového chování. (Zakouřilová, 2014, s. 15) Sociální terapie zahrnuje poradenství; diagnostiku; primární, sekundární a terciární prevenci; krizovou intervenci; spolupráci terapeuta s dalšími osobami, které jsou důležité v životě klienta a s dalšími odborníky; různé formy rehabilitace jako je rodinná, sociální či volnočasová; resocializaci a přímou terapeutickou práci. Sociální terapie má za cíl podporu

klienta; adaptaci klienta na nové podmínky; realistický náhled klienta na možnost úpravy obtíží; nalezení zdrojů klienta k řešení jeho problémů; přestavba vlastního postoje klienta k problémům; žádoucí změny v chování klienta a v jeho sociálním prostředí; úprava postojů a výchovných praktik rodičů; odstranění nežádoucích vlivů a začlenění se do sociálního života. (Zakouřilová, 2014, s. 21- 24) V oblasti práce s ohroženými dětmi zahrnuje činnost vedoucí ke zlepšení nežádoucí situace dítěte, k nápravě rodinného prostředí a eliminaci nepříznivých vlivů.

Případová práce

Jedná se o práci s jednotlivcem, při které jsou formulovány specifické a nesespecifické cíle. Specifické cíle jsou formulovány podle toho, s jakým problémem se klient na pracovníka obrací. K nesespecifickým cílům patří zlepšení sociálního fungování, posílení schopnosti klienta řešit problémy a zvýšení sebedůvěry. Případová práce má několik fází, a to: hodnocení potřeb klienta a prostředí, plánování služby, poskytování služby, průběžné hodnocení služby s případnou úpravou plánu, závěrečné hodnocení případu. (Matoušek, 2013a, s. 262, 263)

Případová konference

V případě případové konference se jedná o strukturované setkání klienta a jeho blízkých osob s profesionály za tím účelem, aby bylo nalezeno společné nejvhodnější řešení situace klienta. Nejčastěji se užívá při řešení situace dětí a jejich rodin v případě, že je podezření na nedostatečnou péči, pokud se plánuje změna v umístění dětí nebo se dospívající v náhradní péči připravují na odchod do samostatného života. Případové konference se účastní klíčový pracovník, klient, rodinní příslušníci a další blízcí klienta, profesionálové, kteří s klientem pracují a profesionálové, kteří mohou nabídnout pomoc při řešení situace klienta, ačkoli s ní doposud nespolečně pracovali. Případovou konferenci je možné uskutečnit i bez přímé účasti klienta, ale je důležité zjistit jeho názor. (Matoušek, 2013a, s. 270, 271) Z každé případové konference je vyhotoven zápis, který se stává součástí spisové dokumentace.

Videotrénink interakcí

Jednou z dalších možností práce s ohroženými dětmi a rodinou je videotrénink interakcí. Jedná se o krátkodobou a intenzivní formu pomoci. Jde o to, že klientovi je pouštěn videozáznam běžných situací a následně dochází k rozhovoru nad vybraným úsekem tohoto

záznamu. Pracovník dochází do rodiny, ve které pořizuje krátké sekvenční záběry interakcí, ze kterých vybírá ty, které pomáhají vytvářet významný a konstruktivní rozdíl oproti dosavadnímu pohledu rodiny. Lidé si při tom uvědomují interakční vzorce, které běžnému vnímání zůstávají utajeny. (Matoušek, 2013a, s. 243) Videotrénink dopomáhá ke zlepšení vztahu mezi rodiči a dětmi a k zefektivnění jejich vzájemné komunikace.

K dalším nedílným technikám práce patří krizová intervence a sanace rodiny.

Krizová intervence

Při krizové intervenci zpravidla sociální pracovník sleduje vnitřní a vnější spouštěče krizí a napomáhají adaptaci na vlastní vývoj a citlivé místo. Velký význam má při zvládnutí krizi sociální síť, kterou má člověk kolem sebe vytvořenou. Pověštinou je krizová intervence spojena s pojmy, jako jsou: ztráta objektu, volba, změna. Krize jsou děleny na zjevné, latentní a akutně chronické. Průběh krize nejvíce ovlivňuje časový rámec a krizový stav. Sociální pracovník, který prošel speciálním výcvikem krizové intervence, definuje minimální cíle a zajišťuje prevenci možného zhoršení stavu a kontext klientových vztahů, aktivní i direktivní. Dle Vodáčkové (2007) samotný proces probíhá následovně: nastupuje okamžitá redukce ohrožení, pro kterou jsou vytvořena krizová pracoviště, kde proběhne první odhad a posouzení, následuje psychiatrická anamnéza, formulace hypotézy a intervence. (Gulová, 2011, s. 57) V České republice prakticky neexistují pracovní místa, která by byla vyhrazena pro krizovou intervenci, která je formou sociální pomoci. Krizovou intervencí z toho důvodu často poskytují pracovníci, kteří k tomu nemají speciální výcvik, ani odpovídající organizační zázemí. Jedná se o zoufalou situaci, která vyžaduje zásah systému státních orgánů. (Navrátil, 2001, s.123)

Sanace rodiny

V poslední době je značně rozšířená sanace rodiny, která zahrnuje soubor opatření sociálně-právní ochrany, sociálních služeb a dalších opatření a programů, která jsou ukládány převážně rodičům dítěte, jehož sociální, biologický a psychologický vývoj je ohrožen. Základním principem je podpora dítěte prostřednictvím pomoci jeho rodině. Sanace rodiny má za cíl předcházet, eliminovat či zmírnit příčiny ohrožení dítěte a poskytnout rodičům i dítěti pomoc a podporu k zachování rodiny jako celku. (Bechyňová a Konvičková, 2008, s. 18) Sanace rodiny se stala velmi oblíbenou a efektivní metodou při práci s ohroženou rodinou.

Péče o ohrožené děti v zahraničí

Každý národ má stanovené své postupy a techniky, kterými se řídí v případě práce s ohroženými dětmi, jejich rodinou a okolím. Mnoho technik a pravidel, která jsou v České republice, je přebráno z jiných zemích. Příkladem je například sanace rodiny. Programy tohoto typu v zahraničních zemích poskytují profesionálové, kteří se zabývají všemi potřebami rodiny, od finanční stránky přes bydlení až po řešení osobních těžkostí, vnitrorodinných vztahů a vztahů rodiny k okolí (Matoušek et al., 2007, s. 84). Právě sanace rodiny je již velmi rozšířená i v České republice a sklízí prostřednictvím svého programu mnoho úspěchů v práci s touto rizikovou skupinou. I ostatní země, národy a kontinenty mají své ověřené programy, techniky a postupy pro práci s ohroženými dětmi a jejich rodinou, které se již často objevují i v České republice, příkladem jsou svépomocné skupinové programy, případové konference nebo rodinná centra.

V západních zemích jsou svépomocné skupinové programy, do kterých docházející rodiče, kteří nevhodně zacházejí s dítětem (Matoušek et. al., 2007, s. 84). V těchto skupinách se rodiče učí, jak se o dítě starat, vhodné přístupy v péči o své potomky a mnoho různých technik, které mají za cíl zkvalitnit jejich rodičovské kompetence.

Případové konference se rozšířily v USA v 70. letech 20. století v návaznosti na rozšíření koncepce řízení péče jako jednoho principu sociální práce a postupně se začala rozšiřovat do dalších zemí. (Matoušek, 2013a, s. 270) Případové konference jsou ve velké míře využívány i v České republice v případě řešení aktuální situace ohroženého dítěte a při hledání alternativ péče o něj.

Rodinná centra jsou nejrozšířenější v Británii, ale i v Austrálii a USA., kde mají dlouhodobou tradici a prošla určitým vývojem. Vznikla v Británii v 70. letech 20. století a za iniciátora a předstupu těchto center jsou považovány Children's Society (neboli domovy pro děti vzniklé na konci 19. Století, které byly alternativou k chudincům a sirotčincům). V roce 1989 byla rodinná centra pro svůj úspěch zahrnuta do legislativy The Children Act, což velmi výrazně ovlivnilo jejich vývoj. Tento zákon je srovnatelný se zákonem o sociálně-právní ochraně dětí v ČR. (Matoušek, 2013a, s. 455)

Ve Spojených státech Amerických a i jiných zemích je oblíbená facilitace v zážitkové pedagogice. Ta je zpravidla vedena facilitátorem, který rozvíjí určitou skupinu osob prostřednictvím reflexe, zpětné vazby a dalšího vzdělávání. Facilitátor působí na skupinu

prostřednictvím myšlenek zážitkové pedagogiky, vnímá jedince s jejich odlišnými potřebami. Facilitátor se školí hlavně v praxi, kdy se prostřednictvím reflexe učí znát hodnotu svého působení jako prostředníka. (Stanchfield, 2007, s. 70,71) Zpravidla prostřednictvím různých aktivit dopomáhá skupině jedinců k poznání sebe samých.

V Anglii, ve městech Manchester a Mereyside realizuje Everthorpsky výchovný ústav od osmdesátých let dvacátého století výstupní program pro odcházející chovance. Pro tyto chovance jsou organizovány workshopy, kterých se účastní pracovníci ústavu, experti na kriminalitu a zainteresované osoby z těch míst, do kterých se po propuštění budou mladí lidé vracet. Při workshopech se řeší především způsoby, kterými budou propuštění chovanci ujišťovat příslušné orgány, např. policii, probační úředníky, policisty, o tom, že vedou řádný život. Tyto workshopy mají zlepšit komunikaci mezi zúčastněnými a odstranit vzájemné předsudky. Po propuštění těchto mladých lidí z výchovných ústavů, následují další workshopy, které jsou konané pod vedením probačních úředníků již v místě bydliště propuštěných. Později byl tento program vylepšen o skupinová setkání klientů, kteří pocházejí ze stejných lokalit. (Matoušek et al., 2007, s. 88) Významnost programu je převážně v tom, že lidé opouštějící ústavní zařízení ví, co je po jejich osamostatnění čeká a jak mají postupovat v různých situacích.

V Birminghamu v Anglii již několik let probíhá výzkumně prověřovaný: Program bezpečnějšího okolí (Birmingham Safer Neighbourhood Programme). Nositelem tohoto programu je nestátní organizace Crime Concern, která spolupracuje i s jinými nestátními, státními a místními organizacemi. Po zevrubné analýze sociálních souvislostí nezákonného jednání byly sestaveny komunikativní tematické skupiny, které se zaměřují na jednotlivé okruhy problémů a k těmto problémům vypracovávají a následně realizují akční plány. Podstatné je, že opatření, která jsou obsažena v plánech, musejí být zaměřená na pachatele, oběti i lokality. Mnoho z těchto opatření zahrnuje práci s rodinami pachatelů, zapojování ohrožených mladých lidí do veřejného života, výcvik v sociálních dovednostech, změny ve způsobu provádění tzv. odklonů trestního řízení i vyčlenění zvláštních kontaktních pracovníků pro zadržené osoby aj. Tento program již za první rok snížil kriminalitu mládeže o 25%. (Matoušek et al., 2007, s. 89) Takto rapidní snížení kriminality svědčí o důležitosti programu, který by měl být vzorem ostatním zemím.

V Anglii jsou také stejně jako v České republice speciální školy, které vzdělávají jak žáky pomalejší, tak i sociálně znevýhodněné. V těchto školách je značně posílený personál, který učí děti z běžných škol, jež jsou zaostalé v důsledku různých zdrojů, jako je například slabá účast na výuce, nepříznivé domácí podmínky, poruchy učení, převážně dyslexie a dyskalkulie. Tyto zařízení jsou pro žáky se specifickými potřebami společně s poradenstvím na klinice nebo přímo ve škole, velkým přínosem. Důležité je zaměření se na problémy s učením, na psychiku dítěte a na včasnou diagnostiku obtíží. Kurzy pro učitele poskytuje St Patrick's College, Dublin, Mary Immaculate College, Limerics a mnoho jiných organizací. V poslední době došlo také k větší informovanosti v oblasti vzdělávacích problémů a potřebách dětí, které trpí znevýhodněním v oblasti vzdělávání z důvodů sociálních a ekonomických. (Coolahan, 1981, s. 189,190) Od té doby práce na speciálních škola prošla dalším vývojem.

Systém práce s ohroženými dětmi a jejich rodinami v zahraničí, především se jedná o západní evropské země a USA, je propracovaný a důležitost těchto programů je prokazatelná převážně výsledky, kterých dosahují. V zahraničí se inspirují i tvůrci české legislativy, kteří se snaží systémově přizpůsobit trendům v sociálně-pedagogické práci s ohroženými dětmi.

2.3 Sociální politika státu a nástroje podpory rodiny

Sociální politika státu a nástroje podpory rodiny jsou uceleným systémem, který pomáhá jedinci v nepříznivé životní situaci, v situaci, kdy pomocí vlastních sil a podpory okolí, především rodiny, nejsou schopni problém vyřešit.

Sociální politika státu má za cíl zabránit propadu občana do trvalé sociální závislosti, která většinou vyžaduje azylové řešení. Jedná se tedy o takovou pomoc, která aktivizuje a vede k dosažení způsobilosti, a také k soběstačnému životu ve společnosti. Je uplatňována zásada, že za svou životní úroveň je odpovědný především každý občan, respektive rodina. (Krebs, 2007, s. 265-266) Jedná se o snahu naučit jedince k samostatnosti a ne k celoživotní závislosti na institucích.

Sociální pomoc je určena k tomu, aby zabezpečila základní životní potřeby osob v situaci absolutního nedostatku hmotných prostředků a v takových situacích, kdy osoby nejsou schopny samy, ale ani s pomocí své rodiny zabezpečovat vlastní základní životní potřeby.

(Krebs, 2007, s. 267) Systém poskytování hmotných prostředků je nastaven tak, aby pomohl aktuálně k vyřešení životní a existenční situace, ale zároveň jedince motivoval k získání práce a tím i opatření si finančních prostředků vlastním úsilím.

Životní a existenční minimum

Životní i existenční minimum jsou definovány v zákoně č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu.

Životní minimum je hranice příjmů, která je společensky uznaná a pod níž nastává stav hmotné nouze. Zahrnuje nezbytné finanční prostředky pro domácnost k dočasnému zajištění základních životních potřeb členů na velmi skromné úrovni. Hlavní funkcí životního minima je posouzení příjmové nedostatečnosti pro potřeby sociální ochrany rodiny nebo občana. Životní minimum je základním parametrem na stanovení částky živobytí a rovněž se využívá při zjišťování nároku na některé dávky státní sociální podpory, které slouží k adresné pomoci zejména rodinám s dětmi ve stanovených sociálních situacích. (Krebs, 2007, s. 269) Částka životního minima je posuzována podle počtu osob, na které se nárok o dávku vztahuje. Jedná-li se o osobu, která je posuzována jako první v pořadí, je výše životního minima 3 410 Kč, u osob, které jsou posuzovány jako druhé v pořadí jsou již částky nižší. (ČESKO, 2007)

Existenční minimum se týká těch osob, které nechtějí spolupracovat na změně své nepříznivé ekonomické a sociální situaci, i když k tomu mají předpoklady. Jedná se o nejnižší úroveň příjmů, která je zaručena všem obyvatelům. (Krebs, 2007, s. 271) Výše částky existenčního minima je 2 200 Kč (ČESKO, 2007). Výše existenčního minima je dána jednotnou částkou.

Základní nástroje sociální politiky

K základním nástrojům sociální pomoci patří poradenství, prevence sociálně-patologických jevů, sociálně-právní ochrana, dávky sociální pomoci a sociální služby. Řada z těchto forem má široký interdisciplinární charakter a zasahuje jak do sociálního systému, tak i do práva občanského, trestního a mezinárodního. (Krebs, 2007, s. 272) Pro svůj interdisciplinární charakter jsou schopny řešit notnou škálu problémů.

Poradenství

Pojem poradenství má několik různých významů. Jde o výměnu informací mezi poradcem a klientem. V tomto případě se pod pojmem informace neukrývá pouze zpráva nebo údaj, ale i poučení. Dále může být poradenství chápáno jako metoda redukování emocionálního napětí, proces učení nebo jako metoda pomoci člověku při řešení problémů a při hledání nových, přiměřenějších forem života. Poradenství většinou poskytuje pomoc při řešení obtížných sociálních situací lidí, do nichž se sami nebo jejich nejbližší příbuzní dostali. Poradenství zahrnuje jak část preventivní, kdy směřuje k odstraňování příčin nebo nepříznivých podmínek, či k předcházení jejich vzniku, ale také část nápravnou, která se snaží o řešení problémů jednotlivce i jeho rodiny, nebo alespoň o zmírnění důsledků z nich vyplývajících. (Krebs, 2007, s. 272) V České republice se nachází mnoho poradenských center, která jsou zaměřená na rodinu i dítě. Patří sem manželské poradny, poradny pro rodinu, pedagogicko-psychologické poradny a mnoho dalších.

Sociálně-právní ochrana

Jedná se o jednu z nejvýznamnějších forem sociální pomoci, která se poskytuje dětem a občanům, kteří nejsou způsobilí k právním úkonům, a také těm, kteří své oprávněné zájmy a práva nejsou schopni vlastními silami uplatňovat. Významná je vyhledávací činnost jednotlivých sociálních subjektů, včetně prevence sociálně patologických jevů (alkoholismus, toxikomanie, prostituce a dalších) a tím realizující se role sociální politiky, která je z tohoto pohledu orientována na předcházení rizikového vývoje dětí a mládeže nebo také na minimalizaci důsledků působení sociálně patologických jevů. (Krebs, 2007, s. 273) Orgány sociálně-právní ochrany dětí spadají do kompetence obcí s rozšířenou působností.

Sociální prevence

První programy sociální prevence byly přijaty vládou v polovině roku 1993. Sociální prevence je soubor aktivit, které ovlivňují proces socializace a sociální integrace a jsou také zaměřeny na změnu nepříznivých sociálních, či socio-ekonomických podmínek, které vedou ke vzniku a šíření sociálně patologických jevů. Sociální prevence má několik cílů, jako například zabránění vzniku příčin negativních společenských jevů, zamezení šíření sociálně patologických jevů do dosud nezasažené části společnosti, či opětovné sociální začlenění osob, které jsou nositeli sociálně patologického chování. (Krebs, 2007, s. 273) Programy

sociální prevence jsou nejčastěji realizovány ve školských zařízeních, kde působí na nezletilé jedince a seznamují je například s množstvím možných rizik ve společnosti.

Sociální služby

K nejvýznamnějším sociálním službám patří ústavy sociální péče pro mládež, ústavy sociální péče pro dospělé, pečovatelská služba, domovy důchodců a penzióny pro důchodce. Sociální služby jsou v režimu samostatné působnosti samosprávných obcí a krajů. Stát má pouze právo kontroly zákonnosti. (Krebs, 2007, s. 275, 276)

Dávky sociální péče

Od roku 2007 došlo k zásadní změně v poskytování pomoci osobám, které jsou ve stavu hmotné nouze, to znamená, že nemají dostatečné prostředky k zajištění svých základních životních podmínek. Nově byly zavedeny dávky pomoci v hmotné nouzi, do kterých řadíme příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení a mimořádná okamžitou pomoc. (Krebs, 2007, s. 278, 279) Dávky sociální péče mají nastaveny přísná kritéria pro jejich čerpání, aby nedocházelo ke zneužívání a byly poskytovány pouze těm, co je skutečně potřebují.

Příspěvek na živobytí je určen pro ty osoby, které se nacházejí ve stavu hmotné nouze, jestliže jejich příjem a příjem společně posuzovaných osob poté, co se odečtou přiměřené náklady na bydlení, nedosahuje částky živobytí. Posuzuje se také, jestli si osoba nemůže zvýšit příjem vzhledem ke svému věku, zdravotnímu stavu nebo z jiných vážných důvodů vlastním přičiněním. (Krebs 2007, s. 279) Doplatek na bydlení řeší nedostatečný příjem osob na úhradu nákladů na bydlení. Účelem je pomoci osobám v hmotné nouzi s krytím odůvodněných nákladů na bydlení v těch případech, kdy jejich příjem po úhradě nákladů na bydlení nestačí k úhradě jejich živobytí. (Krebs 2007, s. 279) Mimořádná okamžitá pomoc je poskytována osobám v hmotné nouzi, které nemají dostatečné prostředky k zabezpečení nezbytných životních podmínek, popřípadě k úhradě nezbytných jednorázových výdajů, například pokud osobě hrozí vážná újma na zdraví nebo ji postihla mimořádná událost, či pokud osoba nemá dostatečné prostředky k úhradě jednorázových výdajů. (Krebs, 2007, s. 281) Dávky pomoci v hmotné nouzi jsou dány zákonem o pomoci v hmotné nouzi č. 111/2006 Sb.

Přímá státní sociální podpora rodiny

Přímá státní sociální podpora rodiny je poskytována v osmi základních dávkách, o které je třeba zažádat krajský úřad. Dávky se poskytují buď bez ohledu na výši příjmu, nebo v závislosti na výši příjmu rodiny. Bez ohledu na výši příjmu je poskytováno pět dávek, a to rodičovský příspěvek, dávky pěstounské péče porodné, pohřebné a příspěvek na školní pomůcky. Zbývající tři dávky, které se poskytují v závislosti na příjmu rodiny, jsou sociální příspěvek, příspěvek na dítě a příspěvek na bydlení. (Krebs, 2007, s. 359) Jednotlivé dávky, podmínky jejich poskytování a nároky udává zákon o sociální podpoře č. 117/1995 Sb.

Nepřímá státní sociální podpora rodiny

Nepřímá státní sociální podpora rodiny je uskutečňována systémem odpočitatelných položek daně z příjmu fyzických osob. Patří sem odpočet na vyživované dítě, který snižuje základ daně o nezdanitelnou část ročně na každé vyživované dítě, které žije v domácnosti společně s poplatníkem. Tento odpočet může uplatňovat pouze jeden z rodičů. Druhý odpočet podporující rodinu je nezdanitelná částka ročně na manžela nebo manželku žijící v domácnosti s poplatníkem, pokud nemá vlastní příjmy. Prostřednictvím slev na dani lze také realizovat daňovou podporu rodiny, či prostřednictvím nepřímých daní a společným zdaněním manželských dvojic. (Krebs, 2007, s. 160-162)

3 SLUŽBY PRO OHROŽENÉ DĚTI A NOVELY ZÁKONŮ

Mezi služby, které jsou určeny ohroženým dětem lze řadit například azylové domy pro matky s dětmi. Matoušek (2007, s. 84) uvádí, že azylové domy pro matky s dětmi jsou zařízení, jejichž klienty jsou matky s dětmi většinou mladšími 3 let, a které byly ohroženy manželem/partnerem nebo se objevila jiná skutečnost, která přímo i nepřímo zasahuje jejich dítě. Tyto domy poskytují nejen zvýhodněné ubytování matkám, ale také podporu matkám při výchově jejich dítěte.

K dalším zařízením patří například domy na půl cesty, které slouží jedincům opouštějícím ústavní zařízení. Učí se samostatnosti, hledají si zaměstnání a učí se fungovat bez závislosti na pomoci ústavů. U nezletilých dětí bez biologických rodičů se většinou přistupuje k péči v ústavních zařízeních, popřípadě je možné péči o ně zaopatřit v pěstounských rodinách. Těchto služeb je využíváno v případech, kdy biologická rodina dítěte neplní svou funkci. Během posledních let došlo k zásadním změnám v péči o ohrožené děti. Preferuje se péče v pěstounských rodinách před péčí v ústavních zařízeních a vyvinul se nový typ péče a tím je pěstounská péče na přechodnou dobu. Právě v posledních letech rozvíjející se pěstounství na přechodnou dobu vzbuzuje mezi veřejností velké rozpory v názorech. Někteří berou tento typ péče jako nejlepší alternativu, jiní jej odsuzují z důvodu finančního ohodnocení pěstounů.

V případě, že rodina neplní svou funkci, zpravidla přichází na řadu orgány sociálně-právní ochrany dětí, které mají za cíl nevhodnou situaci řešit, eventuálně zabezpečit péči o ohrožené děti. Důležitými právními úpravami jsou: zákon o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb. a nový občanský zákoník. V souvislosti s novelizací těchto zákonů došlo v oblasti péče o ohrožené děti k několika změnám, které se dotkly jak samotných ohrožených dětí, tak i ústavních zařízení a osob, jenž o tyto děti pečují.

Pro děti, jednou z nejzásadnějších změn, bylo omezení doby pobytu v zařízeních pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Do doby, než Expertní skupina Komise pro aplikaci nové civilní legislativy při Ministerstvu spravedlnosti vydala Výkladové stanovisko č. 18 ze dne 14. února 2014 k problematice nového (dalšího) rozhodnutí o svěřením dítěte do zařízení, docházelo k rapidnímu přemísťování dětí ze zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc do dětských domovů na základě §971 odst. 2 NOZ.

3.1 Reformy systému péče o ohrožené děti

K reformám systému péče o ohrožené děti docházelo již odedávna. Instituce, zpravidla církve, poskytovaly dobročinnou pomoc dětem těžce zanedbaným nebo zcela opuštěným a osiřelým. Jednalo se ovšem o péči zpravidla náhodnou, roztržitou, většinou soustředěnou pouze na základní činnost, kterou bylo zachování života malých dětí, které by jinak nepřežily. Paradoxem ovšem je, že úmrtnost v nalezincích byla velmi vysoká. Primář pražského nalezince uváděl, že v roce 1882 byla úmrtnost novorozenců do jednoho roku života mezi 50% až 70%, ale například v letech 1857-1863 byla 80% až 100%. Od počátku 20. století docházelo postupně ke změně péče a hygienických podmínek, a tudíž i k zásadnímu snižování úmrtnosti. Ve 20. letech 20. století bylo zjištěno další ohrožení dětí, a to, že duševní vývoj dětí v ústavních zařízeních není na takové úrovni jako u dětí z biologických nebo pěstounských rodin. (Langmeier a Krejčířová, 2006, s. 288) Z toho vyplývá, že i v případě ústavních zařízení docházelo v dřívějších dobách k vážnému ohrožení dítěte, ale systém péče o nezaopatřené děti byl neustále vyvíjen až do dnešní podoby.

Před rokem 1989 měly ohrožené děti a jejich rodinu v kompetenci obvodní a okresní úřady - oddělení péče o rodinu a dítě. Školení sociálních pracovníků bylo postaveno na metodách práce s rodinou, které jsou postaveny na autoritativním, direktivním vztahu mezi klientem a dítětem. Důsledkem toho byla neustálá společenská potřeba, která vyžadovala stavbu dalších velkokapacitních zařízení pro výkon ústavní výchovy, a to z toho důvodu, že dosavadní kapacita těchto zařízení nedostačovala. Děti tu někdy prožily i 15-18 let života. Po umístění dítěte do ústavní výchovy s rodinou již nikdo nepracoval. Tento přístup měl za důsledek obtížnou následnou integraci dětí do společnosti po ukončení ústavní výchovy. Důvodem této situace nebyl úmysl děti poškozovat prostřednictvím sociálních pracovníků a pracovníků zařízení pro výkon ústavní výchovy. Podstatou byla doktrína, že nejlepší pečovateli o děti v obtížných životních situacích je stát, a že mocný stát skrz své instituce děti ochrání před jejich rodiči. (Bechyňová a Konvičková, 2008, s. 11) Po roce 1989 začalo docházet k velkým změnám v péči o ohrožené děti v České republice, pro které byly inspirací zkušenosti ze západních zemí. Velký význam pro změnu péče o ohrožené děti měl vznik zákona o sociálně-právní ochraně dětí, ze dne 9.12.1999, který se od svého vzniku dočkal již několika novelizací.

Dalším krokem, který vláda učinila v roce 2007, bylo schválení Koncepce transformace pobytových sociálních služeb v jiné typy sociálních služeb, poskytovaných v přirozené komunitě uživatele a podporující sociální začlenění uživatele do společnosti. Následný čin, který na to navázal, byl projekt Ministerstva práce a sociálních věcí v roce 2009, a to: Podpora transformace sociálních služeb. (Národním centrem podpory transformace sociálních služeb, ©2013, s. 12) Právě transformace ústavní výchovy, deinstitucionalizace, ale i přeměna systému práce s ohroženými dětmi byla významná pro reformu systému péče o tyto děti.

Deinstitucionalizační program nechce zrušit všechny ústavy. Ústavy by měly stále existovat, a to pro jistou část větších dětí se zvláštními potřebami, které není možno umístit do náhradních rodin, a mohou mít prospěch z pobytu v ústavu. Ústavy by měly být pouze výjimečným řešením, měly by být malokapacitní, to znamená pouze deset dětí v jednom zařízení, které se podobá bytu nebo rodinnému domu. (Matoušek a Pazlarová, 2010, s. 61) Prioritou by mělo být umístování dětí do rodin biologických, a to v případě, že si upraví své podmínky, nebo do pěstounské péče či adopce.

V oblasti sociálně-právní ochrany dětí došlo k zásadním změnám, na kterých se podílely novely dvou významných zákonů. Jedná se o zákon o sociálně-právní ochraně dětí (zákon č. 359/1999 Sb.), který vešel v platnost dne 1.1.2013 a nový občanský zákoník (zákon č. 89/2012), jenž je platný od 1.1.2014.

Novela zákona o sociálně-právní ochraně vs. ohrožené děti

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, soustřeďuje sociálně-právní ochranu dětí do jednoho celistvého předpisu, především z hlediska působení orgánů, které sociálně-právní ochranu vykonávají (Bechyňová a Konvičková, 2008, s. 46). Zákon je stěžejním dokumentem při práci s ohroženými dětmi.

Novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí, která by měla být prvním významným reformním činem, měla vytvořit síť služeb pro práci v rodinách, měla stanovit závazné postupy pro činnost orgánů sociálně-právní ochrany dětí a dalších účastníků systému. Novela rovněž řeší rozvoj náhradní rodinné péče, zvýšení podpory pěstounské péče, hmotné zajištění pěstounské péče na přechodnou dobu, změnu způsobu příprav pěstounů atd. Významné je i zavedení standardů kvality práce a nastavení minimálních rámců činnosti

pro všechny subjekty, které jsou v systému. K základním cílům by mělo nepochybně patřit sjednocení systému, překonávání resortní roztříštěnosti, přenesení těžiště práce do prevence a podpůrných služeb a vytváření systémů efektivních a navazujících služeb, účinně a kompetentně reagujících na potřeby nejvíce ohrožených skupin. (MPSV, Reformy systému péče o ohrožené děti a Právo na dětství, ©2011) Novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí chtěla vytvořit dokonalý systém péče o děti.

Mimo jiné novela věnuje pozornost vyhodnocování situace ohroženého dítěte a zpracovávání plánu jeho ochrany, ve kterém je kladen důraz na využívání potenciálu případových konferencí a přijetí takových opatření, která budou umožňovat dítěti setrvat v jeho přirozeném prostředí. Novela také zřizuje institut sociální kurately na pomoc mladistvým a nezletilým s nařízenou ústavní výchovou, sociální kuratela má pomáhat dětem také po ukončení ústavní nebo ochranné výchovy a dále má pomáhat nezletilým a mladistvým propuštěným z výkonu trestního opatření odnětí svobody. (Sychrová, 2014, s.88, 89)

Změny v zákoně o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb. udávají závazné postupy pro činnost orgánů sociálně-právní ochrany dětí a ostatních účastníků systému, zavádí standardy kvality práce a zároveň i nastavuje minimální rámec činnosti pro všechny subjekty v systému, rozvíjí náhradní rodinnou péči a celkově zvyšuje podporu pěstounské péče, upravuje pěstounskou péči na přechodnou dobu na maximálně 1 rok, upravuje práva a povinnosti pro osoby pečující (pěstouny a poručníky) a osoby v evidenci (pěstouny na přechodnou dobu). Dále také upravuje finanční zabezpečení rodin s dětmi v pěstounské a poručenské péči i péči na přechodnou dobu. Zákon upravuje i úpravu dohod o pěstounské péči a čerpání státního příspěvku na výkon PP, který je 48000,-Kč rok/rodina. (Středisko náhradní rodinné péče, ©2012) Jedná se o velmi významné změny v rámci práce orgánů sociálně-právní ochrany dětí a náhradní rodinné péče.

Tyto změny v zákoně platné od 1.1.2013, výrazně ovlivnily péči o ohrožené děti. Kromě změn v oblasti orgánů sociálně-právní ochrany dětí, pěstounské péče a pěstounské péče na přechodnou dobu, dotkla se novela i práce zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Změnila se doba pobytu dětí v zařízeních pro děti vyžadující okamžitou pomoc, byla omezena kapacita dětí v těchto zařízeních a došlo k zahrnutí péče v zařízeních pro děti

vyžadující okamžitou pomoc do formy pomoci krátkodobé, které již nebude upřednostňována před výchovou ústavní.

Dříve bylo zákonem o rodině v § 46 odst. 1 a 2 ustanoveno, že soud má za povinnost zkoumat, zda nelze výchovu dítěte zajistit náhradní rodinnou péčí nebo péčí v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, a kdy se nebude jednat o rozhodnutí krátkodobé. (Novotná a Burdová, 2007, s. 183, 184) Výše zmíněné ustanovení nepředpokládalo umístění dítěte do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc jen pro řešení krátkodobě složité situace dítěte, ale také pro takové situace, kdy dítěte v zařízení bude pobývat delší dobu (Novotná a Burdová, 2007, s. 191). Nyní je ZDVOP řešením pouze krátkodobým, přechodným.

Podle §42 odst. 5 může být délka pobytu dítěte v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc nejdéle po dobu 3 měsíců v případě, že je dítě umístěno do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc na základě žádosti zákonného zástupce (může být jedenkrát prodlouženo), na 6 měsíců v případě umístění na základě žádosti obecního úřadu obce s rozšířenou působností, výjimečně lze pobyt jednou prodloužit v případě, že si rodič nebo osoba odpovědná za výchovu dítěte prokazatelně upravuje své poměry. (ČESKO, 1999)

Podle §42 odst. 3 nesmí počet dětí umístěných v zařízeních pro děti vyžadující okamžitou pomoc přesáhnout 28 dětí, a to i v tom případě, že je zařízení umístěno ve více budovách (ČESKO, 1999) Kapacita 28 dětí se vztahuje i na to, kdy v případě dlouhodobé propustky dítě pobývá v budoucí pěstounské rodině a čeká se pouze například na nabytí právní moci usnesení soudu. V tom případě je jisté, že dítě se již zpět do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc nevrátí, ale i přesto na jeho místo nelze přijmout jiné dítě, jehož krizová situace umístění vyžaduje.

Nový občanský zákoník vs. ohrožené děti

Novým občanským zákoníkem došlo ke zrušení zákona o rodině č. 94/1963 Sb. Rodinné právo se stalo součástí nového občanského zákoníku.

Zákon o rodině deklaroval zájem společnosti na řádné výchově dětí, zavedl institut předběžného opatření, institut pěstounské péče a stanovil jako podmínku nařízení ústavní výchovy vážné ohrožení dítěte (Matoušek a Kroftová, 2003, s. 299).

Nový občanský zákoník v mnoha oblastech doplňuje zákon o sociálně právní ochraně dětí. §971 odst. 2 NOZ uvádí, že pokud rodiče z vážných důvodů nemohou zabezpečit výchovu dětí na přechodnou dobu, dítě je svěřeno do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc na dobu nejdéle šest měsíců (ČESKO, 2012) V době, kdy vyšel v platnost nový občanský zákoník, docházelo k markantnímu přesouvání dětí ze zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, jenž byly v těchto zařízeních dobu delší než šest měsíců. O tomto „stěhování“ dětí rozhodovali soudy na základě §971 odst. 2 NOZ . Po vydání Výkladového stanoviska č. 18 Ministerstvem spravedlnosti ČR dne 14. února 2014 se situace částečně stabilizovala.

Výkladové stanovisko č. 18 uvádí, že šestiměsíční dobu, která je stanovena v ustanovení §971 odst. 2 NOZ je možné počítat nejprve od 1. ledna 2014, jelikož v NOZ není pro tyto případy výslovně stanovena pravá zpětná účinnost. Z toho důvodu se vztahuje ustanovení pouze na rozhodnutí vydaná do 1. ledna 2014. (Ministerstvo spravedlnosti, 2014)

Nový občanský zákoník ve svém obsahu zahrnuje nově také ústavní a rodinnou výchovu. Zaměřuje se na umístování dětí do různých typů péče, na přezkoumávání podmínek pro náhradní výchovnou péči a zaměřuje se i na dobu pobytu v jednotlivých typech zařízení. I do nového občanského zákoníku je zahrnut nový typ náhradní rodinné péče, kterým je pěstounská péče na přechodnou dobu.

Počty dětí v náhradní péči v České republice a zahraničí

Pojem náhradní péče o děti zahrnuje dvě odlišné formy péče, a to péči ústavní a náhradní rodinnou péči (Sychrová, 2014, s. 37,38).

Ke změnám v oblasti náhradní rodinné péče docházelo především na popud alarmujících výsledků České republiky v počtu umístěných dětí v ústavní výchově, v porovnání počtu dětí v ústavních zařízeních v zahraničí. V mnoha státech je preferovanou péčí o ohrožené děti péče rodinná, neboli pěstounská.

Nejvíce dětí v pěstounské péči má Austrálie, a to 91% a pouhých 5% v ústavní péči. O trochu méně dětí v pěstounské péči má Irsko 90,5% a 7,2% v ústavní péči. Následuje Norsko s 86% dětí v pěstounské péči a 14% v ústavní péči. Velká Británie má 80,4% dětí v pěstounské péči a 10,8% v ústavní péči, Nový Zéland 79,3% v pěstounské péči a 16,7%

v ústavní, USA má 75,3% dětí v pěstounské péči a 14,8% v ústavní péči a například Německo má v pěstounské péči pouze 44% dětí a v ústavní péči 65% dětí. (Vella a Bravo, 2013 cit. podle Sychrová, 2014, s. 46)

Když se zaměříme pouze na počty dětí v ústavních zařízeních z celkového počtu dětí v náhradní péči, zjistíme, že Česká republika se pohybuje na pozicích s největším počtem dětí v ústavní výchově.

Státy Arménie, Česká republika, Izrael a Japonsko mají 70%-90% dětí v ústavní péči z celkového počtu dětí v náhradní péči. Německo, Litva a Ukrajina mají 51%-60% dětí v ústavní výchově. Dánsko, Itálie, Polsko, Rusko mají v ústavní výchově 41%-50% dětí, Francie a Rumunsko 31%-40% dětí, Maďarsko, Skotsko, Španělsko, Švédsko 21%-30% dětí, Anglie a USA 11%-20% dětí v ústavní výchově. Nejlépe na tom je Austrálie a Irsko s pouhými maximálně 10% dětí v ústavní výchově. (Ainsworth, Thoburn, 2013 cit. podle Sychrová, 2014, s. 40).

3.2 Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc vs. dětské domovy

Do ústavní výchovy spadá několik zařízení, do kterých jsou děti rozmisťovány zpravidla podle věku, podle jejich fyzických a psychických schopností a podle důvodu, kterým bylo o ústavní výchově rozhodnuto. (Novotná, Burdová, 2007, s. 131) Podle nového občanského zákoníku do ústavní výchovy nově spadá i krátkodobá forma péče o ohrožené děti, takzvaná zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc.

Pro děti, které jsou v zařízeních umístěny v délce několika let, se ústav stává náhradou domova, aniž by mohl být domovem se všemi potřebnými kvalitami. Pravděpodobnost nepříznivého účinku tohoto typu péče se navyšuje tím, čím nižší je věk umístěného dítěte. Čím delší dobu dítě v ústavu pobývá, tím závažnější jsou deprivace účinky. Největší nevýhody výchovy v ústavu spočívají v nepřítomnosti jedné velmi blízké osoby vychovatele, k níž by dítě mohlo mít trvalou vazbu a vnucený režim, regulující naprostou většinu aktivit dítěte. (Matoušek, 2013a, s. 414) Právě to je hlavním rozdílem mezi dětskými domovy, kdy se jedna osoba stará o šest až osm dětí, a zařízeními pro děti vyžadující okamžitou pomoc, kde má jedna osoba na starosti maximálně čtyři děti. Ještě lepší typ péče o ohrožené děti je možné shledávat ve Fondu ohrožených dětí a jim zřizovaných zařízeních s názvem Klokánek, jenž jsou zařízeními pro děti vyžadující okamžitou pomoc, ale jedna osoba pečuje

o maximálně čtyři děti v týdenních směnách (dva pracovníci v týdenních směnách pečují o maximálně čtyři děti).

Umístění dítěte do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc má zpravidla několik důvodů. Může se jednat o děti, které se ocitly bez jakékoli péče, nebo které byly ohroženy tělesným či duševním týráním, zneužíváním nebo pobytem v prostředí, ve kterém jsou závažným způsobem ohroženy jejich práva. (Novotná, Burdová, 2007, s. 183) Nově se jedná pouze o dobu nezbytně nutnou k vyřešení situace dítěte, po kterou může pobývat v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. V případě, že není možný návrat dítěte do rodiny, dítě je přemístěno do pěstounské péče nebo dětského domova.

Účelem dětských domovů a dětských domovů se školou je zajišťovat péči o děti s nařízenou ústavní výchovou, které nemají žádné závažné poruchy chování. Děti se vzdělávají v běžných školách, popřípadě ve školách zřízených při dětských domovech. (Malach, 2007, s. 105)

Dětské domovy jsou péčí dlouhodobou, po třech letech je přezkoumána situace dítěte a v případě, že není nalezeno jiné řešení, dítěte i nadále zůstává v péči dětského domova. Péče v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc je péčí krátkodobou, pouze po dobu vyřešení situace dítěte, maximálně půl roku. Péče v dětském domově je péčí dlouhodobou, ale dítě zpravidla nemá možnost navázat pevnou citovou vazbu k pečující osobě, jelikož jedna osoba má na starosti šest až osm dětí. Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc i přes svou krátkodobost poskytují dítěti individuálnější péči, neboť jedna osoba může pečovat maximálně o čtyři děti současně.

Vliv ústavní výchovy na vývoj dítěte

Dle vědeckých studií, které probíhaly od druhé poloviny 20. století až do roku 2011, je alarmující skutečnost, že u dětí umístěných v ústavní péči dochází k tzv. psychické deprivaci, a to v důsledku nedostatečného uspokojení základních duševních, sociálních, citových i sensorických potřeb. (Ministerstvo práce a sociálních věcí, © 2011, s. 13)

Dle Matějčka (1999 cit. podle Ministerstvo práce a sociálních věcí, ©2011, s. 13) je nejkritičtější období pro další vývoj dítěte věk 0-3 roky. V tomto věkovém rozmezí je pro dítě velmi důležitý kontakt s dospělým člověkem. V ústavní výchově je tento kontakt

značně omezen. Ústavní děti se opožďují ve všech oblastech, a to v somatické, intelektové a motorické, v rozvoji řečových schopností, v socioemočním vývoji.

Důsledkem institucionální péče v raném věku může být z oblasti somatického vývoje opoždění tělesného vývoje, oslabení imunitního systému, zvýšení potřeb specializované lékařské péče a další intenzivní obtíže. V oblasti intelektu a motoriky může dojít k opožděnému rozumovému vývoji, nižší hodnotě rozumových schopností, opoždění motorického vývoje a k poruchám koncentrace pozornosti. V oblasti vývoje řečových schopností k opožděnému rozvoji řeči, omezení schopnosti vyjadřování, omezení slovní zásoby. V oblasti socioemočního vývoje k obtížím v sociálním kontaktu, opoždění socioemočního vývoje, obtížím s navazováním citových vazeb, obtížím v rozpoznávání emocí, nedůvěřivosti nebo naopak bezmezná důvěřivost, nízké sebedůvěře a uvědomění si vlastní hodnoty a ke špatnému zvládnutí stresových situací. V oblasti psychických poruch dochází k častým výskytům psychických obtíží, častému užívání psychiatrické medicíny, vyšší potřebě speciální psychiatrické péče, desinhibované přichylnosti v dětství, k častým výskytům diagnóz poruch emocí, poruch chování, ADHD, úzkostných poruch, posttraumatické stresové poruchy, závislosti, také k obtížím se seberegulací a nižší frustrační tolerancí. Ministerstvo práce a sociálních věcí, © 2011, s. 14-20)

Ústavy nemusí mít pole Škoviera (2007) pouze negativní účinky, ale v určitých případech v nich klienti mohou najít dostatečnou náhradu za rodiče. Ústavní zařízení může jedince chránit před negativními vlivy společnosti, oddělí ho na určitý čas od rozvráceného rodinného prostředí, vytyčí či upraví jeho normy, postoje a hodnoty, může také dítěti poskytnout jiné sociální zkušenosti a mnoho dalších. (Matoušek, 2013a, s. 414)

V poslední době dochází k transformaci ústavních zařízení. Některé dětské domovy soustřeďují péči o nezletilé děti do samostatných bytů, kde o ně pečují vychovatelé a snaží se jim přiblížit péči v rodinném prostředí. Děti se učí domácím pracím, vidí, jak jim pečující osoba vaří, uklízí, dělá s nimi úkoly a učí je klasické péči, ke které dochází v rodinách. Velmi často je ovšem shledáván model velkokapacitních zařízení, kde jsou společné prostory, jídelna a kuchyně a děti jsou po menších skupinách rozděleny pouze v prostorách na spaní.

3.3 Pěstounská péče a přechodná péče na přechodnou dobu

Rozvoj pěstounské péče má svou několikaletou tradici. Změny v preferenci mezi pěstounskou péčí a péčí v ústavních zařízeních byly znatelné již v minulém století. Podle Novotného (2014, s. 180) je pěstounská péče jednou z nejčastějších forem náhradní rodinné péče v té nejčistší podobě.

Pěstounská péče byla zrušena v roce 1951 a tento čin byl zdůvodňován tím, že pěstounské rodiny si děti berou kvůli financím a zároveň dochází často k jejich využívání k práci. O několik let později došlo ke změně, jelikož pěstounská péče začala být opět vnímána jako velmi důležitá. Velkým pokrokem bylo zavedení zákona o rodině z roku 1963. (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 288, 289) Pěstounská péče byla opět navrácena do tehdejší legislativy v roce 1973, zákon č. 50/1973 (Sychrová, 2014, s. 35). Nepochybnost tohoto typu péče je znatelná již několik desetiletí.

V dnešní době úpravu vztahů, jenž se zabývají pěstounskou péčí, upravují dva právní předpisy. Jedná se o nový občanský zákoník a zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Občanský zákoník, který je základním předpisem soukromého práva, obsahuje práva a povinnosti pouze ve vztahu mezi pěstounem a dítětem, které je v pěstounské péči. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí má naproti tomu od nového občanského zákoníku povahu předpisu veřejného práva, jelikož upravuje práva a povinnosti pěstounů a osob, které se chtějí stát pěstouny, a to ve vztahu k orgánům veřejné správy, a zároveň i jednotlivé kompetence orgánů sociálně-právní ochrany dětí ve vztahu k pěstounské péči. (Novotný, 2014, s. 184) Tyto dva zákony jsou provázány a vzájemně se doplňují v oblasti pěstounské péče o ohrožené děti.

Dítě je do pěstounské péče svěřeno na základě soudního rozhodnutí, za určitých podmínek, do dočasné péče jiné osoby. Mezi dítětem a pěstounem nevzniká příbuzenský vztah a rodičovská odpovědnost rodičů dítěte je v určité míře zachována. Stát zajišťuje hmotné zabezpečení dítěte i přiměřenou odpověď pěstounů a ponechává si kontrolu nad výkonem péče. V případě svěřeni dítěte do pěstounské péče, není vyloučen styk původních rodičů s dítětem. Pěstoun dítě zastupuje pouze v běžných záležitostech a pěstounská péče končí dosažením zletilosti. (Matoušek, 2013a, s. 466) V případě zájmu ze strany rodičů a souhlasu orgánu sociálně-právní ochrany dětí, je pěstoun povinen styk dítěte s rodiči umožnit.

Motivací k tomu stát se pěstounem je několik, nejedná se jen o touhu mít dítě, ačkoli právě tato motivace by měla být u žadatelů o pěstounskou péči rozhodující. U zájemců o pěstounskou péči se zpravidla vyskytuje motivace, která se může překrývat s motivací k adopci, jedná se o přání dětí již v domácnosti žijících mít sourozence, řešení úmrtí v rodině atd. Nic neobvyklého není ani volba pěstounské péče s motivací adopte a to tehdy, kdy žadatelé nechtějí čekat několik let na dítě, které je vhodné k adopci, a proto se rozhodnou pro pěstounskou péči. V těchto případech se často vyskytuje touha dítě vlastnit, očekávat naplnění vlastních potřeb. Nelze opomenout i jednu z častých představ a to, že pěstounství se lidé věnují pro peníze. Pěstounská péče je sice finančně oceněna, ovšem odměna pěstouna není reálná proto být „pěstounem pro peníze“. Občas jsou slyšet poznatky lidí, že za výchovu svých dětí také nedostávali žádnou finanční kompenzaci. Pěstouni ovšem dostávají odměnu proto, že výchovou těchto dětí se složitou minulostí, prokazují nedocenitelnou službu státu a celé společnosti. Jedná se o to, že dítě, které vyrostе v láskyplném prostředí pěstounské rodiny má mnohem větší šanci se v budoucím životě uplatnit a nerozšiřovat řady sociálně vyloučených lidí. Svým produktivním budoucím životem bude přispívat do státní pokladny, a tudíž bude přinášet společnosti užitek. Lze tedy říci, že pěstounství člověk nedělá pro peníze, ale za peníze. (Zezulová, 2012, s. 18- 20)

Na rozdíl od rodičovství biologického má pěstounské rodičovství několik specifik. K jednomu z hlavních patří jeho dočasnost, jelikož konec intenzivního kontaktu s dítětem je zakotvený v samotném principu. Ukončení tohoto vztahu je velmi obtížné především u dlouhodobého pěstounství, které je v České republice tradiční. Dítě se stává pevnou součástí rodiny a v případě dosažení zletilosti dítěte, které je formálním ukončením pěstounské péče, znamená konec právního vztahu a podpory ze strany státu, ale neznamená to konec faktického fungování dítěte v rodině. (Matoušek a Pazlarová, 2010, s. 52,53) Dítě nemusí z rodiny odejít pouze až při dovršení plnoletosti, ale v mnoha případech i tehdy, kdy si biologická rodina upraví své poměry a je schopna se o dítěte postarat. Poté záleží na rozhodnutí soudů, zda dítě svěří nazpět do původní rodiny.

Děti, které se dostanou do ústavní výchovy či do pěstounské péče bývají zpravidla poznamenány deprivacním traumatem a jeho následky si přenášejí do dalších prostředí. Pokud se dítě dostane do příznivějšího prostředí, bezděčně v něm začne své předešlé nepříznivé výchovné prostředí promítat. Jedná se o jeden z nejčastějších důvodů selhání pěstounské péče. Tito pěstouni se totiž často obtížně vyrovnávají s toxickým vlivem

traumatizovaných dětí na rodinu. Z toho důvodu se v současnosti začíná uplatňovat požadavek na to, aby náhradní rodiče dětí traumatizovaných byli vycvičeni ve specifických strategiích, které jsou souhrnně označovány jako terapeutické rodičovství. Terapeutické rodičovství má za cíl přestavbu vnitřního pracovního modelu na model pozitivní. Poskytuje možnost nového začátku dětem, které jsou traumatizovány zážitkem špatného rodičovství. Těmto dětem umožňuje získat novou korektivní zkušenost života v rodinném prostředí poskytujícím skutečnou péči a oporu. (Matoušek a Pazlarová, 2010, s. 51) V každém případě je třeba, aby lidé, jenž se věnují pěstounské péči, byli připraveni na různé situace, jež mohou vyplývat v důsledku minulého života dítěte. Tito lidé musí být připraveni nejen na povahové rysy jedince, ale i na možný kontakt s biologickou rodinou.

Pěstounská péče na přechodnou dobu

Legislativní ukotvení pěstounské péče na přechodnou dobu bylo přijato novelou zákona o sociálně právní ochraně dětí, která vstoupila v platnost 1. června 2006. V praxi je tento typ péče označován jako profesionální pěstounská péče. (Gabriel a Novák, 2008, s. 54) Jedná se o krátkodobou péči v náhradních rodinách, čili o alternativu ústavní péče. (Matoušek et al., 2007, s. 84) Tento typ péče sklízí často kritiku, pro svůj samotný princip, kdy by měl nahradit péči v ústavních zařízeních.

Pěstounská péče na přechodnou dobu je určena těm dětem, jejichž rodina není schopna o ně dočasně pečovat, ale je pravděpodobné, že si své poměry upraví a opět převezme dítě do péče (např. rodiče jsou ve výkonu trestu odnětí svobody) (Matoušek, 2013a, s. 467). Jde o dočasnou péči o děti, u kterých je velká pravděpodobnost rychlého trvalého řešení, a to v dlouhodobé formě náhradní rodinné péče (kam lze zařadit osvojení nebo dlouhodobou pěstounskou péči), nebo návrat do původní rodiny. Pěstounská péče na přechodnou dobu může také pomoci při dočasné nepřítomnosti rodičů, při dlouhodobé nebo opakované léčbě, popřípadě při výkonu trestu. (Zezulová, 2012, s. 174-175) Svou povahou by měla nahradit péči v zařízeních pro děti vyžadující okamžitou pomoc a kojeneckých ústavech.

Pěstounská péče na přechodnou dobu má několik specifíků, kterými se liší od běžné pěstounské péče. Tato forma péče je časově omezena, to znamená, že může trvat nejdéle 1 rok (§ 27a odst. 9 zákona o SPOD). To neplatí tehdy, pokud je do pěstounské péče

stejného pěstouna svěřen sourozenec, popřípadě sourozenci dítěte, jehož měli tito pěstouni v péči jako první. Pěstounská péče na přechodnou dobu ovšem nemůže trvat delší dobu, než po kterou má trvat pěstounská péče u sourozence, který byl do pěstounské péče na přechodnou dobu stejného pěstouna, svěřen jako poslední. (Novotný, 2014, s. 182) Dalším specifikem je svěření dítěte, které může být do pěstounské péče na přechodnou dobu svěřeno pouze rozhodnutím soudu na návrh orgánu sociálně právní ochrany dětí a jen těm osobám, které jsou vedeny ve zvláštní evidenci pěstounů na přechodnou dobu. Před tím, než je dítě umístěno do pěstounské péče na přechodnou dobu, neprobíhá proces zprostředkování náhradní rodinné péče. K dalším významným rozdílům patří to, že osoby, které mohou pěstounskou péči na přechodnou dobu vykonávat, jsou vedeny ve zvláštní evidenci a pobírají odměnu i po dobu, kdy o žádné dítě nepečují. Tyto osoby jsou v pohotovosti a měly by být připraveny přijmout dítě v krizové situaci bezprostředně po rozhodnutí soudu. Co se týká přípravy na pěstounskou péči, ta má větší časový rozsah (72 hodin podle §11 odst. 2 písm. b) zákona o SPOD). (Macela, ©2013, s. 1-2) Osoba se do evidence dostane až po splnění podmínek, které jsou pro práci pěstouna na přechodnou dobu stanoveny.

Kritéria výběru pěstounských rodin

Na osoby, které poskytují pěstounskou péči na přechodnou dobu, by mělo být pohlíženo jako na profesionály, kteří vykonávají specifickou činnost v oblasti, která se zaměřuje na péči o ohrožené děti. Tito lidé by měli vytvořit prostředí stabilní a láskyplné, které bude dítěte poskytovat domov na přechodnou dobu, pomůže mu vyrovnat se s traumaty a ztrátami z minulosti a připraví jej na přechod do trvalé péče nebo do původní rodiny. (Macela, © 2013, s. 2)

Z důvodu náročnosti této profese jsou zvýšené i požadavky pro výběr pěstounů na přechodnou dobu. Tito lidé totiž během velmi krátké doby musí pomoci dítěti s tím, aby se vyrovnalo se svou minulou zkušeností, aby pocítilo lásku, a aby se připravilo na další změnu, která ho čeká. Pěstouni musí působit velmi profesionálně, je třeba se vyrovnat s tím, že dítě nejdéle po jednom roce, ve kterém s nimi sdílelo domácnost, bude muset odejít a oni se budou muset připravit na příchod jiného dítěte, které si s sebou přináší odlišné problémy. Profesionalita a odbornost je pro pěstouny na přechodnou dobu z těchto důvodů velmi důležitá.

Při výběru pěstounských rodin se tedy posuzuje několik oblastí, a to rodinná situace, životní zabezpečení a bydlení, osobnostní charakteristika, zdravotní stav a podpůrná síť.

V rámci rodinné situace se posuzuje stabilní partnerský vztah, zpravidla minimálně 5 let společného soužití bez aktuálních konfliktů. K samožadatelům patří ti, kteří v danou chvíli nehledají partnerský vztah, přijímají své postavení a jsou smíření s tím, že nemají partnera/partnerku. Žadatelé mohou být i ti lidé, kteří jsou rozvedeni maximálně jedenkrát, je to výjimka na základě individuální situace, po důkladném prozkoumání stability partnerského vztahu (indikátorem je schopnost navázat a udržet stabilní vztah a s ním rodinné prostředí). Dále je podstatné to, aby naplňování potřeb dětí v rodině nebylo případným přijímáním dětí na PPPD ohroženo. Děti jsou schopny pochopit smysl PPPD až kolem 8 - 10 let věku. (Macela, © 2013, s. 2) Důležitá je stabilita rodinného prostředí pěstounů na přechodnou dobu, kterou zpravidla nemůže ohrozit fluktuace dětí s různými životními osudy. Podle Novotného (2014, s. 183) v souvislosti s manželstvím zákon požaduje, aby osoba, jenž se má stát pěstouna měla k tomu souhlas manžela/ky. Tento manžel se zároveň musí podílet na osobní péči o dítě a pomáhat svému manželovi – pěstounovi.

U životního zabezpečení a bydlení se posuzuje charakter, kvalita, stabilita, vybavenost bydlení, a to tak, aby bytové podmínky umožňovaly vytvoření dostatečného prostoru pro přijímané děti, a zajišťují mu přiměřené prostředí (Macela, © 2013, s. 3).

Pro tuto náročnou práci je velmi důležité, aby byl zohledňován i věk žadatelů, jelikož péče o děti na přechodnou dobu vyžaduje dostatečnou osobní zralost a životní zkušenost, zároveň může být také vyčerpávající a náročná. Věk by se měl tedy zpravidla pohybovat v rozmezí 28 - 65 let. Dále je velmi důležitá trestní bezúhonnost, vyžaduje se spolupráce s odborníky proto je třeba, aby tito pěstouni měli dostatečné intelektové schopnosti. Vylučuje se patologie osobnosti, psychické poruchy, členství v rizikové skupině, sektě. Vyžaduje se zralost, pravdivé uvědomění si svých předností a nedostatků, trpělivost, motivace, neočekávání vděku od přijatých dětí, připravenost děti předat dál, absence nezpracovaných traumat či nedořešených ztrát z minulosti, schopnost uznat vlastní chybu, sebereflexe, schopnost dávat lásku a přijetí. (Macela, © 2013, s. 3) V potaz je brán věkový rozdíl mezi pěstounem a dítětem, který by měl být adekvátní k věkovému rozdílu, jenž bývá zpravidla v rodinách.

Očekávání od pěstounů na přechodnou dobu

Pěstouni na přechodnou dobu musí absolvovat mnoho příprav, musí mít znalosti o důležitosti vazby pro děti, o projevech poruch attachmentu, o možnosti jejich terapie. Musí porozumět důvodům a smyslu PPPD a musí být připraveni dítě předat dál. Důležitá je také připravenost a ochota spolupracovat s dalšími odborníky (sociální pracovník, učitel, speciální pedagog, zdravotník, psycholog). Pěstouni zaznamenávají pokroky dítěte, jeho problémy, potřeby, přání a poznatky o dítěti předávají dalším odborníkům v týmu. Během výkonu této profese se neustále vzdělávají a účastní se supervizí. (Macela, © 2013, s. 4) Pomoc odborníků je poskytována i samotným pěstounům, kteří musí řešit nějakou neočekávanou situaci v souvislosti s dítětem, jenž mají osoby v pěstounské péči.

Návrh na svěření dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu

Soud může podle §27a odst. 7 zákona o SPOD, pouze na návrh orgánu sociálně-právní ochrany dětí svěřit dítě do pěstounské péče na přechodnou dobu osobám, které jsou zařazeny do evidence osob vhodných k výkonu pěstounské péče na přechodnou dobu. Aby soud mohl rozhodnout o svěření dítěte do PPPD, musí být splněny obecné podmínky pěstounské péče, tedy: výchova v rodině není řádně zabezpečena; zájem dítěte na svěření do jiného výchovného prostředí a jeho kladné vyjádření k této věci je přiměřené věku; existuje vhodná osoba (tedy osoba zařazená v evidenci osob, které mohou vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu) a tato osoba se svěřením souhlasí. (Macela, © 2013, s. 9)

Dítě je možné svěřit do PPPD předběžným opatřením podle §76a občanského soudního řádu z jakéhokoliv důvodu. Předběžné opatření v tomto případě trvá po dobu tří měsíců od vykonatelnosti rozhodnutí, a pokud bude probíhat soudní řízení ve věci samé, v němž ještě nebude rozhodnuto, může být předběžné opatření prodlouženo tak, aby celková doba trvání nepřesáhla šest měsíců. (Macela, © 2013, s. 9-10)

Zákon SPOD v ustanovení § 27a odst. 8 stanovuje explicitně povinnost soudu za spolupráce OSPOD přezkoumávat nejméně jednou za tři měsíce důvody trvání PPPD.

Dávky pěstounské péče u PPPD

Podle §47j odst. 1 zákona o sociálně-právní ochraně dětí, výše odměny pěstouna na přechodnou dobu za kalendářní měsíc činí 20 000 Kč, a to i v případě, že nepečuje

o žádné dítě. V případě, že pěstoun pečuje alespoň o jedno dítě, které mu bylo svěřeno na přechodnou dobu a je závislé na pomoci jiné fyzické osoby ve stupni II (středně těžká závislost) nebo ve stupni III (těžká závislost) nebo ve stupni IV (úplná závislost). (ČESKO, 1999)

Při přijetí dítěte do PPPD nenáleží pěstounům na přechodnou dobu příspěvek při převzetí dítěte, ale po dobu péče o dítě v PPPD náleží příspěvek na úhradu potřeb dítěte. Je možné pobírat i dávky státní sociální podpory, kam se řadí přídavek na dítě, příspěvek na bydlení, rodičovský příspěvek atd. (©Macela, březen 2013, s. 11-12) Příspěvek při převzetí dítěte náleží pouze pěstounům v dlouhodobé péči.

Podle § 32 odst. 1 písm. B) zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů, má pojištěnec, který převzal dítě do péče nahrazující péči rodičů na základě rozhodnutí příslušného orgánu, nárok na peněžitou pomoc v mateřství. Musí být splněny zákonem dané podmínky, kdy doba účasti na nemocenském pojištění je alespoň 270 kalendářních dnů v posledních 2 letech před nástupem na peněžitou pomoc v mateřství, u osob samostatně výdělečně činných pak alespoň 180 kalendářních dnů v posledním roce před nástupem na peněžitou pomoc v mateřství a dítě je mladší 7 let. Peněžitá pomoc v mateřství v tomto případě náleží po dobu 22 týdnů, pokud převezme do péče minimálně dvě děti, peněžitá pomoc v mateřství se poskytuje po dobu 31 týdnů. Peněžitá pomoc v mateřství nenáleží, je-li účast na nemocenském pojištění založena pouze na pobírání odměny pěstouna. (©Macela, březen 2013, s. 12) V tomto případě pěstounům v evidenci náleží jak odměna pěstouna, tak i peněžitá pomoc v mateřství.

Z výše uvedených skutečností je patrné, že osoby v evidenci (pěstouni na přechodnou dobu), nejenže nenesou dlouhodobou odpovědnost za svěřené dítě, jako je tomu u klasické pěstounské péče, kde dítě může pobývat popřípadě od nízkého věku až po zletilost, tak i jejich finanční ohodnocení je podle klasické pěstounské péče mnohem větší. Nelze opomíjet i to, že osoby v evidenci mají nárok na určitou dobu odpočinku mezi propuštěním dítěte a příjmu dítěte dalšího. I po tuto dobu pobírají odměnu pěstouna. Výjimkou není i to, že osoby v evidenci dítě odmítnout z důvodu věku nebo etnicity, v těchto případech zpravidla nedochází k žádným sankcím a dítě místo do pěstounské péče na přechodnou dobu, putuje do ústavního zařízení.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 PRŮZKUMNÉ ŠTŘENÍ SOCIÁLNĚ-PEDAGOGICKÉ PRÁCE S OHROŽENÝMI DĚTMI

Praktická část diplomové práce je zaměřena na výzkum mezi odborníky z oblasti péče o ohrožené děti a na jejich názor ohledně změn v oblasti náhradní péče, ke kterým v posledních letech docházelo.

Cílem této diplomové práce je zjistit názor odborníků ze sociálně-pedagogické oblasti na transformaci systému péče o ohrožené děti a jejich názor na ideální typ péče. Na základě stanoveného výzkumného cíle bylo zvoleno kvantitativní pojetí výzkumu. Pro sběr dat bylo využito výzkumné metody dotazníku.

Kvantitativní výzkum je navržen tak, aby přinesl numerická data měřením proměnných. Šetření se bude zabývat vztahy mezi proměnnými, což znamená, že nepůjde pouze o popis proměnných a jejich rozložení, ale bude se zkoumat v jakém vztahu jsou proměnné mezi sebou. (Punch, 2008, s. 13)

Dotazník je soustavou předem připravených a pečlivě formulovaných otázek, které jsou promyšleně seřazeny, a na které respondent (dotazovaná osoba) odpovídá písemně (Chráaska, 2007, s. 163). Této metody bylo využito i z toho důvodu, aby se k problému sociálně-pedagogické práce s ohroženými dětmi mohlo vyjádřit co nejvíce respondentů z různých zařízení v rámci celé České republiky.

Otázky v dotazníku byly formulovány zpravidla jako strukturované (uzavřené) nebo polostrukturované (polouzavřené). Polostrukturované otázky byly zvoleny z toho důvodu, že se jedná o velmi široké téma, které zkoumá převážně názor jednotlivých respondentů, proto nelze v nabízených odpovědích vždy obsáhnout zcela všechny možnosti, jak lze na určitou otázku odpovědět. Pouze jedna z otázek má formu nestrukturovanou neboli otevřenou.

Průzkumné šetření by mělo odpovědět na otázky, které se týkají sociálně-pedagogické práce s ohroženými dětmi. Zahrnují se sem změny v soustavě náhradní péče a jejich vliv na ohrožené děti, které jsou v péči systému. Tento výzkum by měl zároveň poukázat na problémy, které jsou spojeny se změnou legislativy, a se snahou přiblížit se zahraničním modelům péče o ohrožené děti.

4.1 Cíl výzkumu

Cílem praktické části této práce je výzkum problematiky ohrožených dětí. Jedná se o názor odborníků na sociálně-pedagogickou oblast v aktuálních problémech péče o ohrožené děti a změny legislativy. Z výsledků bude sestrojen náhled na ideální typ péče o děti bez biologických rodičů z pohledu odborníků a návrh na řešení jejich problémové situace.

Cílem výzkumu je *zjistit názor odborníků ze sociálně-pedagogické oblasti na transformaci služeb, které se zabývají péčí o ohrožené děti.*

Výzkum by měl podat náhled o tom, jak pracovníci z oblasti péče o ohrožené děti vidí ideální systém a k jakým změnám by ve prospěch ohrožených dětí mělo dojít.

4.2 Výzkumné problémy a stanovení hypotéz

1. To, jaké zaměstnání respondenti vykonávají, ovlivňuje jejich názor na ideální péči o ohrožené děti?

H₁: Mezi druhem zaměstnání a představou ideální péče o ohrožené děti, jsou významné rozdíly.

H₀: Mezi druhem zaměstnání a představou ideální péče o ohrožení dětí, nejsou významné rozdíly.

2. To, v jakém typu péče o ohrožené děti respondenti pracují, ovlivňuje míru jejich souhlasu s novelou zákona o sociálně-právní ochraně dětí?

H₂: Mezi druhem povolání respondentů a jejich mírou souhlasu s novelou zákona o sociálně-právní ochraně dětí, jsou významné rozdíly.

H₀: Mezi druhem povolání respondentů a jejich mírou souhlasu s novelou zákona o sociálně-právní ochraně dětí, nejsou významné rozdíly.

3. Ovlivňuje typ péče, ve kterém respondenti pracují, jejich názor na to, zda by mělo dojít k další novelizaci zákona o sociálně-právní ochraně dětí?

H₃: Mezi druhem povolání respondentů a jejich názorem na možnost další novelizace zákona o sociálně-právní ochraně dětí, jsou významné rozdíly.

H₀: Mezi druhem povolání respondentů a jejich názorem na možnost další novelizace zákona o sociálně-právní ochraně dětí, nejsou významné rozdíly.

4. To, v jakém typu péče o ohrožené děti respondenti pracují, ovlivňuje míru jejich souhlasu s neudělením výjimky z nejvyšší povolené kapacity pro FOD?

H₄: Mezi druhem povolání respondentů a jejich mírou souhlasu s neudělením výjimky z nejvyšší povolené kapacity pro FOD, jsou významné rozdíly.

H₀: Mezi druhem povolání respondentů a jejich mírou souhlasu s neudělením výjimky z nejvyšší povolené kapacity pro FOD, nejsou významné rozdíly.

5. Ovlivňuje typ péče, ve kterém respondenti pracují, jejich názor na omezení doby pobytu dětí ve ZDVOP?

H₅: Mezi druhem povolání respondentů a jejich názorem na omezení doby pobytu dětí ve ZDVOP, jsou významné rozdíly.

H₀: Mezi druhem povolání respondentů a jejich názorem na omezení doby pobytu dětí ve ZDVOP, nejsou významné rozdíly.

6. Ovlivňuje typ péče, ve kterém respondenti pracují, jejich názor na možné omezení počtu dětí v dětských domovech?

H₆: Mezi druhem povolání respondentů a jejich názorem na možné omezení počtu dětí v dětských domovech, jsou významné rozdíly.

H₀: Mezi druhem povolání respondentů a jejich názorem na možné omezení počtu dětí v dětských domovech, nejsou významné rozdíly.

7. Ovlivňuje typ péče, ve kterém respondenti pracují, jejich názor na pěstounskou péči na přechodnou dobu?

H₇: Mezi druhem povolání respondentů a jejich názorem na pěstounskou péči na přechodnou dobu, jsou významné rozdíly.

H₀: Mezi druhem povolání respondentů a jejich názorem na pěstounskou péči na přechodnou dobu, nejsou významné rozdíly.

8. Ovlivňuje typ péče, ve kterém respondenti pracují, jejich názor na to, zda lze nahradit DD a ZDVOP pěstounskou péčí a PPPD?

H₈: Mezi druhem povolání respondentů a jejich názorem na možnost nahrazení dětských domovů a ZDVOP pouze pěstounskou péčí a PPPD, jsou významné rozdíly.

H₀: Mezi druhem povolání respondentů a jejich názorem na možnost nahrazení dětských domovů a ZDVOP pouze pěstounskou péčí a PPPD, nejsou významné rozdíly.

9. Ovlivňuje typ péče, ve kterém respondenti pracují, jejich názor na transformaci systému péče o ohrožené děti?

H₉: Mezi druhem povolání respondentů a jejich názorem na transformaci systému péče o ohrožené děti, jsou významné rozdíly.

H₀: Mezi druhem povolání respondentů a jejich názorem na transformaci systému péče o ohrožené děti, nejsou významné rozdíly.

4.3 Popis výzkumného souboru a metod jeho výběru

Jako základní výzkumný soubor byli zvoleni pracovníci, jejichž hlavní směr činnosti je orientován na péči o ohrožené děti. Jako zástupci náhradní ústavní péče byli zvoleni respondenti z dětských domovů, zástupce dlouhodobé péče o ohrožené děti, a ze zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, kteří jsou zástupci krátkodobé péče. Druhou kategorií byli zástupci náhradní rodinné péče, kam byli zařazeni respondenti z oblasti pěstounské péče. Pěstounská péče nebyla rozdělena na dlouhodobou pěstounskou péči

a na profesionální pěstounskou péči z důvodu malého množství respondentů, které lze v anonymním dotazníkovém šetření získat.

Respondenti museli splňovat dvě základní podmínky:

- musí se jednat o dospělé jedince pracující v péči o ohrožené děti,
- jedinci musí mít orientaci v nejnovějších právních úpravách, které se vztahují na péči o ohrožené děti.

4.4 Metoda získávání dat

V důsledku snahy oslovit co nejvíce odborníků na ohrožené děti z celé České republiky a odborníků z různých druhů typů péče, bylo přistoupeno ke kvantitativnímu výzkumu. Výzkum byl realizován prostřednictvím internetového serveru survio, kde byl vytvořen dotazník a odkaz byl rozeslán jednotlivým respondentům prostřednictvím emailu a sociálních sítí.

Pro výzkum byla zvolena metoda anonymních dotazníků, jelikož se jedná o metodu srozumitelnou, vyplnění dotazníků je pro respondenty časově nenáročné, a tudíž lze očekávat vyšší návratnost.

Prostřednictvím emailu bylo osloveno celkem 129 dětských domovů a dětských domovů se školou, 35 zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc a prostřednictvím sociálních sítí byly osloveni členové skupin, ve kterých se sdružují pěstounské rodiny.

V případě, že budeme předpokládat, že z každého dětského domova, do kterého byl dotazník zaslán, jej vyplnil pouze jeden respondent, návratnost dotazníku je 78,3% a v případě zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, je návratnost 117,1%. Předpokládáme, že ze všech oslovených dětských domovů a dětských domovů se školou dotazník vyplnilo pouze 78,3%. U zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc předpokládáme, že z některých zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc odpovědělo více respondentů.

4.5 Předvýzkum a metoda zpracování dat

Předvýzkum byl realizován v Jihočeském kraji u celkem sedmnácti respondentů ze zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc z dětského domova a z oblasti pěstounské péče. Vybraným osobám byl předložený dotazník k vyplnění, jehož srozumitelnost byla následně s respondenty konzultována.

Na základě výpovědí respondentů byla část otázek ze strukturovaných změněna na polostrukturované, aby respondenti mohli zvolit možnost vlastní odpovědi v případě, že se s navrhovanými možnostmi neztotožňují.

Metoda zpracování dat

V úvodu dotazníku bylo zařazeno 5 otázek, které evidují základní informace o respondentovi, jako jsou pohlaví, věk, vzdělání, studijní obor a praxe v sociální oblasti. Součástí dotazníku je i dotaz na datum vyplnění dotazníku. Stěžejní část obsahuje celkem 20 otázek, z toho 19 uzavřených s možností výběru jedné z nabízených možností, popřípadě s možností doplnění vlastní odpovědi. Jedna otázka je otevřená, a to z důvodu dotazu na představu jednotlivých respondentů o ideálním systému péče o ohrožené děti.

Jednotlivé otázky byly rozděleny do následujících sedmi okruhů:

- Charakteristika respondentů.
- Pohled na různé druhy péče o ohrožené děti.
- Názor na novelu zákona o sociálně-právní ochraně dětí.
- Změny v systému péče o ohrožené děti.
- Možné změny v systému péče o ohrožené děti.
- Pěstounská péče na přechodnou dobu.
- Transformace systému péče o ohrožené děti.

Data získaná z vyplněných anonymních dotazníků budou vyhodnocena a zjištěné informace budou porovnávány mezi třemi kategoriemi respondentů, kterými jsou zástupci dětských domovů, zařízeních pro děti vyžadující okamžitou pomoc a pěstounské péče.

Z důvodu zjištění, zda mezi uvedenými odpověďmi na otázky a druhem zaměstnání respondentů, existuje statisticky významný rozdíl, bude využito testu nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku.

Výzkumné šetření probíhalo v období od 27.1.2015 do 20.2.2015.

5 VÝSLEDKY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ A JEJICH INTERPRETACE

5.1 Výsledky výzkumného šetření

Respondenti odpovídali celkem na 25 otázek v dotazníku, z toho prvních pět se zaměřovalo na základní údaje o jejich osobě, tedy na charakteristiku respondentů a následující dvě pak na jejich zaměstnání. Další sada otázek byla zaměřena na to, jaký pohled mají respondenti na různé druhy péče o ohrožené děti. Další kategorie otázek posuzuje názor na novelu zákona o sociálně-právní ochraně dětí, čtvrtá zkoumá pohled na změny, které se odehrály v systému péče o ohrožené děti a pátá zjišťuje, jaké další možné by byly změny v systému péče o ohrožené děti. Předposlední část je zaměřena na pěstounskou péči na přechodnou dobu a poslední oblastí je transformace systému péče o ohrožené děti.

1. Charakteristika respondentů

Do první kategorie spadají otázky, které jsou zaměřené přímo na osobnost respondentů. Zkoumají jejich pohlaví, věk, pracovní pozici, délku praxe a jiné. Jedná se o otázky, které jsou zařazeny v úvodu dotazníku. Na základě otázky č. 6 dojde k rozdělení respondentů do tří základních skupin podle typu péče o ohrožené děti, ve kterém pracují. Tyto tři skupiny budou stěžejními k vyhodnocení výzkumu.

Otázka č. 1 - Pohlaví respondentů ve výzkumném šetření

První otázka v dotazníku zkoumala, jaké je rozložení respondentů podle pohlaví. Již před zahájením výzkumného šetření se předpokládalo, že bude vyšší podíl žen než mužů. Vycházelo se z toho, že na vedoucích pozicích v sociálních službách a u poskytovatelů sociálně-právní ochrany bývá zastoupení mužů a žen zpravidla rovnocenné, přičemž v přímé péči bývá většinou vyšší poměr žen než mužů.

Pohlaví	Četnost	
	<i>absolutní</i>	<i>relativní</i>
Ženy	137	77%
Muži	36	20%
Nezodpovězeno	6	3%
Σ	178	100%

Tab. 1 Rozložení respondentů podle pohlaví

Výzkumný soubor zahrnoval celkem 137 žen (77%), 36 mužů (20%) a 6 respondentů (3%), kteří na tuto otázku neodpověděli. Z uvedené tabulky je znatelné, že v oblasti péče o ohrožené děti je mnohem více žen než mužů.

Otázka č. 2 - Věk respondentů ve výzkumném šetření

Další otázka zaměřená na charakteristiku respondentů zkoumala, jaké je rozložení respondentů podle věku.

Věk	Četnost	
	<i>absolutní</i>	<i>relativní</i>
20-30	25	14,0%
31-40	48	27,0%
41-50	61	34,3%
51-60	38	21,3%
Nezodpovězeno	6	3,4%
Σ	178	100%

Tab. 2 Rozložení respondentů podle věku

Z odpovědí vyplývá, že největší zastoupení mají respondenti ve věku 41-50 let (34,3%), následuje kategorie 31-40 let (27%), a nejmenší zastoupení mají kategorie 51-60 let (21,3%) a 20-30 let (14%). Z celkového počtu 178 respondentů na otázku neodpovědělo 6 dotazovaných (3,4%).

Otázka č. 3 - Dosažené vzdělání respondentů

Následující otázka byla zaměřena na vzdělání respondentů. Odpovědi byly rozděleny do třech kategorií na vzdělání základní, středoškolské (do této skupiny byly zařazeny i odpovědi typu střední odborné učiliště) a vysokoškolské (kategorie zahrnuje i respondenty s vyšším odborným vzděláním)

Vzdělání	Četnost	
	<i>absolutní</i>	<i>relativní</i>
Základní	2	1,1%
Středoškolské	51	28,7%
Vysokoškolské	124	69,7%
Nezodpovězeno	1	0,5%
Σ	178	100%

Tab. 3 Rozložení respondentů podle vzdělání

Pracovníci v péči o ohrožené děti dosahují v nejvíce případech vysokoškolského a vyššího odborného vzdělání, a to u 124 respondentů (69,7%). Mnohem menší zastoupení má střední odborné a středoškolské vzdělání, a to u 51 dotazovaných (28,7%). Pouze ve dvou případech se objevuje vzdělání základní (1,1%) a jeden z dotazovaných (0,5%) na otázku neodpověděl.

Otázka č. 4 - Studovaný obor respondentů

Čtvrtá otázka byla otevřená, kde každý z respondentů měl napsat, jaký studijní obor vystudoval. Odpovědi byly velmi různé, zastoupení mělo mnoho vzdělávacích odvětví, nejčastěji se ovšem vyskytovaly oblasti sociální. Odpovědi byly rozděleny do pěti kategorií, které zahrnují oblast sociální pedagogiky, sociální práce, speciální pedagogiky a jiné sociální a pedagogické obory a poslední kategorie byla nazvaná jako kategorie ostatní, kam byly zařazeny jiné odpovědi.

Studijní obor	Četnost	
	<i>absolutní</i>	<i>relativní</i>
Sociální pedagogika	27	15,2%
Sociální práce	36	20,2%
Speciální pedagogika	43	24,2%
Jiné sociální a pedagogické obory	21	11,8%
Ostatní	46	25,8%
Nezodpovězeno	5	2,8%
Σ	178	100%

Tab. 4 Rozložení respondentů podle studijního oboru

Sociální pedagogika se vyskytuje u 27 dotazovaných (15,2%), a to buď samostatně nebo v kombinaci s jinými obory, jako jsou například sociální práce, vychovatelství, sociální politika. Samotný obor sociální práce, či sociálně právní, má vystudováno celkem 36 respondentů (20,2%). Největší zastoupení má speciální pedagogika, a to celkem u 43 dotazovaných (24,2%). Jiné sociální a pedagogické obory mají zastoupení u 21 respondentů (11,8%), řadí se sem vychovatelství, sociální péče a různé druhy pedagogických a sociálních oborů, které lze studovat i na středních školách. V 46 případech (25,8%) se objevují odvětví jiná, např. management, ekonomické obory, textilní, zdravotní, gymnázia a mnoho jiných.

Otázka č. 5 - Praxe respondentů v sociální oblasti

Další otázka se zaměřuje na počet let praxe respondentů v sociální oblasti. Volba odpovědi v dotazníku byla rozdělena do čtyř kategorií. První je do jednoho roku, druhá od jednoho do tří let včetně, následuje od tří let do deseti let včetně a poslední zahrnuje osoby s praxí více než deset let.

Délka praxe	Četnost	
	<i>absolutní</i>	<i>relativní</i>
Méně než 1 rok	9	5,0%
1 rok až 3 roky včetně	30	16,9%
3 roky až 10 let včetně	58	32,6%
Více jak 10 let	75	42,1%
Nezodpovězeno	6	3,4%
Σ	178	100%

Tab. 5 Rozložení respondentů podle délky praxe

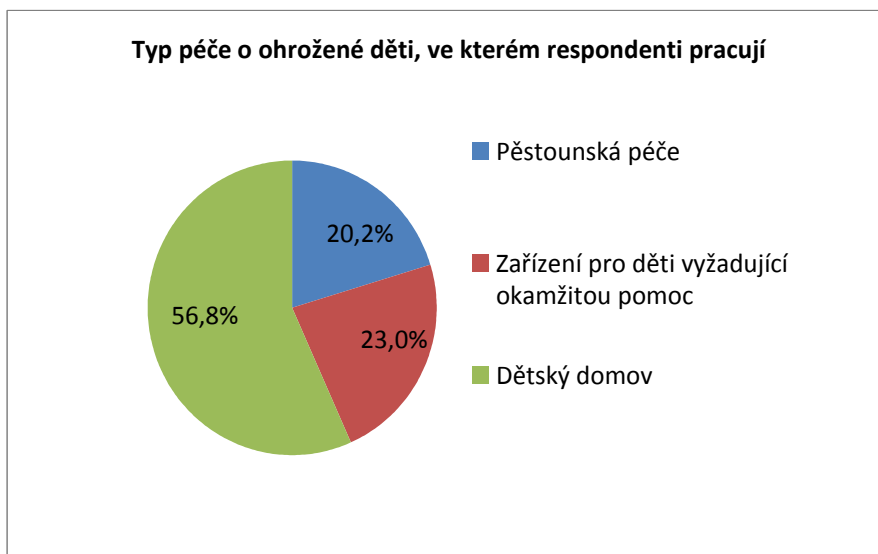
Největší zastoupení měli respondenti s více jak 10-ti letou praxí, a to u 42,1%. Lze tedy vycházet z toho, že řada z dotazovaných má mnoholeté zkušenosti, tedy jejich odbornost je na vysoké úrovni. Z tabulky je pozorovatelná i další, jako druhá v pořadí nejvíce zastoupená, oblast praxe respondentů, kdy u 32,6% dotazovaných je praxe v rozmezí od 3 do 10 let včetně. Celkem se dá říci, že praxi vyšší jak 3 roky mělo celých 74,7 % osob. Praxi menší jak tři roky má pouhých 21,9% dotazovaných, u 3,4% nebyla zodpovězena žádná varianta.

Otázka č. 6 - Typ péče o ohrožené děti, ve kterém respondenti pracují

Podle následující otázky dochází k rozdělení respondentů v rámci toho, v jakém typu péče o ohrožené děti pracují. Tato kategorie je velmi stěžejní pro další vyhodnocení výzkumu, kdy budou vzájemně porovnávány odpovědi respondentů, kteří pracují buď v oblasti pěstounské péče, ve ZDVOP nebo dětských domovech.

Typ péče o ohrožené děti, ve kterém respondenti pracují	Četnost	
	<i>absolutní</i>	<i>relativní</i>
Pěstounská péče	36	20,2%
Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc	41	23,0%
Dětský domov	101	56,8%
Σ	178	100%

Tab. 6 Rozložení respondentů podle typu péče o ohrožené děti ve kterém pracují

Graf 1: Rozložení respondentů podle typu péče o ohrožené děti ve kterém pracují

Na základě této otázky byli respondenti rozděleni do tří kategorií. První kategorie zahrnuje respondenty z oblasti pěstounské péče, kteří jsou zastoupeni v 20,2%, v zařízeních pro děti vyžadující okamžitou pomoc pracuje 23% z dotazovaných a v 56,8% jsou zastoupeny osoby pracující v dětských domovech. Část dětských domovů si při svých zařízeních zřizuje krizová lůžka, tedy ZDVOPy, ale systém péče a celkový chod zařízení je podobný dětským domovům.

Otázka č. 7 - Typ pracovní pozice, na které respondenti pracují

Poslední z otázek, které se zaměřují na osobnost respondentů, je dotaz na jejich pracovní pozici, kterou v rámci péče o ohrožené děti vykonávají. Pracovní pozice, na kterých mohou respondenti v oblasti péče o ohrožené děti pracovat byly rozděleny do sedmi kategorií: vedoucí pracovník, sociální pracovník, sociální pedagog, speciální pedagog, psycholog, pracovník v sociálních službách, pečovatelský pracovník a vychovatel.

Typ pracovní pozice respondentů	Četnost	
	absolutní	relativní
Vedoucí pracovník	57	32,0%
Sociální pracovník	45	25,2%
Sociální pedagog	1	0,6%
Speciální pedagog	1	0,6%
Psycholog	1	0,6%
Pracovník v sociálních službách	13	7,3%
Pečovatel a vychovatel	55	30,9%
Údržbář	1	0,6%
Nezodpovězeno	4	2,2%
Σ	178	100%

Tab. 7 Rozložení respondentů podle typu jejich pracovní pozice

V rámci pracovní pozice má největší zastoupení vedoucí pracovník, tuto pozici vykonává celkem 32% respondentů. Druhou nejpočetnější skupinou jsou pečovatelé a vychovatelé, celkem 30,9% a třetí skupinou jsou sociální pracovníci 25,2%. Četnost ostatních pracovních pozic je již velmi malá, spadá tam pracovník v sociálních službách, sociální pedagog, speciální pedagog, psycholog a jeden z respondentů je údržbář.

2. Pohled na různé druhy péče o ohrožené děti

Následující kategorie zahrnuje otázky, které se zaměřují na to, jaký pohled mají respondenti na různé druhy péče o ohrožené děti. Cílem je zjistit, co je pro ohrožené děti nejvhodnější, zda pěstounská péče, či péče v ústavních zařízeních. Důležitý je i pohled na to, jak odpovídají respondenti z jednotlivých kategorií. Jaký typ péče preferují lidé pracující v dětských domovech, v zařízeních pro děti vyžadující okamžitou pomoc a v pěstounské péči.

Otázka č. 8 - Prioritní typ péče o ohrožené děti z hlediska sociálně-pedagogické práce

První otázka této kategorie je zaměřena na to, jaký je podle jednotlivých respondentů ideální typ péče o ohrožené děti.

Prioritní typ péče dle respondentů	Četnost podle druhu povolání						Σ
	Pracovníci PP		Pracovníci ZDVOP		Pracovníci DD		
	<i>absolutní</i>	<i>relativní</i>	<i>absolutní</i>	<i>relativní</i>	<i>absolutní</i>	<i>relativní</i>	
Pěstounská péče	36	100%	23	56,1%	43	42,6%	57,3%
Péče v ZDVOP	0	0%	13	31,7%	0	0%	7,3%
Péče v DD	0	0%	0	0%	35	34,7%	19,7%
Je to individuální	0	0%	4	9,8%	19	18,8%	12,9%
Bez odpovědi	0	0%	1	2,4%	4	3,9%	2,8%
Σ	36	100%	41	100%	101	100%	100%

Tab. 8 Struktura respondentů podle jejich názoru na ideální typ péče o ohrožené děti

Z uvedené tabulky je patrné, že lidé pracující v pěstounské péči, preferují právě tento typ, a to ve 100%. V kategorii pracovníků ZDVOP lze pozorovat, že je preference dvou druhů péče o ohrožené děti. 56,1% dotazovaných odpovědělo, že ideální je pěstounská péče a 31,7% považuje za ideální zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. U pracovníků dětských domovů lze také pozorovat preferenci dvou typů péče. U 42,6% dotazovaných vítězí pěstounská péče, u 34,7% péče v dětských domovech.

Velmi pozoruhodné je to, že nikdo z pracovníků pěstounské péče a pracovníků ZDVOP neurčil jako ideální typ péče dětský domov. Ten samý údaj lze pozorovat i opačně, nikdo z pěstounské péče i dětských domovů neurčil jako preferenční péči ve ZDVOP.

Z výzkumného šetření je patrné, že respondenti preferují buď typ péče, ve kterém pracují nebo pěstounskou péči. Ze zvolených odpovědí je možné vypočítat náznak rivality mezi pracovníky dětských domovů a pracovníky zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc.

To, jaké zaměstnání respondenti vykonávají, ovlivňuje jejich názor na ideální péči o ohrožené děti?

H_1 : Mezi druhem zaměstnání a představou ideální péče o ohrožené děti, jsou významné rozdíly.

H_0 : Mezi druhem zaměstnání a představou ideální péče o ohrožení dětí, nejsou významné rozdíly.

P - pozorovaná četnost (čísla v kontingenční tabulce bez závorek)

O - očekávaná četnost, odpovídající platnosti nulové hypotézy (v závorkách)

Ideální typ péče	Pracovníci v PP	Pracovníci ZDVOP	Pracovníci DD	Σ
PP	36 (21,23)	23 (23,58)	43 (57,19)	102
ZDVOP	0 (2,71)	13 (3,01)	0 (7,29)	13
DD	0 (7,28)	0 (8,09)	35 (19,62)	35
Je to individuální	0 (4,79)	4 (5,32)	19 (12,9)	23
Σ	36	40	97	173

Tab. 9 Názor na ideální typ péče o ohrožené děti

Výpočet testu chí-kvadrát pro kontingenční tabulku:

$$\chi^2 = \sum \frac{(P - O)^2}{O} = 10,3 + 2,7 + 7,3 + 4,8 + 0,01 + 33,2 + 8,1 + 0,3 + 3,5 + 7,3 + 12,1 + 2,9 = \mathbf{92,51}$$

Výpočet stupně volnosti

$$f = (r-1) \cdot (s-1) = (4-1) \cdot (3-1) = 6$$

Pro zvolenou hladinu významnosti a vypočtený stupeň volnosti byla ve statických tabulkách určena kritická hodnota testového kritéria $\chi^2_{0,05}(6) = 12,592$

Na zvolené hladině významnosti 5% nulovou hypotézu o nezávislosti jednotlivých znaků zamítáme a přijímáme hypotézu H_1 , která nám říká, že to, v jakém typu péče o ohrožené děti lidé pracují, ovlivňuje to, který druh péče považují za ideální. Již z tabulky je patrné, že pracovníci pěstounské péče preferují pouze pěstounskou péči, pracovníci v zařízeních pro děti vyžadující okamžitou pomoc preferují péči pěstounskou nebo ve ZDVOP a pracovníci dětských domovů preferují buď pěstounskou péči nebo péči v DD.

Otázka č. 9 - Nejefektivnější sociálně-pedagogická metoda práce s ohroženými dětmi

Následující otázka zkoumá to, jaká je podle respondentů ideální sociálně-pedagogická metoda práce s ohroženými dětmi. Sociálně-pedagogické metody jsou rozděleny dle Bakošové (2008, s. 180) na výchovně vzdělávací, preventivní, intervenční a poradenské.

Sociálně-pedagogická metoda práce	Četnost podle druhu povolání						Σ
	Pracovníci PP		Pracovníci ZDVOP		Pracovníci DD		
	absolutní	relativní	absolutní	relativní	absolutní	relativní	
Výchovně-vzdělávací	21	58,3%	18	43,9%	57	56,4	54,0%
Preventivní	8	22,2%	18	43,9%	29	28,7%	30,9%
Intervenční	1	2,8%	1	2,4%	0	0%	1,1%
Poradenská	1	2,8%	2	5,0%	3	2,9%	3,4%
Je to individuální	5	13,9%	1	2,4%	10	10,0%	8,9%
Bez odpovědi	0	0%	1	2,4%	2	2,0%	1,7%
Σ	36	100%	41	100%	101	100%	100%

Tab. 10 Struktura respondentů podle jejich priority metody sociálně-pedagogické práce

Celkem 54% procent ze všech respondentů odpovědělo, že ideální sociálně-pedagogickou metodou je metoda výchovně vzdělávací. Za prioritní ji považuje více jak polovina všech pracovníků pěstounské péče (58,3%) a pracovníků v dětských domovech (56,4%). U pracovníků zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc převládají dvě metody ve stejném poměru, a to jak výchovně vzdělávací (43,9%), tak i preventivní (43,9%). Preventivní metoda má své zastoupení i u poměrně velké skupiny osob pracovníků pěstounské péče (22,2%) a dětských domovů (28,7%).

Zbylé dvě metody jsou zastoupeny jen ve velmi malém poměru. Intervenční metodu zvolilo pouze 1,1% respondentů a metodu poradenskou pouze 3,4%. U 8,9% dotazovaných se vyskytovala odpověď jiná. Tyto osoby v dotazníku odpovídaly tak, že každá metoda je velmi přínosná, každá z nich má svůj smysl a většinou záleží na individualitě dítěte, která z metod je pro něj nejideálnější.

3. Názor na novelu zákona o sociálně-právní ochraně dětí

Následující část výzkumného šetření se zaměřuje na změny v zákoně o sociálně-právní ochraně dětí, které přinesla novela zákona z 1.1.2013. Tato část má za cíl zjistit to, zda je podle respondentů novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí přínosem nebo by mělo dojít k další novelizaci zákona, která by případné negativní dopady na ohrožené děti odstranila.

Otázka č. 10 - Názor na novelu zákona o sociálně-právní ochraně dětí

První otázka z třetí části dotazníkového šetření zjišťuje, zda respondenti souhlasí či nesouhlasí s novelou zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Důležité je také porovnání odpovědí jednotlivých respondentů, zda se liší podle toho, v jakém typu péče o ohrožené děti pracují.

Novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí	Četnost podle druhu povolání						Σ
	Pracovníci PP		Pracovníci ZDVOP		Pracovníci DD		
	<i>absolutní</i>	<i>relativní</i>	<i>absolutní</i>	<i>relativní</i>	<i>absolutní</i>	<i>relativní</i>	
Souhlasím s novelou	20	55,6%	2	4,8%	22	21,8%	24,7%
Nesouhlasím s novelou	11	30,5%	32	78,1%	43	42,6%	48,3%
Nevím	3	8,3%	7	17,1%	32	31,7%	23,6%
Bez odpovědi	2	5,6%	0	0%	4	3,9%	3,4%
Σ	36	100%	41	100%	101	100%	100%

Tab. 11 Struktura respondentů podle jejich názor na novelu zákona o SPOD

Z uvedené tabulky vyplývá, že největší podíl odpovědí se souhlasem s novelou se vyskytuje u respondentů z oblasti pěstounské péče, a to u více jak poloviny dotazovaných (55,6%). Pouhých 30,5% respondentů z pěstounské péče s novelou nesouhlasí, 8,3% nemá vlastní názor a 5,6% dotazovaných neodpovědělo.

Velmi odlišné odpovědi podle pěstounské péče se vyskytují u pracovníků v zařízeních pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Souhlas s novelou byl zaznamenán u pouhých 4,8% dotazovaných, 78,1% zvolilo odpověď, že s novelou nesouhlasí a jen 17,1 % neví, jak na danou otázku odpovědět, často volili variantu, že v něčem souhlasí a v něčem ne.

Menší poměr mezi souhlasem s novelou a nesouhlasem byl zaznamenán u pracovníků z dětských domovů, ale opět převažoval názor ten, že s novelou zákona o sociálně-právní ochraně dětí nesouhlasí (42,6%). Pouze 21,8% respondentů z dětských domovů s novelou zákona SPOD souhlasí a u 31,7% byl názor buď nerozhodný, v něčem souhlasí a v něčem ne, nebo svůj vlastní názor nemají.

To, v jakém typu péče o ohrožené děti respondenti pracují, ovlivňuje míru jejich souhlasu s novelou zákona o sociálně-právní ochraně dětí?

H₂: Mezi druhem povolání respondentů a jejich mírou souhlasu s novelou zákona o sociálně-právní ochraně dětí, jsou významné rozdíly.

H₀: Mezi druhem povolání respondentů a jejich mírou souhlasu s novelou zákona o sociálně-právní ochraně dětí, nejsou významné rozdíly.

P - pozorovaná četnost (čísla v kontingenční tabulce bez závorek)

O - očekávaná četnost, odpovídající platnosti nulové hypotézy (v závorkách)

	Pracovníci v PP	Pracovníci ZDVOP	Pracovníci DD	Σ
Souhlasím s novelou	20 (8,7)	2 (10,49)	22 (24,81)	44
Nesouhlasím s novelou	11 (17)	32 (20,5)	43 (48,5)	86
Nevím	3 (8,3)	7 (10,01)	32 (23,69)	42
Σ	34	41	97	172

Tab. 12 *Názor na novelu zákona o sociálně- právní ochraně dětí*

Výpočet testu chí-kvadrát pro kontingenční tabulku:

$$\chi^2 = \sum \frac{(P - O)^2}{O} = 14,7+2,1+3,4+6,9+6,5+0,9+0,3+0,6+2,9 = \mathbf{38,3}$$

Výpočet stupně volnosti

$$f=(r-1)+(s-1)=(3-1) \times (3-1)=4$$

Pro zvolenou hladinu významnosti a vypočtený stupeň volnosti byla ve statických tabulkách určena kritická hodnota testového kritéria $\chi^2_{0,05}(4) = \mathbf{9,488}$

Na zvolené hladině významnosti 5% nulovou hypotézu o nezávislosti jednotlivých znaků zamítáme a přijímáme hypotézu H₂, která nám říká, že to, v jakém typu péče o ohrožené děti

lidé pracují, ovlivňuje jejich míru souhlasu s novelou zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Je patrné, že pracovníci pěstounské péče povětšinou s novelou souhlasí, pracovníci v zařízeních pro děti vyžadující okamžitou pomoc s novelou nesouhlasí a pracovníci dětských domovů povětšinou s novelou nesouhlasí.

Otázka č. 11 - Názor na to, zda by mělo dojít k další novelizaci zákona o SPOD

Následující oblast zkoumá to, zda by mělo dojít k další novelizaci zákona o sociálně-právní ochraně dětí, a jak na to pohlíží respondenti z jednotlivých druhů péče o ohrožené děti.

	Četnost podle druhu povolání						Σ
	Pracovníci PP		Pracovníci ZDVOP		Pracovníci DD		
	absolutní	relativní	absolutní	relativní	absolutní	relativní	
Ano	22	61,1%	37	90,2%	61	60,4%	67,4%
Ne	6	16,7%	0	0%	12	11,9%	10,1%
Nevím	8	22,2%	4	9,8%	26	25,7%	21,4%
Bez odpovědi	0	0%	0	0%	2	2%	1,1%
Σ	36	100%	41	100%	101	100%	100%

Tab. 13 Struktura respondentů podle jejich názoru na další novelizaci zákona o SPOD

Hodnoty v tabulce vypovídají o tom, že 67,4% ze všech dotazovaných odpovídalo tak, že by mělo dojít k další novelizaci zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Pouhých 10,1 % dotazovaných si myslí, že novelizace zákona není třeba a 21,4% respondentů nemá na tuto otázku vlastní názor.

Významným ukazatelem je i porovnání mezi jednotlivými druhy péče o ohrožené děti. U respondentů ze zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc se objevuje podstatný ukazatel, kterým je podíl odpovědí mezi souhlasem a nesouhlasem s další novelizací zákona o sociálně-právní ochraně dětí. 90,2% respondentů ze ZDVOP si myslí, že další novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí je nutná a nikdo neodpověděl tak, že další novela zákona není třeba.

I u dalších typů péče je rozdíl významný. Celkem 61,1% dotazovaných z oblasti pěstounské péče odpovědělo, že další novela zákona je třeba a 16,7% tak, že další novela není potřeba. U respondentů z dětských domovů také převažuje názor, že je důležitá další novela (60,4%) a pouze pár dotazovaných uvedlo (11,9%), že další novela není nutnost.

Ovlivňuje typ péče, ve kterém respondenti pracují, jejich názor na to, zda by mělo dojít k další novelizaci zákona o sociálně-právní ochraně dětí?

H_3 : Mezi druhem povolání respondentů a jejich názorem na možnost další novelizace zákona o sociálně-právní ochraně dětí, jsou významné rozdíly.

H_0 : Mezi druhem povolání respondentů a jejich názorem na možnost další novelizace zákona o sociálně-právní ochraně dětí, nejsou významné rozdíly.

P - pozorovaná četnost (čísla v kontingenční tabulce bez závorek)

O - očekávaná četnost, odpovídající platnosti nulové hypotézy (v závorkách)

	Pracovníci v PP	Pracovníci ZDVOP	Pracovníci DD	Σ
Ano	22 (24,55)	37 (27,95)	61 (67,5)	120
Ne	6 (3,68)	0 (4,19)	12 (10,13)	18
Nevím	8 (7,77)	4 (8,85)	26 (21,38)	38
Σ	36	41	99	176

Tab. 14 Názoru na další novelizaci zákona o SPOD

Výpočet testu chí-kvadrát pro kontingenční tabulku:

$$\chi^2 = \sum \frac{(P - O)^2}{O} = 0,3 + 1,5 + 0,006 + 2,9 + 4,2 + 2,7 + 0,6 + 0,3 + 1 = 13,5$$

Výpočet stupně volnosti

$$f = (r-1) + (s-1) = (3-1) \times (3-1) = 4$$

Pro zvolenou hladinu významnosti a vypočtený stupeň volnosti byla ve statických tabulkách určena kritická hodnota testového kritéria $\chi^2_{0,05}(4) = 9,488$

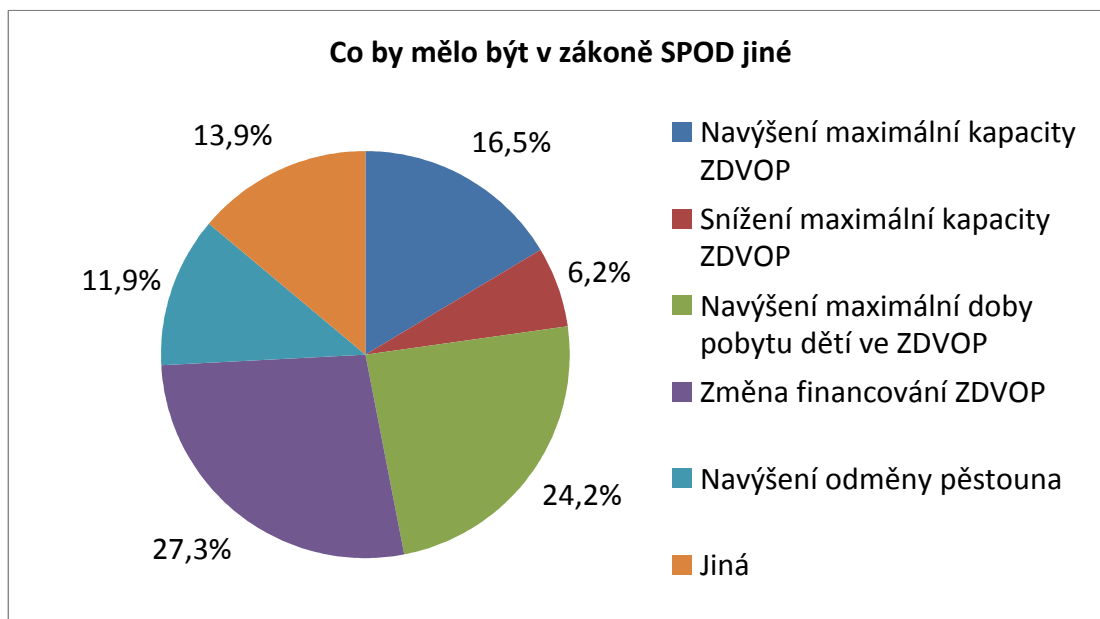
Na zvolené hladině významnosti 5% nulovou hypotézu o nezávislosti jednotlivých znaků zamítáme a přijímáme hypotézu H_3 , která nám říká, že to, v jakém typu péče o ohrožené děti lidé pracují, ovlivňuje jejich názor na možnou další novelu zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Z vypočítaných očekávaných četností v každém poli tabulky lze pozorovat významný rozdíl mezi pozorovanými a očekávanými četnostmi. Věcná hypotéza byla potvrzena.

Otázka č. 12 - Co by mělo být v zákoně č. 359/1999 Sb. změněno

V návaznosti na otázku č. 11 která zjišťovala, zda by podle respondentů mělo dojít k další novelizaci zákona o sociálně-právní ochraně dětí, 120 respondentů z celkového počtu odpovědělo, že souhlasí s další novelizací zákona. Na otázku č. 12 tedy odpovídalo pouze těchto 120 dotazovaných. U otázky bylo možné zvolit více odpovědí, popřípadě vlastní odpověď napsat.

Co by mělo být v zákoně změněno	Četnost podle druhu povolání						Σ
	Pracovníci PP		Pracovníci ZDVOP		Pracovníci DD		
	absolutní	relativní	absolutní	relativní	absolutní	relativní	
Navýšení maximální kapacity ZDVOP	2	6,9%	20	25,0%	10	11,8%	16,5%
Snížení maximální kapacity ZDVOP	2	6,9%	1	1,3%	9	10,6%	6,2%
Navýšení maximální doby pobytu dětí ve ZDVOP	2	6,9%	30	37,5%	15	17,6%	24,2%
Změna financování ZDVOP	4	13,8%	22	27,5%	27	31,8%	27,3%
Navýšení odměny pěstouna	12	41,4%	3	3,7%	8	9,4%	11,9%
Jiná	7	24,1%	4	5,0%	16	18,8%	13,9%
Σ	29	100%	80	100%	85	100%	100%

Tab. 15 Co by mělo být v zákoně č. 359/1999 Sb. změněno

Graf 2: Co by podle respondentů mělo být v zákoně č. 359/1999 Sb. změněno

K nejčastějším odpovědím u pracovníků z pěstounské péče patřilo navýšení odměny pěstouna, a to u 41,4% odpovědí, v menší míře se vyskytovala odpověď jiná, kterou napsalo 24,1% dotazovaných z oblasti pěstounské péče. Pracovníci v zařízeních pro děti vyžadující okamžitou pomoc považují za důležitou změnu u 37,5% odpovědí, navýšení maximální doby pobytu dětí ve ZDVOP, následně pak změnu financování ZDVOP 27,5% a navýšení maximální kapacity ZDVOP u 25%. Zaměstnanci dětských domovů zastávají stejný názor jako osoby ze zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, jelikož 31,8% respondentů považuje za důležitou změnu reformu financování ZDVOP, 17,6% považuje za důležité navýšení maximální povolené doby pobytu dětí v zařízeních pro děti vyžadující okamžitou pomoc a 18,8% vidí důležitou změnu v jiných oblastech.

Z celkového počtu 178 respondentů napsalo vlastní odpověď 27 dotazovaných, tedy 13,9% ze všech odpovědí. Tyto odpovědi se týkaly různých oblastí a nejen pěstounské péče, ale i dětských domovů, zařízeních pro děti vyžadující okamžitou pomoc, práce s biologickou rodinou i celého systému.

Podle respondentů, kteří poukazovali na pěstounskou péči by mělo dojít ke změně v oblasti příprav pěstouna. Jednalo by se: o profesionalizaci dlouhodobých pěstounů, kteří budou

státními zaměstnanci, stejně jako dlouhodobí pěstouni. A dojde ke specifikaci jednotlivých povinností a práv (např. sankce za nesplnění povinného vzdělávání pěstouna apod.). I další z respondentů uvádí, že by pěstouni měli mít sankce za neplnění povinností. Ohled by měl být brán na financování potřeb dětí v profesionální pěstounské péči, jelikož každá má jiné potřeby a finance na potřeby dítěte jsou stejné. V jednom z dotazníků bylo uvedeno, že by pěstouni neměli být odměňováni mzdou. Další z dotazovaných uvedl, že by mělo dojít k celkové reformě pěstounské péče. Jiná odpověď poukazovala na to, že pěstouni i jiná ústavní zařízení musí shánět rodiče, aby dali souhlas např. se zákrokem v nemocnici, ale občas rodiče sehnat nelze a může dojít k závažnému problému.

Z odpovědí, které byly zaměřeny na systém, se poměrná část týkala soudů, umístování dětí a zákonů. Na prvním místě, jak je uváděno v dotazníkovém šetření, by mělo být rozhodování o tom, co je pro dítě přínosem, mělo by dojít ke zlepšení práce soudů, aby nedocházelo k průtahům a měl by být sjednocen celý systém. Velmi důležitá změna by měla být v oblasti financování poskytovatelů, kteří jsou pověřeni k uzavírání dohod. V náhradní rodinné péči by měla být podporována zejména adoptivní a standardní pěstounská péče. Jiní z respondentů by se zaměřili na to, aby bylo komplexní postavení ZDVOP, ústavní péče i pěstounské péče, na zkrácení zákonné lhůty udělení souhlasu s adopcí nebo na nastavení standardů sociálně-právní ochrany. V jednom z dotazníků bylo uvedeno, že současný zákon zcela opomíjí zájem dítěte, v jiném zase, že by mělo dojít ke změně celého ducha zákona, jelikož se buduje adekvát Norska.

V rámci ZDVOP by mělo dojít ke změnám, jako například k možnosti přijímat na lůžko děti dlouhodobě propuštěných dle § 30, děti nové, které potřebují pomoc. Jeden z respondentů uvedl, že hlavní změna ve financování zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc by měla být ve zrušení ustanovení pro krácení státního příspěvku v době, kdy dítě pobývá mimo zařízení.

Jiní z respondentů uvádějí, že by pro společnost měla být prioritní morální a materiální podpora biologické rodiny a pak ostatní. V dalším z dotazníků bylo uvedeno, že by měly být jasně stanoveny cíle a prostředky pomoci biologické rodině a terénní pracovníci by měli být na počet obyvatel. Zvážit by se mělo i nesmyslné narůstání administrativy na úkor faktické práce s rodinou a dětmi, podmínky umístování dětí do DD, kvalita práce ZDVOP a dva z respondentů uvedlo, že by mělo dojít ke změně systému.

4. Změny v systému péče o ohrožené děti

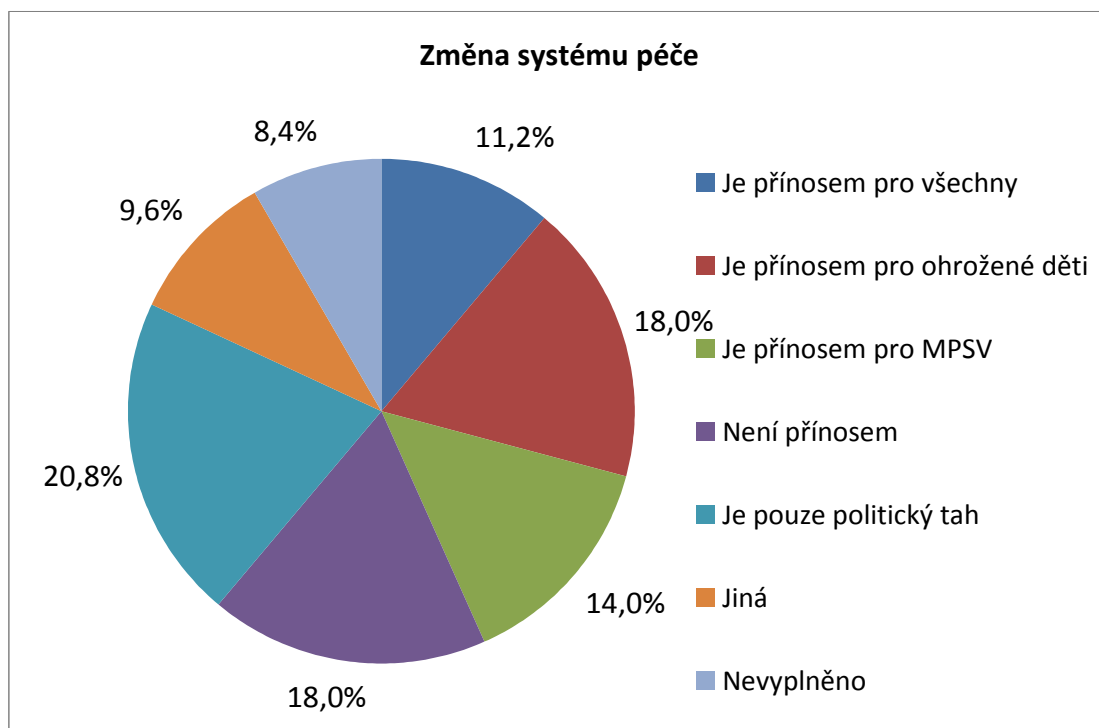
Dopady novely zákona o sociálně právní ochraně dětí zkoumá následující oblast. Otázky jsou zaměřeny jak na transformaci systému péče o ohrožené děti, tak i na názor ohledně neudělení výjimky z nejvyšší povolené kapacity pro Fond ohrožených dětí a na to, jak neustálé změny prostředí mohou vnímat ohrožené děti.

Otázka č. 13 - Názor na transformaci systému péče o ohrožené děti

Transformace systému péče, která vede ke snižování počtu dětí v ústavních zařízeních a k navyšování dětí v pěstounské péči, převážně u profesionálních pěstounů, se opírá o několik oblastí. Nedotýká se pouze dětí a pěstounských rodin, ale i financování doprovázejících organizací, které na poskytování svých služeb dostávají prostředky ze státního rozpočtu.

Změna systému péče	Četnost podle druhu povolání						Σ
	Pracovníci PP		Pracovníci ZDVOP		Pracovníci DD		
	<i>absolutní</i>	<i>relativní</i>	<i>absolutní</i>	<i>relativní</i>	<i>absolutní</i>	<i>relativní</i>	
Je přínosem pro všechny	9	25,0%	3	7,3%	8	7,9%	11,2%
Je přínosem pro ohrožené děti	15	41,7%	3	7,3%	14	13,9%	18,0%
Je přínosem pro MPSV	3	8,3%	12	29,3%	10	9,9%	14,0%
Není přínosem	4	11,1%	13	31,7%	15	14,9%	18,0%
Je pouze politický tah	2	5,6%	9	22,0%	26	25,7%	20,8%
Jiná	1	2,8%	0	0%	16	15,8%	9,6%
Nevyplněno	2	5,5%	1	2,4%	12	11,9%	8,4%
Σ	36	100%	41	100%	101	100%	100%

Tab. 16 Struktura respondentů podle názoru na transformaci systému péče o ohrožené děti

Graf 3: Struktura respondentů podle názoru na transformaci systému péče o ohrožené děti

V rámci odpovědí v dotazníku necelá polovina respondentů z oblasti péstounské péče zvolila možnost, že transformace systému péče je přínosem pro ohrožené děti (41,7%), čtvrtina respondentů z oblasti péstounské péče (25%) si myslí, že transformace systému je přínosem pro všechny. Pouze 11,1% dotazovaných odpovědělo, že transformace systému není přínosem, 8,3% si myslí, že je transformace přínosem pro Ministerstvo práce a sociálních věcí a 5,6% zastává názor, že transformace je pouze politický tah.

Velmi rozdílné odpovědi převládají u pracovníků v zařízeních pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Podle nich transformace systému péče o ohrožené děti není přínosem 31,7% a 29,3% odpovědí bylo, že transformace systému péče je přínosem pro Ministerstvo práce a sociálních věcí. Poměrně velké procentuální zastání měla odpověď, že transformace systému péče je pouze politický tah 22%. Poměrně nízké zastoupení měly odpovědi, které zvolili pouze tři respondenti, a to že transformace systému péče o ohrožené děti je přínosem 7,3%, a že transformace systému péče je přínosem pro ohrožení dětí 7,3%.

V rámci dětských domovů byly odpovědi narozdíl od zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc a dětských domovů celkem vyvážené. 25,7% respondentů si myslí, že transformace systému péče je pouze politický tah, 14,9% zastává názor, že transformace

systemu péče není přínosem, 13,9% si myslí, že transformace je přínosem pro ohrožené děti, 9,9% předpokládá, že přínos je na straně Ministerstva práce a sociálních věcí a 7,9% vidí v transformaci přínos pro všechny.

Podle některých respondentů má změna systému spoustu rizik a mnoho věcí bude potřebovat dotáhnout do konce. Jeden z respondentů se změnou, ke které v rámci transformace došlo, nesouhlasí, jelikož se hodně věcí přehlíží a někdy děti zůstávají v patologických rodinách. V rámci odpovědí bylo poukazováno i na přemísťování dětí, jelikož čím více se dítě přemísťuje, mění prostředí, ukazuje se to na jeho citovém vývoji. V jedné z odpovědí bylo zdůrazněno, že respondent vnímá především negativa, podle něj je transformace systému péče o ohrožené děti uspěchaná a příliš je na ni tlačeno ze strany Ministerstva práce a sociálních věcí. Byl zdůrazněn také nesouhlas se zatracováním ústavni výchovy a upřednostňováním pěstounské péče za každou cenu. Podle jiných bude transformace přínosem tehdy, až budou potencionální pěstouni dostatečně připraveni a věci budou řešeny rychleji, především prostřednictvím soudů. Dvě z odpovědí systém transformace nepřijímají a uvádějí, že hlavní myšlenka není špatná, ale špatně uchopená, a že změna systému ne zcela respektuje potřeby dítěte. Pouze u dvou odpovědí byl zaznamenán značný souhlas s transformací systému péče o ohrožené děti, a to tak, že umožňuje, ale také obohacuje některé subjekty napomáhající dětem a rodinám, a že v České republice je jeden z nejlépe vypracovaných systémů už nyní, proto je třeba jej nerušit.

Z dotazníků je patrné, že podíl odpovědí, které nevidí přínos v transformaci systému péče pro ohrožené děti je převládající. Systém není dotažen do konce a často pozitivní změny přináší jiným subjektům, než kterým je primárně určený.

Otázka č. 14 - Názor na neudělení výjimky z nejvyšší povolené kapacity pro FOD

V rámci novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí, která vešla v platnost 1.1.2014, došlo ke změně v maximální povolené kapacitě v zařízeních pro děti vyžadující okamžitou pomoc, která byla podle §42 omezena na 28 dětí. Fond ohrožených dětí získal výjimku na rok 2014, ale na konci tohoto roku muselo dojít ke snížení kapacity i v budovách, které jsou kapacitně řešeny na mnohem větší počet dětí (v jednom zařízení je více samostatných bytových jednotek, které od tohoto data nemohou být využívány).

Názor na neudělení výjimky z největší povolené kapacity pro FOD	Četnost podle druhu povolání						Σ
	Pracovníci PP		Pracovníci ZDVOP		Pracovníci DD		
	<i>absolutní</i>	<i>relativní</i>	<i>absolutní</i>	<i>relativní</i>	<i>absolutní</i>	<i>relativní</i>	
Souhlasím	22	61,1%	7	17,1%	60	59,4%	50,0%
Nesouhlasím	11	30,5%	23	56,1%	18	17,8%	29,2%
U zařízení vzniklých od r. 2014	2	5,6%	11	26,8%	11	10,9%	13,5%
Nezodpovězeno	1	2,8%	0	0%	12	11,9%	7,3%
Σ	36	100%	41	100%	101	100%	100%

Tab. 17 Struktura respondentů podle názoru na neudělení výjimky z nejvyšší povolené kapacity pro FOD

U otázky, která se zaměřuje na zjištění názoru respondentů ohledně neudělení výjimky z nejvyšší povolené kapacity pro Fond ohrožených dětí, u respondentů z pěstounské péče a dětských domovů převládá souhlas s neudělením výjimky. Pouze respondenti ze zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc nadpoloviční většinou zvolili možnost, že s neudělením výjimky z nejvyšší povolené kapacity nesouhlasí.

Respondenti z pěstounské péče tedy v *61,1%* odpovědí zvolili možnost, že s neudělením výjimky z nejvyšší povolené kapacity souhlasí, *30,5%* si myslí, že by výjimky pro Fond ohrožených dětí měla být povolena a *5,6%* zvolilo možnost, že omezená kapacita by se měla vztahovat pouze na zařízení, která vznikla po novele zákona o sociálně-právní ochraně dětí. U pracovníků dětských domovů převládá stejný názor jako u respondentů z oblasti pěstounské péče. *59,4%* souhlasí s neudělením výjimky z nejvyšší povolené kapacity pro Fond ohrožených dětí, *17,8%* s neudělením výjimky nesouhlasí a *10,9%* respondentů by nejvyšší povolenou kapacitu omezilo až u zařízeních, která vznikla od roku 2014.

Jiný úsudek byl zaznamenán pouze u pracovníků ze zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, u kterých převládá názor ten, že s neudělením výjimky z nejvyšší povolené kapacity pro Fond ohrožených dětí nesouhlasí ve výši 56,1% odpovědí. Celkem 26,8% dotazovaných si myslí, že omezení nejvyšší povolené kapacity by se mělo dotýkat pouze těch zařízení, která vznikla od roku 2014 a 17,1% s neudělením výjimky z nevyšší povolené kapacity souhlasí.

To, v jakém typu péče o ohrožené děti respondenti pracují, ovlivňuje míru jejich souhlasu s neudělením výjimky z nejvyšší povolené kapacity pro FOD?

H₄: Mezi druhem povolání respondentů a jejich mírou souhlasu s neudělením výjimky z nejvyšší povolené kapacity pro FOD, jsou významné rozdíly.

H₀: Mezi druhem povolání respondentů a jejich mírou souhlasu s neudělením výjimky z nejvyšší povolené kapacity pro FOD, nejsou významné rozdíly.

P - pozorovaná četnost (čísla v kontingenční tabulce bez závorek)

O - očekávaná četnost, odpovídající platnosti nulové hypotézy (v závorkách)

	Pracovníci v PP	Pracovníci ZDVOP	Pracovníci DD	Σ
Souhlasím s neudělením výjimky	23 (19,6)	6 (22,32)	63 (50,08)	92
Nesouhlasím s neudělením výjimky	11 (10,86)	24 (12,37)	16 (27,76)	51
Nejvyšší povolená kapacita by se měla vztahovat na zařízení vzniklá až po 1.1.2014	2 (5,54)	11 (6,31)	13 (14,15)	26
Σ	36	41	92	169

Tabulka 18: Názor na neudělení výjimky z nejvyšší povolené kapacity pro FOD

Výpočet testu chí-kvadrát pro kontingenční tabulku:

$$\chi^2 = \sum \frac{(P - O)^2}{O} = 0,6 + 0,002 + 2,3 + 11,9 + 10,9 + 3,5 + 3,3 + 5 + 0,09 = 37,6$$

Výpočet stupně volnosti

$$f = (r-1) + (s-1) = (3-1) \times (3-1) = 4$$

Pro zvolenou hladinu významnosti a vypočtený stupeň volnosti byla ve statických tabulkách určena kritická hodnota testového kritéria $\chi^2_{0,05}(4) = 9,488$

Na zvolené hladině významnosti 5% nulovou hypotézu o nezávislosti jednotlivých znaků zamítáme a přijímáme hypotézu H_4 , která nám říká, že to, v jakém typu péče o ohrožené děti lidé pracují, ovlivňuje jejich názor na neudělení výjimky z nejvyšší povolené kapacity pro FOD. Z odpovědí je znatelné, že pracovníci z pěstounské péče a z dětských domovů souhlasí s neudělením výjimky a naopak pracovníci ze zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc s neudělením výjimky z nejvyšší povolené kapacity nesouhlasí.

Otázka č. 15 - Názor respondentů na omezení doby pobytu dětí ve ZDVOP

Další změna, která přišla s novelou zákona o sociálně právní ochraně dětí §42 odst. 5, je omezení doby pobytu dětí v zařízeních pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Dítě může na základě žádosti zákonného zástupce pobývat ve ZDVOP pouze 3 měsíce. Tato doba může být jedenkrát prodloužena, na základě žádosti obecního úřadu obce s rozšířenou působností, nebo na žádost dítěte se souhlasem rodiče či odpovědné osoby za jeho výchovu, 6 měsíců, doba může být ve výjimečných případech také jedenkrát prodloužena a stejně tomu je i u rozhodnutí soudu. Po vypršení maximální doby pobytu dítěte, pokud si osoba odpovědná za výchovu prokazatelně neupraví své poměry tak, aby mohla převzít dítě do péče nebo se nenašla vhodná pěstounská rodina, dítě musí být přemístěno do jiného zařízení (dětský domov).

Omezení doby pobytu dětí ve ZDVOP	Četnost podle druhu povolání						Σ
	Pracovníci PP		Pracovníci ZDVOP		Pracovníci DD		
	<i>absolutní</i>	<i>relativní</i>	<i>absolutní</i>	<i>relativní</i>	<i>absolutní</i>	<i>relativní</i>	
Ano, půl roku je dostačující	23	63,9%	1	2,4%	59	58,4%	46,6%
Maximální doba pobytu by měla být navýšena	8	22,2%	21	51,2%	12	11,9%	23,0%
Doba pobytu by měla být stejná jako u DD	5	13,9%	19	46,4%	21	20,8%	25,3%
Nezodpovězeno	0	0%	0	0%	9	8,9%	5,1%
Σ	36	100%	41	100%	101	100%	100%

Tab. 19 Struktura respondentů podle názoru na omezení doby pobytu dětí ve ZDVOP

Z celkového množství všech respondentů necelá polovina 46,6% odpověděla, že omezení doby pobytu dětí v zařízeních pro děti vyžadující okamžitou pomoc na půl roku je dostačující. Čtvrtina ze všech dotazovaných 25,3% si myslí, že maximální doba pobytu dětí v zařízeních pro děti vyžadující okamžitou pomoc by měla být stejná jako u dětských domovů a 23% míní, že by maximální doba pobytu dětí v zařízeních pro děti vyžadující okamžitou pomoc měla být navýšena.

Respondenti z oblasti pěstounské péče souhlasí s omezením doby pobytu v zařízeních pro děti vyžadující okamžitou pomoc v 63,9% odpovědí. U 22,2% dotazovaných se vyskytuje názor, že doba pobytu dětí v zařízeních pro děti vyžadující okamžitou pomoc by měla být navýšena a 13,9% by dobu pobytu prodloužilo na stejnou dobu, jako je tomu u dětských domovů.

Podobný názor mají i pracovníci z dětských domovů. Se zkrácením doby pobytu dětí v zařízeních pro děti vyžadující okamžitou pomoc souhlasí 58,4%, pouhých 11,9% by možnou dobu pobytu dětí v zařízeních pro děti vyžadující okamžitou pomoc prodloužilo a 20,8% by sjednotili dobu pobytu dětí v dětských domovech a zařízeních pro děti vyžadující okamžitou pomoc.

Rozdílný názor se vyskytl u respondentů ze zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Ti nesouhlasí s omezením doby pobytu dětí v těchto zařízeních v 51,2% odpovědí a 46,4% by sjednotilo dobu pobytu dětí v zařízeních pro děti vyžadující okamžitou pomoc a v dětských domovech. Pouhé 2,4% dotazovaných se zkrácením doby pobytu dětí v těchto zařízeních souhlasí.

Ovlivňuje typ péče, ve kterém respondenti pracují, jejich názor na omezení doby pobytu dětí ve ZDVOP?

H_3 : Mezi druhem povolání respondentů a jejich názorem na omezení doby pobytu dětí ve ZDVOP, jsou významné rozdíly.

H_0 : Mezi druhem povolání respondentů a jejich názorem na omezením doby pobytu dětí ve ZDVOP, nejsou významné rozdíly.

P - pozorovaná četnost (čísla v kontingenční tabulce bez závorek)

O - očekávaní četnost, odpovídající platnosti nulové hypotézy (v závorkách)

	Pracovníci v PP	Pracovníci ZDVOP	Pracovníci DD	Σ
Ano, půl roku je dostačující	23 (17,68)	1 (20,14)	59 (45,18)	83
Maximální doba pobytu by měla být navýšena	8 (8,73)	21 (9,95)	12 (22,32)	41
Doba pobytu by měla být stejná jako u DD	5 (9,59)	19 (10,92)	21 (24,5)	45
Σ	36	41	92	169

Tab. 20: Názor respondentů na omezení doby pobytu dětí ve ZDVOP

Výpočet testu chí-kvadrát pro kontingenční tabulku:

$$\chi^2 = \sum \frac{(P - O)^2}{O} = 1,6 + 0,06 + 2,2 + 18,2 + 12,3 + 6 + 4,2 + 4,8 + 0,5 = \mathbf{49,86}$$

Výpočet stupně volnosti

$$f = (r-1) + (s-1) = (3-1) \times (3-1) = 4$$

Pro zvolenou hladinu významnosti a vypočtený stupeň volnosti byla ve statických tabulkách určena kritická hodnota testového kritéria $\chi^2_{0,05}(4) = \mathbf{9,488}$

Na zvolené hladině významnosti 5% nulovou hypotézu o nezávislosti jednotlivých znaků zamítáme a přijímáme hypotézu H_5 , která nám říká, že *to, v jakém typu péče o ohrožené děti lidé pracují, ovlivňuje jejich názor na omezení doby pobytu dětí ve ZDVOP*. Z vypočítaných očekávaných četností v každém poli tabulky lze pozorovat významný rozdíl mezi pozorovanými a očekávanými četnostmi. Věcná hypotéza byla potvrzena.

Otázka č. 16 - Je pro děti traumatizující omezení doby pobytu ve ZDVOP

V případě tvorby zákonů by mělo být pohlíženo na to, jaké mají dopady novely legislativ na ty, kterých se to týká, v případě novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí se jedná především o děti. V případě, že si osoby zodpovědné za výchovu dítěte neupraví své poměry, aby si mohli nezletilé dítě vzít zpátky do péče a nenajde se vhodná pěstounská rodina, dítě putuje do jiného ústavního zařízení, zpravidla do dětského domova, ve kterém je rozdílný systém péče o děti (pečující osoba se stará ve směnách o 6-8 dětí) a tudíž přístup k dítěti není tak individuální jako ve ZDVOP.

Je traumatizující omezení pobytu ve ZDVOP	Četnost podle druhu povolání						Σ
	Pracovníci PP		Pracovníci ZDVOP		Pracovníci DD		
	<i>absolutní</i>	<i>relativní</i>	<i>absolutní</i>	<i>relativní</i>	<i>absolutní</i>	<i>relativní</i>	
Ano	13	36,1%	29	70,7%	38	37,7%	44,9%
Ne	1	2,8%	2	4,9%	6	5,9%	5,1%
Záleží na věku dítěte	8	22,2%	4	9,8%	19	18,8%	17,4%
Záleží na délce pobytu ve ZDVOP	4	11,1%	4	9,8%	11	10,9%	10,7%
Jiná	10	27,8%	1	2,4%	17	16,8%	15,7%
Nevyplněno	0	0%	1	2,4%	10	9,9%	6,2%
Σ	36	100%	41	100%	101	100%	100%

Tab. 21 Struktura respondentů podle názoru na omezení doby pobytu dětí ve ZDVOP

Z uvedených hodnot je evidentní, že neustálé změny pro dítě a jeho přemístování, není vhodné a může to v něm zanechat určitá traumata, která si ponese po celý život. S tím, že je pro děti traumatizující omezení jejich pobytu v zařízeních pro děti vyžadující okamžitou pomoc souhlasí 44,9% ze všech respondentů. Pouhých 17,4% předpokládá, že je důležitý věk dítěte a 10,7% si myslí, že je směrodatná délka pobytu dítěte v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Jen 5,1% zastává názor, že dítěti zkrácení jeho doby pobytu ve ZDVOP a následné jeho přemístění, trauma nepůsobí.

V rámci jednotlivých skupin respondentů jsou odpovědi částečně podobné. Pracovníci v oblasti péstounské péče v 36,1% odpovědí uvedli, že zkrácení doby pobytu dětí v zařízeních pro děti vyžadující okamžitou pomoc trauma působí, 22,2% uvedlo, že záleží na věku dítěte, 11,1% si myslí, že záleží na délce pobytu dítěte v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc a 2,8% uvádí, že zkrácení doby pobytu dítěti trauma nepůsobí.

Respondenti ze zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc uvádějí v 70,7% odpovědí, že zkrácení doby pobytu dětí ve ZDVOP je traumatizující, pouhých 4,9% si myslí, že zkrácení doby pobytu dětí v zařízeních pro děti vyžadující okamžitou pomoc

traumatizující není, 9,8% uvádí, že záleží na věku dítěte a 9,8% že záleží na délce pobytu ve ZDVOP.

Pracovníci dětských domovů uvádějí v 37,7% odpovědí, že omezí doby pobytu dětí ve ZDVOP je pro ně traumatizující, 18,8% si myslí, že záleží na věku dítěte, 10,9% uvádí, že záleží na délce pobytu dítěte ve ZDVOP a 5,9% si myslí, že zkrácení doby pobytu dětí v zařízeních pro děti vyžadující okamžitou pomoc traumatizující není.

Respondenti v odpovědích také uvádějí, že zkrácení doby pobytu v zařízeních pro děti vyžadující okamžitou pomoc je nesmyslné, jelikož za 6 měsíců se podle zkušeností dotazovaných nic nevyřeší a následně je dítě stejně překládáno dál. Jiní uvádějí, že doba pobytu by měla být navýšena alespoň na jeden rok, jako je tomu i u pěstounské péče na přechodnou dobu. V jedné odpovědi je zdůrazněno, že půl roku dostačující není, ale doba by neměla být delší jak dva roky. Mnohé z odpovědí se shodly na tom, že doba pobytu by měla být pro každé dítě individuální dle potřeby jeho a rodiny. Dítě by se nemělo stále přesouvat. Pár respondentů uvádí, že posláni zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc jsou jiná, mají poskytovat pouze krizovou intervenci a proto by se neměla měnit na péči dlouhodobou. Dítě by mělo být hned po poskytnutí okamžité pomoci přemístěno jinam, dle jeho potřeby.

5. Možné změny v systému péče o ohrožené děti

Následující skupina otázek se zaměřuje na to, k jakým dalším změnám by mohlo v případě příští novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí dojít a jaké by to mohlo mít dopady na ohrožené děti. Jedná se o změny v oblasti dětských domovů, které momentálně nemají omezenou kapacitu v zařízeních, a proto se ohrožené děti často setkávají s velkokapacitními ústavními zařízeními. Další oblastí je počet dětí na jednu pečující osobu, který je v zařízeních pro děti vyžadující okamžitou pomoc a v dětských domovech rozdílný. Otázkou je, zda by mělo dojít ke sjednocení podmínek péče o ohrožené děti v zařízeních pro děti vyžadující okamžitou pomoc a v dětských domovech, např. tím, že by došlo k ucelení počtu dětí na jednu pečující osobu a maximální kapacity zařízení, aby přechod mezi těmito ústavami pro ohrožené dětmi nebyl tak traumatizující, jako je tomu doteď.

Otázka č. 17 - Měl by být omezen počet dětí v DD podobně jako u ZDVOP

První z otázek páté skupiny odpovídá na to, zda by měl být omezen počet dětí v dětských domovech stejně tak, jako je tomu v zařízeních pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Jedná se o to, jestli by i tyto ústavní zařízení neměly být již velkokapacitními, ale zda by se mělo přecházet k individuální péči o ohrožené děti. Možností by bylo i nastavení horní hranice maximálního počtu dětí na jeden dětský domov.

Omezení počtu dětí v DD	Četnost podle druhu povolání						Σ
	Pracovníci PP		Pracovníci ZDVOP		Pracovníci DD		
	<i>absolutní</i>	<i>relativní</i>	<i>absolutní</i>	<i>relativní</i>	<i>absolutní</i>	<i>relativní</i>	
Ano	25	69,4%	33	80,5%	53	52,5%	62,4%
Ne	10	27,8%	8	19,5%	40	39,6%	32,6%
Nezodpovězeno	1	2,8%	0	0%	8	7,9%	5,0%
Σ	36	100%	41	100%	101	100%	100%

Tab. 22 Struktura respondentů podle jejich názoru na omezení počtu dětí ve ZDVOP

Z reakcí na tuto otázku je patrné, že 62,4% ze všech respondentů by bylo pro, aby došlo ke sjednocení maximálního počtu dětí v zařízeních pro děti vyžadující okamžitou pomoc a v dětských domovech, popřípadě k omezení maximálního počtu dětí v jednotlivých zařízeních nebo k omezení počtu rodinných skupin na jeden dětský domov. S tímto omezením nesouhlasí 32,6% dotazovaných. S omezením počtu dětí v dětských domovech nejzásadněji souhlasí respondenti ze zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc 80,5% odpovědí, následují pracovníci pěstounské péče 69,4% a pracovníci dětských domovů 52,5% odpovědí.

Ovlivňuje typ péče, ve kterém respondenti pracují, jejich názor na možné omezení počtu dětí v dětských domovech?

H₆: Mezi druhem povolání respondentů a jejich názorem na možné omezení počtu dětí v dětských domovech, jsou významné rozdíly.

H_0 : Mezi druhem povolání respondentů a jejich názorem na možné omezení počtu dětí v dětských domovech, nejsou významné rozdíly.

P - pozorovaná četnost (čísla v kontingenční tabulce bez závorek)

O - očekávaná četnost, odpovídající platnosti nulové hypotézy (v závorkách)

	Pracovníci v PP	Pracovníci ZDVOP	Pracovníci DD	Σ
Ano	25 (22,99)	33 (26,93)	53 (61,08)	111
Ne	10 (12,01)	8 (14,07)	40 (31,92)	58
Σ	35	41	93	169

Tab. 23 Názor respondentů na možné omezení počtu dětí v DD

Výpočet testu chí-kvadrát pro kontingenční tabulku:

$$\chi^2 = \sum \frac{(P - O)^2}{O} = 0,2 + 0,3 + 1,4 + 2,6 + 1,1 + 2 = 7,6$$

Výpočet stupně volnosti

$$f = (r-1) + (s-1) = (2-1) \times (3-1) = 2$$

Pro zvolenou hladinu významnosti a vypočtený stupeň volnosti byla ve statických tabulkách určena kritická hodnota testového kritéria $\chi^2_{0,05}(2) = 5,991$

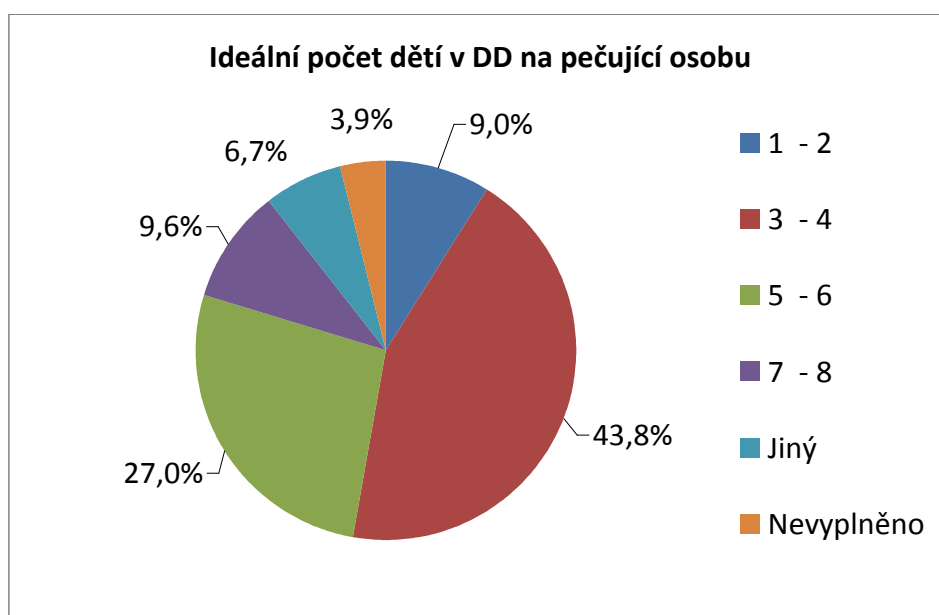
Na zvolené hladině významnosti 5% nulovou hypotézu o nezávislosti jednotlivých znaků zamítáme a přijímáme hypotézu H_6 , která nám říká, že to, v jakém typu péče o ohrožené děti lidé pracují, ovlivňuje jejich názor na možné omezení počtu dětí v dětských domovech. Z vypočítaných očekávaných četností v každém poli tabulky lze pozorovat významný rozdíl mezi pozorovanými a očekávanými četnostmi. Věcná hypotéza byla potvrzena.

Otázka č. 18 - Jaký je ideální počet dětí na jednu pečující osobu v DD

Z důvodu zajištění individuální péče o ohrožené děti a uzpůsobení jim prostředí pro život, které by v případě, že biologická rodina nemá vhodné podmínky a nenašla se ani vhodná pěstounská rodina, nahrazovalo tuto rodinnou péči prostřednictvím ústavních zařízení, je třeba se zaměřit na to, o kolik dětí bude pečovat jedna kvalifikovaná osoba. Důležité je, aby tato osoba měla určitý čas na každé z dětí, kterým se věnuje, aby k ní dítě mohlo navázat pevnou citovou vazbu a byla mu suplována péče biologických rodičů.

Ideální počet dětí v DD na pečující osobu	Četnost podle druhu povolání						Σ
	Pracovníci PP		Pracovníci ZDVOP		Pracovníci DD		
	<i>absolutní</i>	<i>relativní</i>	<i>absolutní</i>	<i>relativní</i>	<i>absolutní</i>	<i>relativní</i>	
1-2	8	22,2%	1	2,4%	7	6,9%	9,0%
3-4	14	38,9%	28	68,3%	36	35,7%	43,8%
5-6	4	11,1%	8	19,6%	36	35,7%	27,0%
7-8	3	8,3%	3	7,3%	11	10,9%	9,6%
Jiný	7	19,5%	1	2,4%	4	3,9%	6,7%
Nevyplněno	0	0%	0	0%	7	6,9%	3,9%
Σ	36	100%	41	100%	101	100%	100%

Tab. 24 Struktura respondentů podle názoru počet dětí na jednu pečující osobu v DD

Graf 4: Struktura respondentů podle názoru na ideální počet dětí v DD na pečující osobu

Necelá polovina (43,8%) respondentů se shodla na tom, že ideální počet dětí na jednu pečující osobu v dětských domovech je tři až čtyři děti. 27,6% ze všech dotazovaných si myslí, že ideální počet je pět až šest dětí na jednu pečující osobu, 9,6% považuje za ideál sedm až osm dětí a 9% dotazovaných by preferovalo pouze jedno až dvě děti na pečující osobu.

U respondentů z oblasti pěstounské péče převládá názor, že ideální počet dětí na pečující osobu jsou tři až čtyři, tuto odpověď zvolilo 38,9% dotazovaných, a 22,2% by preferovalo pouze jedno, maximálně dvě děti. Méně se již vyskytovaly odpovědi s vyšším počtem dětí na pečující osobu, podle 11,1% respondentů je ideální pět až šest dětí a podle 8,3% dotazovaných je ideální sedm až osm dětí na jednu pečující osobu.

Pracovníci zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc v nadpoloviční většině 68,3% zvolili možnost, že ideální počet dětí na jednu pečující osobu v dětských domovech je tři až čtyři. Mnohem méně, a to 19,6% respondentů zvolilo možnost, že ideální je pět až šest dětí, 7,3% si myslí, že nejlepší počet je sedm až osm dětí a nejmenší zastoupení má oblast jedno až dvě dítě u 2,4% odpovědí.

Podle pracovníků dětských domovů by byl také ideální počet dětí na pečující osobu tři až čtyři nebo pět až šest, což si myslí stejný počet dotazovaných 35,7%. Mnohem menší

zastoupení odpovědí má počet sedm až osm dětí na pečující osobu 10,9% a nejmenší zastoupení u 6,9% odpovědí má jedno až dvě dítě na pečující osobu.

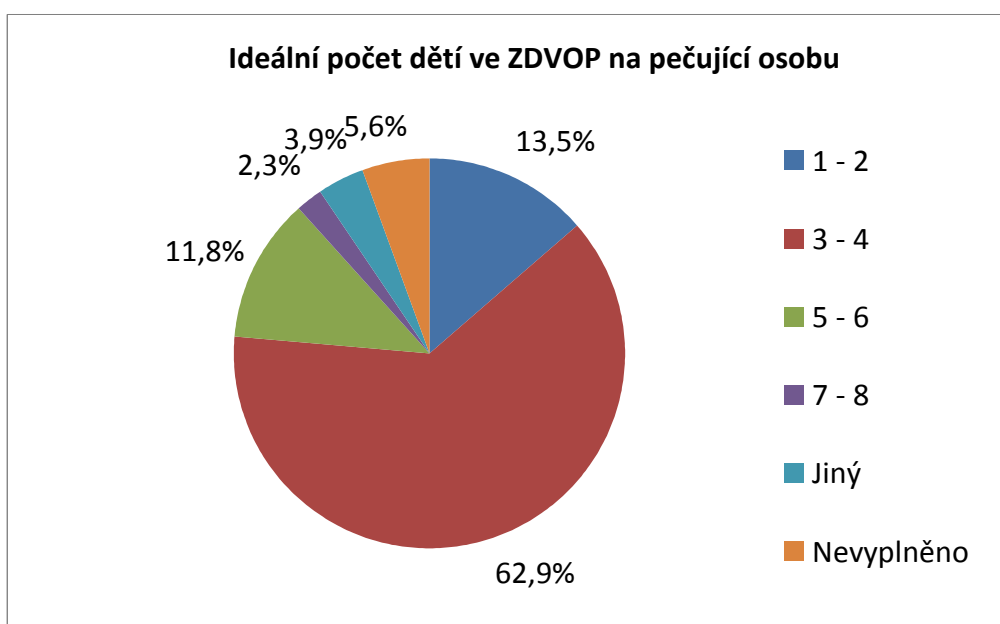
Někteří z respondentů uvádějí, že posuzování je velmi individuální, záleží na věku dětí, na jejich psychickém a zdravotním stavu, popřípadě na míře deprivace. Vždy záleží na tom, z jakých dětí bude složena rodinná skupina.

Otázka č. 19 - Jaký je ideální počet dětí na jednu pečující osobu ve ZDVOP

Následující otázka je zaměřena na to, zda počet dětí v zařízeních pro děti vyžadující okamžitou pomoc na jednu pečující osob, který je dán zákonem o sociálně-právní ochraně dětí §42 odst. 4, je optimální. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí §42 odst. 4 udává, že jeden zaměstnanec zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc může současně zajišťovat péči maximálně o čtyři děti, které jsou svěřeny do péče zařízení.

Ideální počet dětí ve ZDVOP na pečující osobu	Četnost podle druhu povolání						Σ
	Pracovníci PP		Pracovníci ZDVOP		Pracovníci DD		
	<i>absolutní</i>	<i>relativní</i>	<i>absolutní</i>	<i>relativní</i>	<i>absolutní</i>	<i>relativní</i>	
1-2	12	33,3%	1	2,4%	11	10,9%	13,5%
3-4	17	47,2%	37	90,3%	58	57,4%	62,9%
5-6	2	5,6%	2	4,9%	17	16,8%	11,8%
7-8	1	2,8%	1	2,4%	2	2,0%	2,3%
Jiný	4	11,1%	0	0%	3	3%	3,9%
Nevyplněno	0	0%	0	0%	10	9,9%	5,6%
Σ	36	100%	41	100%	101	100%	100%

Tab. 25 Struktura respondentů podle názoru počet dětí na jednu pečující osobu ve ZDVOP

Graf 5: Struktura respondentů podle názoru na ideální počet dětí ve ZDVOP na pečující osobu

V 62,9% odpovědí se respondenti shodli na tom, že ideální počet dětí na jednu pečující osobu v zařízeních pro děti vyžadující okamžitou pomoc je tři až čtyři. Z výpovědí vyplývá, že dotazovaní by v ohledu maximálního počtu dětí na jednu pečující osobu v zařízeních pro děti vyžadující okamžitou pomoc, legislativu neměnili. Pouhých 13,5% dotazovaných by maximální počet dětí snížil na jedno až dvě, 11,8% by počet dětí navýšilo na pět až šest dětí a jen 2,3% by horní hranici posunulo na sedm až osm dětí na jednu pečující osobu v zařízeních pro děti vyžadující okamžitou pomoc.

S maximální hranicí tři až čtyř dětí na jednu pečující osobu v zařízeních pro děti vyžadující okamžitou pomoc nejvíce souhlasili respondenti právě ze zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc a to v počtu 90,3% odpovědí. Hranici by navýšilo jen 4,9%, a to na maximálně pět až šest dětí, a 2,4% až na hranici sedm až osm dětí na pečující osobu. Ve 2,4% odpovědí se vyskytoval názor, že by maximální počet dětí na jednu pečující osobu měl být pouze jedno až dvě děti.

Pracovníci z oblasti pěstounské péče také preferují převážně tři až čtyři děti na jednu pečující osobu v počtu 47,2%, ale 33,3% by hranici posunulo na pouhé jedno až dvě děti

na pečující osobu. Možnost navýšení počtu na pět až šest dětí zvolilo 5,6% dotazovaných a na sedm až osm 2,8% respondentů.

V rámci odpovědí pracovníků z dětských domovů v nadpoloviční většině 57,4% souhlasí s aktuální situací, kdy se jedna pečující osoba může starat maximálně o čtyři děti, 16,8% respondentů by maximální hranici zvýšilo na pět až šest dětí a 2% lidí si myslí, že ideální počet je sedm až osm. U 10,9% odpovědí byl zaznamenán souhlas se snížením hranice na jedno až dvě děti na pečující osobu v zařízeních pro děti vyžadující okamžitou pomoc.

6. Pěstounská péče na přechodnou dobu

Následující oblast je zaměřena na pěstounskou péči na přechodnou dobu, která se začala rapidně vyvíjet v poslední době. Model pěstounské péče na přechodnou dobu získal mnoho příznivců, ale zároveň i odpůrců. Tato část výzkumu se tedy zaměřuje na to, jak je pěstounská péče vnímána nejen samotnými pěstouny ale i pracovníky dětských domovů a pracovníky v zařízeních pro děti vyžadující okamžitou pomoc.

Otázka č. 20 - Názor na model systému pěstounské péče na přechodnou dobu

Otázka se zaměřuje na to, jaký názor na pěstounskou péči na přechodnou dobu mají pracovníci z dětských domovů, zařízeních pro děti vyžadující okamžitou pomoc a z pěstounských rodin. Právě pěstounská péče na přechodnou dobu by měla být alternativou zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, ve které může být dítě umístěno maximálně po dobu jednoho roku.

Líbí se respondentům model PPD	Četnost podle druhu povolání						Σ
	Pracovníci PP		Pracovníci ZDVOP		Pracovníci DD		
	<i>absolutní</i>	<i>relativní</i>	<i>absolutní</i>	<i>relativní</i>	<i>absolutní</i>	<i>relativní</i>	
Ano	29	80,6%	7	17,1%	16	15,9%	29,2%
Ne	7	19,4%	34	82,9%	77	76,2%	66,3%
Nezodpovězeno	0	0%	0	0%	8	7,9%	4,5%
Σ	36	100%	41	100%	101	100%	100%

Tab. 26 Struktura respondentů podle jejich názoru na model PPPD

Z odpovědí všech respondentů vyplývá, že 66,3% zastává negativní postoj k tomuto typu péče. 29,2% dotazovaných odpovědělo, že se jim pěstounská péče na přechodnou dobu líbí.

Značný rozdíl je vidět v odpovědích mezi pracovníky pěstounské péče a ústavních zařízeních. Celkem 80,6% osob z oblasti pěstounské péče odpovědělo, že model pěstounské péče na přechodnou dobu se jim líbí a 19,4% tento typ péče neuznává. U pracovníků zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc převládá nesouhlas s pěstounskou péčí na přechodnou dobu u 82,9% dotázaných a pouhých 17,1% zvolilo možnost, že pěstounská péče na přechodnou dobu se jim líbí. U pracovníků z dětských domovů převažuje také negativní postoj k pěstounství na přechodnou dobu u 76,2% respondentů a u 15,9% byla zvolena odpověď, že se jim tento typ péče líbí.

Ovlivňuje typ péče, ve kterém respondenti pracují, jejich názor na pěstounskou péči na přechodnou dobu?

H₇: Mezi druhem povolání respondentů a jejich názorem na pěstounskou péči na přechodnou dobu, jsou významné rozdíly.

H₀: Mezi druhem povolání respondentů a jejich názorem na pěstounskou péči na přechodnou dobu, nejsou významné rozdíly.

P - pozorovaná četnost (čísla v kontingenční tabulce bez závorek)

O - očekávaní četnost, odpovídající platnosti nulové hypotézy (v závorkách)

	Pracovníci v PP	Pracovníci ZDVOP	Pracovníci DD	Σ
Ano, líbí se mi	29 (11,01)	7 (12,54)	16 (28,45)	52
Ne, nelíbí se mi	7 (24,99)	34 (28,46)	77 (64,55)	118
Σ	36	41	93	170

Tab. 27 *Názor respondentů na model systému PPPD*

Výpočet testu chí-kvadrát pro kontingenční tabulku:

$$\chi^2 = \sum \frac{(P - O)^2}{O} = 29,4 + 13 + 2,4 + 1,1 + 5,4 + 2,4 = 53,7$$

Výpočet stupně volnosti

$$f = (r-1) + (s-1) = (2-1) \times (3-1) = 2$$

Pro zvolenou hladinu významnosti a vypočtený stupeň volnosti byla ve statických tabulkách určena kritická hodnota testového kritéria $\chi^2_{0,05}(2) = 5,991$

Na zvolené hladině významnosti 5% nulovou hypotézu o nezávislosti jednotlivých znaků zamítáme a přijímáme hypotézu H_7 , která nám říká, že to, v jakém typu péče o ohrožené děti lidé pracují, ovlivňuje jejich názor na pěstounskou péči na přechodnou dobu. Z odpovědí je patrné, že kladný názor na pěstounskou péči na přechodnou dobu mají pouze pracovníci v pěstounské péči, pracovníci z dětských domovů a ze zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc s pěstounskou péčí na přechodnou dobu povětšinou nesouhlasí.

Otázka č. 21 - Pohled respondentů na povolání pěstouna na přechodnou dobu

Další otázka je zaměřena na to, jak je vnímáno povolání pěstounů na přechodnou dobu. Otázka by měla zjistit, jestli je toto povolání bráno jako poslání, pro které je předurčena pouze poměrná část lidí, nebo zda se jedná o profesi, kterou může vykonávat kdokoli, kdo si doplní nějaké profesní vzdělání.

Povolání pěstouna na přechodnou dobu	Četnost podle druhu povolání						Σ
	Pracovníci PP		Pracovníci ZDVOP		Pracovníci DD		
	<i>absolutní</i>	<i>relativní</i>	<i>absolutní</i>	<i>relativní</i>	<i>absolutní</i>	<i>relativní</i>	
Je to poslání	15	41,7%	8	19,5%	13	12,8%	20,2%
Je to profese	9	25,0%	23	56,1%	53	52,5%	47,8%
Jiný	12	33,3%	9	22,0%	21	20,8%	23,6%
Nezodpovězeno	0	0%	1	2,4%	14	13,9%	8,4%
Σ	36	100%	41	100%	101	100%	100%

Tab. 28 Struktura respondentů podle jejich názoru na povolání pěstouna na přechodnou dobu

V rámci všech odpovědí převažuje názor, že povolání pěstouna na přechodnou dobu je pouze profese, to uvádí 47,8% respondentů, 20,2% pokládá povolání pěstouna na přechodnou dobu za poslání a 23,6% má názor jiný.

Toto povolání považuje za poslání 41,7% respondentů z oblasti pěstounské péče a 25% za profesi. U dětských domovů a zařízeních pro děti vyžadující okamžitou pomoc nadpoloviční většina odpověděla, že se jedná o profesi, u pracovníků ze zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc 56,1% a u pracovníků dětských domovů 52,5%. Za poslání pěstounskou péči na přechodnou dobu považuje pouze 19,5% pracovníků ze zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc a 12,8% pracovníků dětských domovů.

Celkem 11 respondentů odpovědělo, že povolání pěstouna na přechodnou dobu je jak posláním, jelikož to nemůže dělat každý, ale zároveň i profesí, jelikož i ten, kdo se na to hodí osobnostně musí být profesionál. Pouze dvě z odpovědí byly pozitivní k práci pěstounů

na přechodnou dobu, kdy jeden z respondentů odpověděl, že se jedná o řešení, jak mohou děti od nejtělejšího věku žít v co nejpřirozenějším a láskyplném prostředí a druhý uvedl, že se jedná o „umění“, tedy poslání které je podloženo profesionalitou.

Ostatní z odpovědí byly spíše negativního rázu, proti pěstounům na přechodnou dobu. Jeden z dotazovaných odpověděl, že dítě by mělo raději být v dětském domovu, kde je zvyklé na stejné „tety“ od malička, než aby po roce v pěstounské péči na přechodnou dobu muselo odejít jinam. Jiní považují tento model péče za nekonceptní z důvodu časté změny prostředí pro dítě. V jedné odpovědi bylo uvedeno: „jak řekl jeden vzdělaný člověk – je to příživnictví, tím myslím profesionální pěstoun“. I dalších 6 respondentů uvádí, že to někteří lidé dělají pro peníze a ne z lásky k dětem. Jiní vidí velké nebezpečí ve zneužívání prostředků (jak uvádí jeden z dotazovaných: „je to byznys, ale proč toho nevyužít, když je to legální“) a v nedostatečné kvalitě pěstounů, také maximální dobu 1 rok spatřují jako velmi špatné řešení. Podle některých může PPPD dítěti uškodit, pokud toto povolání někdo bere jako profesi, tedy pouze ze ziskových důvodů. Špatné pro dítě je i to, že si zvykne na pěstouny a musí jít po roce jinam, je to pro dítě často traumatizující, nebo jak uvádí jiní respondenti, je to neetické. Díky náboru MPSV tento typ pěstounské péče zcela nesplňuje svůj účel, je nabízen i lidem, kteří ztratili zaměstnání a těm, kteří jsou dlouhodobě v evidenci úřadů práce. Někteří PPPD považují za nesmysl, který citově oplošťuje děti, jenž tímto typem péče musí projít. Respondenti uvádějí, že systém není dobře promyšlen, že se nejedná o šťastné řešení z hlediska dítěte, je to nevhodné a s dítětem je zacházeno jako s věcí.

Otázka č. 22 - Názor respondentů na možnost nahradit péči o děti v DD a ZDVOP pěstounskou péčí a pěstounskou péčí na přechodnou dobu

Tato otázka je zaměřena na názor respondentů ohledně toho, zda je možné prostřednictvím pěstounské péče a pěstounské péče na přechodnou dobu nahradit ústavní zařízení. Zda je možné, aby děti byly umístovány pouze do pěstounské péče dlouhodobé, popřípadě na přechodnou dobu a tedy došlo ke zrušení ústavních zařízení typu dětský domov a zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Významné je také to, jak budou odpovídat respondenti z jednotlivých typů péče o ohrožené děti.

Lze nahradit ZDVOP a DD pouze PP a PPPD	Četnost podle druhu povolání						Σ
	Pracovníci PP		Pracovníci ZDVOP		Pracovníci DD		
	<i>absolutní</i>	<i>relativní</i>	<i>absolutní</i>	<i>relativní</i>	<i>absolutní</i>	<i>relativní</i>	
Ano	22	61,1%	11	26,8%	23	22,8%	31,5%
Ne	14	38,9%	29	70,8%	69	68,3%	62,9%
Nezodpovězeno	0	0%	1	2,4%	9	8,9%	5,6%
Σ	36	100%	41	100%	101	100%	100%

*Tab. 29 Struktura respondentů podle jejich názoru na možné nahrazení DD a ZDVOP
pěstounskou péčí a PPPD*

Z odpovědí vyplývá, že 62,9% respondentů pokládá za nemožné, aby byla nahrazena péče v zařízeních pro děti vyžadující okamžitou pomoc a dětských domovech prostřednictvím pěstounské péče a pěstounské péče na přechodnou dobu. Tuto alternativu za uskutečnitelnou považuje pouhých 31,5% dotazovaných.

Nadpoloviční většina souhlasu s názorem, že lze nahradit tyto ústavní zařízení prostřednictvím pěstounské péče, se objevuje pouze u respondentů z pěstounské péče, a to ve výši 61,1%, zbylých 38,9% tuto možnost vidí jako nereálnou.

Pracovníci v zařízeních pro děti vyžadující okamžitou pomoc si v 70,8% odpovědí myslí, že nelze nahradit tyto druhy ústavních zařízení pouze pěstounskou péčí, za reálné to vidí pouhých 26,8% dotazovaných. I u respondentů z dětských domovů je poměr názorů velmi podobný jako u pracovníků ze zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Celkem 68,3% se neztotožňuje s názorem, že by bylo možné ústavní péči nahradit pouze péčí pěstounskou, pouhých 22,8% tuto možnost považuje za reálnou.

Ovlivňuje typ péče, ve kterém respondenti pracují, jejich názor na to, zda lze nahradit DD a ZDVOP pěstounskou péčí a PPPD?

H₈: Mezi druhem povolání respondentů a jejich názorem na možnost nahrazení dětských domovů a ZDVOP pouze pěstounskou péčí a PPPD jsou významné rozdíly.

H₀: Mezi druhem povolání respondentů a jejich názorem na možnost nahrazení dětských domovů a ZDVOP pouze pěstounskou péčí a PPPD nejsou významné rozdíly.

P - pozorovaná četnost (čísla v kontingenční tabulce bez závorek)

O - očekávaní četnost, odpovídající platnosti nulové hypotézy (v závorkách)

	Pracovníci v PP	Pracovníci ZDVOP	Pracovníci DD	Σ
Ano	22 (12)	11 (13,33)	23 (30,67)	56
Ne	14 (24)	29 (26,67)	69 (61,33)	112
Σ	36	40	92	168

Tab. 30 *Názor respondentů na možnost nahrazení DD a ZDVOP pěstounskou péčí a PPPD*

Výpočet testu chí-kvadrát pro kontingenční tabulku:

$$\chi^2 = \sum \frac{(P - O)^2}{O} = 8,3 + 4,2 + 0,4 + 0,2 + 1,9 + 1 = 16$$

Výpočet stupně volnosti

$$f = (r-1) + (s-1) = (2-1) \times (3-1) = 2$$

Pro zvolenou hladinu významnosti a vypočtený stupeň volnosti byla ve statických tabulkách určena kritická hodnota testového kritéria $\chi^2_{0,05}(2) = 5,991$

Na zvolené hladině významnosti 5% nulovou hypotézu o nezávislosti jednotlivých znaků zamítáme a přijímáme hypotézu H_8 , která nám říká, že *to v jakém typu péče o ohrožené děti lidé pracují, ovlivňuje jejich názor na možnost nahrazení dětských domovů a ZDVOP pouze pěstounskou péčí a PPPD*. Z vypočítaných očekávaných četností v každém poli tabulky lze pozorovat významný rozdíl mezi pozorovanými a očekávanými četnostmi. Věcná hypotéza byla potvrzena.

Otázka č. 23 - Je pro děti traumatizující omezení doby pobytu v pěstounské péči na přechodnou dobu

Poslední z otázek, které jsou věnovány pěstounské péči na přechodnou dobu se zaměřuje na to, jak se podle respondentů cítí děti, které prošly tímto typem péče. Zda omezená doba pobytu, ve které mohou děti setrvat pouze maximální dobu a následně pak putují do jiného typu péče v případě, že jejich situace nebyla vyřešena, působí dětem určitá traumata.

Je traumatizující omezení pobytu v PPPD	Četnost podle druhu povolání						Σ
	Pracovníci PP		Pracovníci ZDVOP		Pracovníci DD		
	<i>absolutní</i>	<i>relativní</i>	<i>absolutní</i>	<i>relativní</i>	<i>absolutní</i>	<i>relativní</i>	
Ano	9	25,0%	34	82,9%	57	56,5%	56,2%
Ne	3	8,3%	2	4,9%	1	1,0%	3,4%
Záleží na věku dítěte	8	22,2%	2	4,9%	8	7,9%	10,1%
Záleží na délce pobytu v PPPD	5	13,9%	3	7,3%	7	6,9%	8,4%
Jiná	11	30,6%	0	0%	17	16,8%	15,7%
Nevyplněno	0	0%	0	0%	11	10,9%	6,2%
Σ	36	100%	41	100%	101	100%	100%

Tab. 31 Struktura respondentů podle názoru na omezení doby pobytu dětí v PPPD

Pěstounskou péči na přechodnou dobu za traumatizující považují nejvíce respondenti ze zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc v 82,9% odpovědí. Pouhých 7,3% dotazovaných si myslí, že to, jestli si dítě ponese nějaké trauma, ovlivňuje délka jeho pobytu v PPPD, 4,9% považuje za důležité hledisko věk dítěte a zbylých 4,9% si myslí, že pobytem v pěstounské péči na přechodnou dobu dítěti žádné trauma nezpůsobí.

U respondentů z dětských domovů také převládá názor v 56,5% odpovědí, že dítě v případě opuštění pěstounské péče z důvodu uplynutí maximální možné doby trvání PPPD, si ponese určité trauma. Pouhé 1% si myslí, že žádné trauma v případě ukončení pobytu v rodině

pěstouna dítěti nehrozí. 6,9% dotazovaných míní, že velmi záleží na délce pobytu dítěte v pěstounské péči na přechodnou dobu a 7,9% považuje za hlavního činitele věk dítěte.

Respondenti z pěstounské péče pouze v 25% zastávají názor, že pobyt dětí v pěstounské péči na přechodnou dobu jim může působit trauma. Ve 22,2% si myslí, že záleží na věku dítěte umístěného v pěstounské péči na přechodnou dobu, ve 13,9% odpovědí zastávají názor, že záleží na délce pobytu dětí v pěstounské péči na přechodnou dobu a 8,3% dotazovaných si myslí, že pobyt pro děti v tomto typu péče není traumatizující.

Někteří respondenti uvádějí, že pěstounská péče na přechodnou dobu je pouze přechodným stanovištěm buď k původní nebo náhradní rodině, není teda žádoucí, aby byla maximální doba prodloužena. Jeden z respondentů by dobu ještě zkrátil, aby si dítě nestihlo vytvořit nežádoucí vazbu na přechodné pěstouny. Do pěstounky by se podle některých odpovědí měly dostat pouze ty děti, u kterých je předpoklad, že do roka bude jejich situace vyřešena a budou umístěny v definitivní rodině (biologická rodina, pěstounská péče, adopce). To, jak přechodná péče působí na děti je zcela individuální, někomu to způsobí trauma, někomu to bude jedno a někdo bude třeba i rád. V případě, že dítě po uplynutí jednoho roku nemůže být umístěno v rodině, ale putuje například do dětského domova, může to být traumatizující. Podle odpovědí je pro dítě často netraumatizující prvotní příčina, proč nemůže být ve své původní rodině. Jiní respondenti zase uvádějí, že pobyt v pěstounské péči na přechodnou dobu je traumatizující a nedává dítěti perspektivu.

7. Transformace systému péče o ohrožené děti

Poslední zkoumanou oblastí je proces transformace systému péče o ohrožené děti, ke kterému v posledních letech dochází, zda jde o pohyb k lepšímu či nikoliv. Oblast je zaměřená i na to, jaký by byl podle respondentů nejlepší model péče o ohrožené děti.

Otázka č. 24 - Názor respondentů na to, zda je proces transformace systému péče o ohrožené děti pohybem k lepšímu

Následující otázka je zaměřena na to, jak jednotliví respondenti vnímají proces transformace systému péče o ohrožené děti, jestli se podle nich jedná o pohyb k lepšímu nebo nikoliv.

Transformace systému péče o ohrožené děti a pohyb k lepšímu	Četnost podle druhu povolání						Σ
	Pracovníci PP		Pracovníci ZDVOP		Pracovníci DD		
	<i>absolutní</i>	<i>relativní</i>	<i>absolutní</i>	<i>relativní</i>	<i>absolutní</i>	<i>relativní</i>	
Ano	31	86,1%	6	14,6%	31	30,7%	38,2%
Ne	5	13,9%	35	85,4%	60	59,4%	56,2%
Nezodpovězeno	0	0%	0	0%	10	9,9%	5,6%
Σ	36	100%	41	100%	101	100%	100%

Tab. 32 Struktura respondentů podle jejich názoru transformaci systému péče o ohrožené děti

Z celkového počtu všech dotazovaných jich 56,2% odpovědělo tak, že proces transformace pohybem k lepšímu není. Za přínosný jej považuje pouze 38,2% respondentů.

V rámci rozdělení respondentů podle typu péče o ohrožené děti, ve kterém pracují, je patrný rozdíl v odpovědích u pracovníků v pěstounské péči a pracovníků ústavních zařízení, tedy zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc a dětských domovů. Za přínosný považují proces transformace pracovníci v pěstounské péči, kteří tuto možnost zvolili v 86,1% odpovědí. Zbylých 13,9% nepovažuje proces transformace za pohyb k lepšímu.

Pracovníci ze zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc v 85,4% nepovažují proces transformace za přínosný. Pouhých 14,6% tento proces za přínosný považuje. Pracovníci z dětských domovů v nadpoloviční většině 59,4% také nepovažují proces transformace za pohyb k lepšímu a jen 30,7% tento proces bere jako pozitivní.

Ovlivňuje typ péče, ve kterém respondenti pracují, jejich názor na transformaci systému péče o ohrožené děti?

H₉: Mezi druhem povolání respondentů a jejich názorem na transformaci systému péče o ohrožené děti jsou významné rozdíly.

H₀: Mezi druhem povolání respondentů a jejich názorem na transformaci systému péče o ohrožené děti nejsou významné rozdíly.

P - pozorovaná četnost (čísla v kontingenční tabulce bez závorek)

O - očekávaná četnost, odpovídající platnosti nulové hypotézy (v závorkách)

	Pracovníci v PP	Pracovníci ZDVOP	Pracovníci DD	Σ
Ano	31 (14,57)	6 (16,6)	31 (36,83)	68
Ne	5 (21,43)	35 (24,4)	60 (54,17)	100
Σ	36	41	91	168

Tab. 33 Názor respondentů na transformaci systému péče o ohrožené děti

Výpočet testu chí-kvadrát pro kontingenční tabulku:

$$\chi^2 = \sum \frac{(P - O)^2}{O} = 18,5 + 12,6 + 6,8 + 4,6 + 0,9 + 0,6 = 44$$

Výpočet stupně volnosti

$$f = (r-1) \times (s-1) = (2-1) \times (3-1) = 2$$

Pro zvolenou hladinu významnosti a vypočtený stupeň volnosti byla ve statických tabulkách určena kritická hodnota testového kritéria $\chi^2_{0,05}(2) = 5,991$

Na zvolené hladině významnosti 5% nulovou hypotézu o nezávislosti jednotlivých znaků zamítáme a přijímáme hypotézu H_0 , která nám říká, že rozdíl mezi druhem povolání respondentů a jejich názorem na transformaci systému péče o ohrožené děti je statisticky významný. Z vypočítaných očekávaných četností v každém poli tabulky lze pozorovat významný rozdíl mezi pozorovanými a očekávanými četnostmi. Věcná hypotéza byla potvrzena.

Otázka č. 25 - Jaký by byl podle respondentů nejlepší model péče o ohrožené děti

Poslední otázka je otevřená a je zaměřena na to, jaký by byl podle respondentů nejlepší model péče o ohrožené děti. Návrhů na to, jak by měl systém fungovat, aby byl prospěšný

ohroženým dětem, se v odpovědích objevilo několik. V následující části je uvedeno několik zajímavých nástinů a připomínek, které respondenti uvedli.

„Jde nejprve o primární prevenci, aby byl minimalizován počet ohrožených dětí (současným systémem sofistikovaně rozbíjíme rodinu - a to u tu postmoderní jak ji definuje Francios de Singly). V rámci té primární prevence je zapotřebí působit v renesanci rodiny, aby rodina byla rodinou a ne pouhým soužitím dvou bytostí, kterým se někdy narodí mládě. Žen v dnešní téměř anomické (Weber) společnosti nazýváme rodinou jakékoliv soužití bytostí; extrémní militantní feministky dokonce považují muže za pouhý biologický materiál). No a pokud už nastane průser, pak je zapotřebí zajistit sociální bydlení, aby se dnes praktikovaným způsobem nerozbíjela rodina. Biologické rodině je nejbližší adopce, pak pěstounská péče (PP na přechodnou dobu je úplně zbytečný institut, krátkodobá PP byla možná i za starých podmínek), pak následuje péče v ústavu - ale i ten má své opodstatnění. Náhradní rodina pěstounská je v rámci pomoci dítěti v nouzi adekvátní ústavu a naopak. Vždy záleží na situaci na konkrétní na dítěti. Profesionální pěstounská péče je pouhou úlitbou Bohům v Bruselu a hlavně je to fantastický business. Mimochodem, na počátku reformy Transparency International zveřejnila zprávu, že na pozemky a budovy kojeneckého ústavu Praha Krč je vypsán developerský projekt v hodnotě 3 miliard Kč. To se potom dobře hájí zájmy dětí!?,

„Nejlepší by bylo působit preventivně - věnovat se výchově "budoucích rodičů" tak, aby svou rodičovskou úlohu v budoucnu zvládli a k ohrožení dětí nedocházelo (nebo v co nejmenší míře). Bohužel u nás se pouze pořád hasí požár a říká se tomu sekundární či terciární prevence ("aby nebylo ještě hůř"). V současnosti myslím, že se systém ubírá správným směrem - pokud nelze pomoci dítěti řešením obtížné situace v rodině a je závažný důvod k jeho odebrání či jde o dítě rodiči nechtěné, odložené, opuštěné - umístit dítě do péče "náhradní rodiny" (PPPD) a teprve pokud není pro konkrétní dítě/děti vhodná náhradní rodina (z nejrůznějších důvodů), využít odpovídající zařízení ústavní péče. Samozřejmě je snaha odpovědných orgánů v co nejkratší době vyřešit jeho situaci stabilním způsobem (vrátit dítě zpět do biologické rodiny či širší bio-rodiny, nebo umístit do osvojení či dlouhodobé pěstounské péče). Za tím účelem je nutná spolupráce všech zainteresovaných orgánů a institucí - OSPOD na všech úrovních (obce, kraje), MPSV, odpovídající sociální služby - sanace rodiny, pěstouni dlouhodobí i na přechodnou dobu, doprovázející organizace, zařízení ústavní péče a zejména soudy

(zkrácení doby soudních řízení), a další instituce, které jsou zapojeny do péče o dítě (lékaři, pedagogové, psychologové apod.). A především je důležitá objektivní informovanost všech institucí i veřejnosti/rodičů, přístup bez předsudků, což bude základem vzájemného vztahu, založeného na aktivní spolupráci.“

„Zákon o rodině hovořil jasně, adopce je pro dítě, o které v biologické rodině není zájem, vždy nejlepším řešením. To nový zákon o SPOD zcela popřel a upřednostnil PPPD, která pro dítě není vždy nejlepším řešením. Vždy musíme ke každému ohroženému dítěti přistupovat individuálně a vyhodnotit, co je v jeho nejlepším zájmu. Toto se bohužel neděje a děti jsou z libovůli úřednic bez rozmyslu umisťovány do PPPD, jen aby neskončily v ústavní péči. Přitom se zcela opomíjí fakt, že kojenecké ústavy už nejsou to, čím bývaly v minulosti, pracují zde kvalifikovaní zdravotníci, kteří mají dlouholetou praxi a ví, co je pro děti nejlepší. S úbytkem počtu dětí v takovýchto zařízeních se navíc mnohonásobně zvýšila kvalita péče a individuální přístup k dětem. Pokud už pěstounskou péči na přechodnou dobu, tak pouze v kraji, nikoli na druhé straně republiky. Také by se měly zvýšit požadavky na pěstouny, aby opravdu nedocházelo k tomu, že bude spousta přechodných pěstounů, kteří práci budou vykonávat pouze pro peníze (toto se bohužel děje). Dochází pak k tomu, že na úkor toho ubývá dlouhodobých pěstounů a děti od "přechodkářů" není kam umisťovat. Zkrátka myslím, že systém péče o ohrožené děti byl nastaven dobře, jen chyběly doprovázející služby... proč se tedy zrušilo něco, co celou dobu fungovalo? Bereme si příklad z jiných států, kde systém péče zdaleka není tak propracovaný, jako byl u nás... Osobně se bojím, kam tohle dospěje...?!“

„Na prvním místě aby dítě v ohrožení mělo možnost zůstat v rodině - podpora biologické rodiny, pomoc stabilizovat rodinu (pomocné doprovázející organizace, např. HOST atd., navýšení těchto organizací a této terénní práce), navýšení počtu azylových domů pro matky s dětmi, zřízení dlouhodobých azylových domů pro matky s dětmi vyžadující dlouhodobý dohled a pomoc (mentálně zaostalé). Dlouhodobější doprovázení nestabilních rodin. Poté aby ohrožené dítě mohlo být umístěno do pěstounské péče, na přechodnou dobu, příbuzenské, dlouhodobé, do adopce. Tyto formy péče pěstounské aby byly zachovány tak, jak jsou, tj. rok přechodná, další neomezeně dlouhá dlouhodobá, příbuzenská. Příbuzenská, aby byla ještě více upřednostněna. Ústavní péče, aby byla zminimalizovaná na nezbytně nutných několik zařízení v republice pro převis dětí v pěstounské péči, s přihlédnutím na závažnost psychického stavu dítěte, ZDVOP, aby zůstala na půlroku s menším počtem

děti na jednu pečující osobu. Možnost umístit dítě do diagnostického zařízení v případě nevladatelných potíží v náhradní rodinné péči na diagnostický pobyt bez průtahů, pokud pěstoun zváží neodkladnost situace s přihlédnutím k bezpečí vlastní rodiny, a to na základě souhlasu s OSPODem, bez nutnosti předběžného opatření soudem.“

5.2 Shrnutí výsledků výzkumu

Výzkumné šetření se primárně soustředilo na ověřování hypotéz, při kterých se zjišťovaly významné rozdíly mezi názorem respondentů z různých oblastí náhradní péče o ohrožené děti, na aktuální otázky z oblasti transformace systému. Otázky byly zaměřeny na několik oblastí:

- charakteristika respondentů,
- pohled na různé druhy péče o ohrožené děti,
- názor na novelu zákona o sociálně-právní ochraně dětí,
- změny v systému péče o ohrožené děti,
- možné změny v systému péče o ohrožené děti,
- pěstounská péče na přechodnou dobu,
- transformace systému péče o ohrožené děti.

Charakteristika respondentů

Na základě první skupiny otázek došlo k rozdělení respondentů na pracovníky z dětských domovů, celkem 101 respondentů, na pracovníky ze zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, celkem 41 respondentů a na pracovníky z pěstounské péče, celkem 36 respondentů. Toto rozdělení bylo stěžejní pro další výzkum, kdy byl porovnáván názor těchto třech skupin respondentů vzájemně.

Pohled na různé druhy péče o ohrožené děti

Hypotéza č. 1: Mezi druhem zaměstnání a představou ideální péče o ohrožené děti, jsou významné rozdíly.

Výzkumným šetřením bylo zjištěno, že lidé pracující v pěstounské péči, preferují právě tento typ, a to ve 100% odpovědí. V kategorii pracovníků ZDVOP lze pozorovat, že je

preferenci dvou druhů péče o ohrožené děti. 56,1% dotazovaných odpovědělo, že ideální je pěstounská péče a 31,7% považuje za ideální zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc.

Nejpreferovanějším typem péče u všech třech skupin respondentů je pěstounská péče. Žádný z respondentů pěstounské péče nepreferuje jiný typ péče, žádný z respondentů ze zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc nepreferuje péči v dětských domovech a žádný z respondentů z dětských domovů nepreferuje péči v zařízeních pro děti vyžadující okamžitou pomoc.

Hypotéza č. 1 se potvrdila a říká, že to, v jakém typu péče o ohrožené děti lidé pracují, ovlivňuje to, který druh péče považují za ideální.

Názor na novelu zákona o sociálně-právní ochraně dětí

Hypotéza č. 2: Mezi druhem povolání respondentů a jejich mírou souhlasu s novelou zákona o sociálně-právní ochraně dětí, jsou významné rozdíly.

Bylo zjištěno, že celkem 55,6% respondentů z oblasti pěstounské péče souhlasí s novelou zákona o sociálně-právní ochraně dětí a pouhých 30,5% respondentů s novelou nesouhlasí.

U respondentů ze zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, lze sledovat negativní ohlas na novelu zákona o sociálně-právní ochraně dětí. S novelou nesouhlasí 78,1% respondentů a pouhých 4,8% vyjádřilo s novelou souhlas.

Pracovníci z dětských domovů vyjádřili nesouhlas s novelou v 42,6% odpovědí a souhlas byl zaznamenán pouze u 21,8% odpovědí.

Hypotéza č. 2: se potvrdila a říká, že to, v jakém typu péče o ohrožené děti lidé pracují, ovlivňuje jejich míru souhlasu s novelou zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Vychází to zpravidla z toho, v jaké míře se novela dotkla právě typu péče o ohrožené děti, ve kterém respondent pracuje a také, zda změna v rámci novely byla pro něj pozitivní nebo negativní.

Hypotéza č. 3: Mezi druhem povolání respondentů a jejich názorem na možnost další novelizace zákona o sociálně-právní ochraně dětí, jsou významné rozdíly.

Největší míru souhlasu s možností další novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí, prokázali respondenti ze zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, a to v 90,2%, nikdo z respondentů nezvolil možnost, že další novelizace není nutná.

Celkem 61,1% dotazovaných z oblasti pěstounské péče odpovědělo, že další novela zákona je třeba a 16,7% tak, že další novela není nutná.

Respondenti z dětských domovů další novelu zákona o sociálně-právní ochraně dětí považují za důležitou v 60,4% respondentů a pouze 11,9% dotazovaných uvedlo, že další novela není nutností.

Hypotéza č. 3: se potvrdila a říká, že to, v jakém typu péče o ohrožené děti lidé pracují, ovlivňuje jejich názor na možnou další novelu zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Vypovídá o tom to, že většina respondentů ze zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc vidí jako nutnost další novelu zákona, u respondentů z dětských domovů a pěstounské péče tento názor sdílí přibližně 60%.

Otázka číslo 12 zjišťovala, co by podle respondentů mělo být v zákoně o sociálně-právní ochraně dětí změněno. 27,3% respondentů uvedlo, že by mělo dojít ke změně v oblasti financování zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, 24,2% uvedlo, že by mělo dojít k navýšení maximální doby pobytu dětí v zařízeních pro děti vyžadující okamžitou pomoc, 16,5% vidí důležitost v navýšení maximální kapacity v zařízeních pro děti vyžadující okamžitou pomoc, 11,9% by navýšilo odměny pěstounům a pouhých 6,2% by maximální kapacitu v zařízeních pro děti vyžadující okamžitou pomoc snížilo.

Další změny, které respondenti navrhují v oblasti pěstounské péče na přechodnou dobu: změna v oblasti příprav pěstounů, kdy by mělo dojít k profesionalizaci této funkce; mělo by dojít ke specifikaci jednotlivých práv a povinností pěstounů; pěstouni by měli mít sankce za neplnění povinností; ohled by měl být brán na financování potřeb dětí v profesionální pěstounské péči, jelikož každé má jiné potřeby a finance na potřeby dítěte jsou stejné; mělo by dojít k vyřešení situace, kdy je souhlas rodičů se zákrokem u dětí, jenž jsou v pěstounské péči, občas rodiče ovšem sehnat nelze.

S ohledem na systém respondenti poukazují na tyto změny: mělo by dojít ke zlepšení práce soudů, aby nedocházelo k průtahům a měl by být sjednocen celý systém; změna by měla být v oblasti financování poskytovatelů, kteří jsou pověřeni k uzavírání dohod; zkrácení zákonné lhůty udělení souhlasu s adoptí.

V rámci ZDVOP by mělo dojít ke změnám, jako například k možnosti přijímat na lůžko děti dlouhodobě propuštěných dle § 30, děti nové, které potřebují pomoc; hlavní změna

ve financování zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc by měla být ve zrušení ustanovení pro krácení státního příspěvku v době, kdy dítě pobývá mimo zařízení.

Prioritní by měla být morální a materiální podpora biologické rodiny; měly by být jasně stanoveny cíle a prostředky pomoci biologické rodině; terénní pracovníci by měli být na počet obyvatel; zvážit by se mělo i nesmyslné narůstání administrativy na úkor faktické práce s rodinou a dětmi.

Změny v systému péče o ohrožené děti

Názor respondentů na změnu v systému péče o ohrožené děti je následující:

20,8% respondentů považuje změnu systém za politický tah, 18% respondentů si myslí, že změna systému není přínosem a současně 18% považuje změnu za přínos pro ohrožené děti. 14% považuje změnu systému za přínos pro MPSV a 11,2% si myslí, že změna systému je přínosem pro všechny.

Hypotéza č. 4: Mezi druhem povolání respondentů a jejich mírou souhlasu s neudělením výjimky z nejvyšší povolené kapacity pro FOD, jsou významné rozdíly.

Omezení maximální kapacity dětí v zařízeních pro děti vyžadující okamžitou pomoc, je jednou ze změn v novele zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

61,1% respondentů z pěstounské péče souhlasí s neudělením výjimky z nejvyšší povolené kapacity pro Fond ohrožených dětí. Stejný názor mají i respondenti z dětských domovů, kteří s neudělením výjimky z nejvyšší povolené kapacity souhlasí v 59,4% odpovědí.

Pouze pracovníci ze zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc v 56,1% odpovědí s neudělením výjimky nesouhlasí.

Hypotéza č. 4 se potvrdila a říká, že to, v jakém typu péče o ohrožené děti lidé pracují, ovlivňuje jejich názor na neudělení výjimky z nejvyšší povolené kapacity pro FOD.

Hypotéza č.5: Mezi druhem povolání respondentů a jejich názorem na omezení doby pobytu dětí ve ZDVOP, jsou významné rozdíly.

Respondenti z oblasti pěstounské péče v 63,9% zvolili odpověď, že souhlasí s omezením doby pobytu dětí v zařízeních pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Zhruba 58,4% respondentů z dětských domovů sdílí stejný názor jako respondenti z oblasti pěstounské péče.

Cekem 51,2% respondentů ze zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc nesouhlasí s omezením doby pobytu dětí v zařízeních pro děti vyžadující okamžitou pomoc.

Hypotéza č. 5 se potvrdila a říká, že to, v jakém typu péče o ohrožené děti lidé pracují, ovlivňuje jejich názor na omezení doby pobytu dětí ve ZDVOP.

Možné změny v systému péče o ohrožené děti

Hypotéza č. 6: Mezi druhem povolání respondentů a jejich názorem na možné omezení počtu dětí v dětských domovech, jsou významné rozdíly.

S omezením počtu dětí v dětských domovech souhlasí 69,4% pracovníků z oblasti pěstounské péče a 80,5% respondentů ze zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Pracovníci dětských domovů by pouze v 52,5% případů omezili maximální počet dětí ve svých zařízeních.

Hypotéza č. 6 se potvrdila a říká, že to, v jakém typu péče o ohrožené děti lidé pracují, ovlivňuje jejich názor na možné omezení počtu dětí v dětských domovech.

Pěstounská péče na přechodnou dobu

Hypotéza č. 7: Mezi druhem povolání respondentů a jejich názorem na pěstounskou péči na přechodnou dobu, jsou významné rozdíly.

Celkem 80,6% osob z oblasti pěstounské péče odpovědělo, že model pěstounské péče na přechodnou dobu se jim líbí. U pracovníků zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc převládá nesouhlas s pěstounskou péčí na přechodnou dobu u 82,9% dotázaných. U pracovníků z dětských domovů převažuje negativní postoj k pěstounství na přechodnou dobu u 76,2% respondentů.

Hypotéza č. 7 se potvrdila a říká, že to, v jakém typu péče o ohrožené děti lidé pracují, ovlivňuje jejich názor na pěstounskou péči na přechodnou dobu.

Hypotéza č. 8: Mezi druhem povolání respondentů a jejich názorem na možnost nahrazení dětských domovů a ZDVOP pouze pěstounskou péčí a PPPD jsou významné rozdíly.

Pracovníci v zařízeních pro děti vyžadující okamžitou pomoc si v 70,8% odpovědí myslí, že nelze nahradit péči v ústavních zařízeních pouze pěstounskou péčí. I osoby z dětských domovů se v 68,3% odpovědí neztotožňují s názorem, že by bylo možné ústavní péči

nahradiť pouze péčí pěstounskou. Jako reálné nahrazení péče v ústavních zařízeních prostřednictvím pěstounskou péčí vidí 61,1% respondentů z pěstounské péče.

Hypotéza č. 8 se potvrdila a říká, že to v jakém typu péče o ohrožené děti lidé pracují, ovlivňuje jejich názor na možnost nahrazení dětských domovů a ZDVOP pouze pěstounskou péčí a PPPD.

Transformace systému péče o ohrožené děti

Hypotéza č. 9: Mezi druhem povolání respondentů a jejich názorem na transformaci systému péče o ohrožené děti jsou významné rozdíly.

Proces transformace za přínosný považuje 86,1% respondentů z oblasti pěstounské péče.

Rozdílný názor sdílí pracovníci ze zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, kteří v 85,4% odpovědí nepovažují proces transformace za přínosný. Pracovníci z dětských domovů v nadpoloviční většině 59,4% odpovědí proces transformace systému péče o ohrožené děti nepovažují za přínosný.

Hypotéza č. 9 se potvrdila a říká, že rozdíl mezi druhem povolání respondentů a jejich názorem na transformaci systému péče o ohrožené děti je statisticky významný.

5.3 Doporučení pro praxi

V rámci systému péče o ohrožené děti by mělo dojít k několika změnám, převážně k odstranění negativních dopadů novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí s účinností od 1.1.2013 (novelizovaná zákonem č. 401/2012 Sb.) a nového občanského zákoníku s účinností od 1.1.2014.

Návrh změn v oblasti práce orgánů sociálně-právní ochrany dětí

V první řadě by mělo jít o změnu v oblasti práce orgánů sociálně-právní ochrany dětí. Novela zákona stanovuje pro práci OSPOD mnoho povinností a administrativních činností, které pro svou časovou náročnost značně omezují terénní práci.

Řešením je navýšení terénních pracovníků, kteří by mohli pracovat s biologickou rodinou a eliminoval by se tak počet dětí odebraných do náhradní péče, popřípadě by docházelo k častějším kontrolám rodin problémových, popřípadě těch, kde je podezření na týrání dítěte. V případě zachování stávajícího počtu pracovníků orgánů sociálně-právní ochrany dětí, by mělo dojít ke zrušení standardů sociálně-právní ochrany dětí, a ke zrušení povinnosti vyhodnocovat individuální situaci dítěte prostřednictvím individuálních plánů ochrany dítěte, které zpravidla pro svou časovou náročnost bývají vyhodnocovány globálně, jelikož jeden pracovník orgánu sociálně-právní ochrany dětí má v kompetenci několik desítek dětí, u kterých z časové náročnosti není schopný individuálně tyto plány vyhodnocovat.

Návrh změn v oblasti fungování zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc

V rámci novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí, došlo ke změnám v oblasti krácení státního příspěvku poskytovaného zařízením pro děti vyžadující okamžitou pomoc v případě, že je dítě mimo zařízení po dobu delší 2 dnů. Dítě sice fyzicky v zařízení není, ale jeho potřeby (školní pomůcky, zájmové kroužky a mnoho jiných), nepočítaje, že i v případě nepřítomnosti jednoho dítěte, zařízení platí stejné energie a pečující osoba je v zařízení přítomna. Mimo to, náklady na ústavní výchovu, například v dětských domovech, jsou dvojnásobné i přesto, že v těchto zařízeních může jedna osoba současně pečovat o 6 - 8 dětí, v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc jsou to maximálně 4 děti.

Další změna ve financování ZDVOP by měla být učiněna v oblasti poskytování fixní částky na volná lůžka. Jedná se o to, že i v případě volných míst je třeba mít k dispozici personál

(osoby pečující), aby bylo možné učinit například krizový příjem skupiny sourozenců v nočních hodinách, k čemuž jsou zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc určeny.

Velmi diskutabilní je zpětná účinnost § 42 zákona o sociálně-právní ochraně dětí, kdy maximální kapacita zařízení může být max. 28 dětí. Proč velké budovy (viz. Klokánek Štěřboholy - budova složená z 12-ti samostatných bytů, celková kapacita tedy 48 dětí, má kapacitu snížit na pouhých 7 bytů a zbylých pět nechat chátrat, i přesto, že jednotlivé bytové jednotky nejsou na sebe nikterak vázané), omezení kapacity na 28 dětí ve ZDVOP by se mělo vztahovat na zařízení vzniklá po 1. lednu 2014, popřípadě po 1. lednu 2013.

Další změna by měla být v oblasti umístování dětí na místa těch, které jsou mimo zařízení na základě dlouhodobé propustky vydané orgánem sociálně-právní ochrany dětí. Jedná se například o děti, u kterých se čeká na nabytí právní moci usnesení soudu o svěřeni do pěstounské péče, a tudíž jsou prozatím u budoucích pěstounů na základě dlouhodobé propustky. Je patrné, že takové dítě se již do zařízení nevrátí a jeho místo by mohlo poskytnout krizovou pomoc dítěte, které to potřebuje.

Navrhované změny v oblasti pěstounské péče

Pozornost by měla být věnována nárůstu pěstounů příbuzných. Tedy velmi často si do pěstounské péče dítě berou prarodiče, kteří za tuto péči pobírají pěstounské dávky. Zpravidla potom žijí ve společné domácnosti jak rodiče, tak i prarodiče dítěte, kteří své potřeby hradí z těchto dávek. V rámci příbuzenské pěstounské péče by měla být odměna pěstouna snížena, a to i proto, že biologická rodina by měla mít povinnost se o dítě příbuzných postarat, pouze s nárokem na poskytnutí finančních prostředků na potřeby dítěte, v případě, že péče o dítě jim nebrání při výkonu zaměstnání.

Mělo by dojít k úpravě výše odměn pěstounů. Dlouhodobí pěstouni pobírají v případě péče o jedno dítě částku 8.000,-Kč, pěstouni na přechodnou dobu za péči o jedno dítě pobírají částku 20.000,- Kč měsíčně a v případě, že se jedná o dítě mladší sedmi let, mají nárok i na dávky v mateřství. Mimo jiné mají pěstouni na přechodnou dobu nárok na dovolenou a navíc i na dovolenou na zotavenou ve výši dvou až čtyř týdnů. V době, kdy pěstouni nemají v péči žádné dítě, odměnu pěstouna stále pobírají. Dávky pěstounské péče u pěstounů dlouhodobých i u pěstounů na přechodnou dobu by měly být sjednoceny nebo alespoň částečně vyrovnány, především v případě, kdy pěstoun na přechodnou dobu nemá v péči žádné dítě.

Výzkum praxe náhradní rodinné péče v České republice

K podobnému názoru dospěl i výzkum s názvem: Výzkum praxe náhradní rodinné péče v České republice a zkušenosti aktérů s touto prací z roku 2014, který byl organizován: Střediskem náhradní rodinné péče.

Bylo zjištěno, že sanace biologické rodiny v České republice nefunguje. Orgány sociálně-právní ochrany dětí nemají na sanaci rodiny kapacitu a do sanačních programů neziskových organizací se rodiny dostávají příliš pozdě - zpravidla ve stavu, kdy je změna prakticky nemožná. (Bubelová, 2014, s. 257)

Podle výzkumu děti v náhradní rodinné péči mají malý nebo dokonce žádný prostor k vlastnímu vyjádření. Jejich názor není zpravidla zohledňován orgány sociálně-právní ochrany dětí, například se jich nikdo neptá, jak jsou v rodině spokojeny. (Bubelová, 2014, s. 256)

Dalším problémem často bývá i kvalita přípravy pěstounů. Přednášky jsou mnohdy zaměřeny na témata velmi vzdálená praxi pěstounské péče. (Bubelová, 2014, s. 256)

Mezi zájemci o přechodnou pěstounskou péči se často objevují sociálně slabé rodiny, jedná se tedy pouze o finanční motivaci (Bubelová, 2014, s. 255).

Změn v oblasti náhradní rodinné péče je třeba ještě notné množství.

ZÁVĚR

Diplomová práce byla zaměřena na sociálně-pedagogickou práci s ohroženými dětmi. Ve svém obsahu se zaměřovala na vztah tématu k sociální pedagogice, na nástroje podpory rodiny a na práci s ohroženými dětmi. Stěžejní část se soustředila na služby pro ohrožené děti a na legislativní změny, jenž mají dopad na nezletilé osoby. Téma je velice aktuální, jelikož dochází k transformaci preferencí určitých služeb pro ohrožené děti před ostatními. Zrušením zákona o rodině již nemá péče v zařízeních pro děti vyžadující okamžitou pomoc přednost před ústavní péčí a stále větší oblibu si získává nový model péče, kterým je pěstounská péče na přechodnou dobu.

Práce měla za cíl, zaměřit se jak na sociálně-pedagogickou práci, tak i na samotnou náhradní péči o ohrožené děti v případech, kdy nelze zabezpečit péči prostřednictvím primární rodiny. Nelze opomíjet i orgány sociálně-právní ochrany dětí, které se velkou mírou podílejí na práci s touto sociální skupinou (rodina a ohrožené dítě), popřípadě neziskové instituce a služby sloužící pro podporu rodiny.

Cílem praktické části bylo zjistit názor odborníků na sociálně-pedagogickou oblast v aktuálních problémech péče o ohrožené děti a na změnu legislativy. Prostřednictvím výzkumu byl zjištěn názor odborníků z různých oblastí péče o ohrožené děti, kterými jsou osoby z okruhu pěstounské péče, ze zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc a z dětských domovů, na proces transformace systému péče o ohrožené děti a dopady těchto změn na nezletilé jedince.

Získaná data z výzkumného šetření byla využita k návrhu doporučení k tomu, jak by bylo možné systém péče o ohrožené děti zkvalitnit a zefektnit. Byl sestrojen souhrn doporučení, ke kterým by v rámci legislativních změn mohlo dojít. Tato doporučení se vztahují k novele zákona o sociálně-právní ochraně dětí a k novému občanskému zákoníku.

Teoretické výstupy této práce by měly posloužit jako doporučení pro další novelizaci zákonů, jenž se dotýkají péče o ohrožené děti, především zákonu o sociálně-právní ochraně dětí. Práce by měla posloužit i k tomu, aby se veřejnost pozastavila nad tím, jaké dopady může mít špatně nastavená novela zákona, která i přes veto prezidenta republiky byla přehlasovaná a vešla v platnost.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] BAKOŠOVÁ, Zlatica, 2008. *Sociálna pedagogika ako životná pomoc*. Bratislava: Univerzita Komenského. ISBN 978-80-969944-0-3.
- [2] BAKOŠOVÁ, Zlatica, 2011. *Teórie sociálnej pedagogiky: edukačné, sociálne a komunikačné aspekty*. Bratislava: Slovenská pedagogická spoločnosť Slovenskej akadémie vied. ISBN 978-80-970675-0-2.
- [3] BECHYŇOVÁ, Věra a Marta KONVIČKOVÁ, 2008. *Sanace rodiny*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-392-5.
- [4] BENDL, Stanislav, 2004. *Neukázněný žák: cesta institucionální pomoci*. Praha: ISV. ISBN 8086642364.
- [5] COOLAHAN, John, 1981. *Irish education: its history and structure*. Dublin: Institute of Public Administration. ISBN 0906980119.
- [6] CHRÁSKA, Miroslav, 2007. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1369-4.
- [7] DANEK, Ján., 2007. *Výchova ako súčasť života: Teória a prax*. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave. ISBN 978-80-89220-72-4.
- [8] GABRIEL, Zbyněk a Tomáš NOVÁK, 2008. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. Praha: Grada, Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1788-3.
- [9] GULOVÁ, Lenka, 2011. *Sociální práce*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-3379-1.
- [10] HRONCOVÁ, Jolana, Ingrid EMMEROVÁ a Blahoslav KRAUS, 2008. *K dejinám sociálnej pedagogiky v Európe*. V Ústí nad Labem: Pedagogická fakulta Univerzity Jana Evangelisty Purkyně. ISBN 978-80-7414-072-3.
- [11] JEDLIČKA, Richard, 2014. *Teorie výchovy- tradice, současnost, perspektivy*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-2412-9.
- [12] KRAUS, Blahoslav, 2008. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-383-3.

- [13] KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ, 2001. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido. ISBN 80-7315-004-2.
- [14] KREBS, Vojtěch, 2007. *Sociální politika*. 4. vyd. Praha: ASPI. ISBN 978-80-7357-276-1.
- [15] LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ, 2006. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1284-9.
- [16] MALACH, Josef, 2007. *Teorie metodiky výchovy*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského. ISBN 978-80-86723-29-7.
- [17] MATOUŠEK, Oldřich, 2013a. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0366-7.
- [18] MATOUŠEK, Oldřich, 2013b. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0213-4.
- [19] MATOUŠEK, Oldřich, 2007. *Sociální služby*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-310-9.
- [20] MATOUŠEK, Oldřich a Andrea MATOUŠKOVÁ, 2011. *Mládež a delikvence*. 3. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-825-8.
- [21] MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ, 2010. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-739-8.
- [22] MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ, 2005. *Sociální práce v praxi*. Praha: Portál. ISBN 80-7367-002-X.
- [23] NAVRÁTIL, Pavel, 2001. *Teorie a metody sociální práce*. Brno: Zeman. ISBN 80-903070-0-0.
- [24] NOVOTNÁ, Věra a Eva BURDOVÁ, 2007. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí*. Praha: LINDE. ISBN 978-80-86131-72-6.
- [25] NOVOTNÝ, Petr, 2014. *Nový občanský zákoník*. Praha: Grada, Právo pro každého (Grada). ISBN 978-80-247-5167-2.
- [26] PROCHÁZKA, Miroslav, 2012. *Sociální pedagogika*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3470-5.

- [27] PROKEŠOVÁ, Ludmila a Iva STUHLÍKOVÁ, 2005. *Zvládání emočních problémů školáků*. Praha: Portál. ISBN 8071785342.
- [28] PŘADKA, Milan, Dana KNOTOVÁ a Jarmila FALTÝSKOVÁ, 2004. *Kapitoly ze sociální pedagogiky*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 80-210-3469-6.
- [29] PUNCH, Keith, 2008. *Základy kvantitativního šetření*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-381-9.
- [30] SEKERA, Ondřej. *Potenciál humanistické terapie v přípravě sociálních pedagogů*, 2012. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta. ISBN 978-80-7464-206-7.
- [31] SEMRÁD, Jiří, Iva JURÁČKOVÁ a Václav ŠÍMA, 2007. *Průvodce sociální pedagogikou v kontextu pedagogických věd*. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 978-80-7041-897-0.
- [32] STANCHFIELD, Jennifer, 2007. *Tips & tools: the art of experiential group facilitation*. Oklahoma City, OK: Wood 'N' Barnes Publishing. ISBN 978-1-885473-71-4.
- [33] SVOBODA, Jan, 2014. *Agrese a agresivita v předškolním a mladším školním věku*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0603-3.
- [34] SYCHROVÁ, Adriana a Martina HALÍŘOVÁ, 2014. *Ústavní péče v resocializačním kontextu*. Pardubice: Univerzita Pardubice. ISBN 978-80-7395-756-8.
- [35] ZAKOUŘILOVÁ, Eva, 2014. *Speciální techniky sociální terapie rodiny*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0583-8.
- [36] ZEZULOVÁ, Dagmar, 2012. *Pěstounská péče a adopce*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0065-9

Internetové zdroje

- [37] BUBLEOVÁ, Věduna, 2014. *Výzkum praxe náhradní rodinné péče v České republice a zkušenosti aktérů s touto praxí*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče. ISBN 978-80-87455-25-8. Dostupné z: <http://www.nadacesirius.cz/soubory/ke-stazeni/Monografie.pdf>

- [38] Co nového přináší novela zákona o sociálně-právní ochraně. *Středisko náhradní rodinné péče* [online]. 2012 [cit. 2015-04-11]. Dostupné z: http://www.nahradnirodina.cz/co_noveho_prinasi_novela_zakona_o_socialne_pravni_ochrane
- [39] ČESKO. Zákon č. 117 ze dne 26. května 1995 o státní sociální podpoře. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1995, částka 31. Dostupný také z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1995-117>
- [40] ČESKO. Zákon č. 359 ze dne 9. prosince 1999 o sociálně-právní ochraně dětí. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1999, částka 111. Dostupný také z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359>
- [41] ČESKO. Zákon č. 111 ze dne 14. března 2006 o pomoci v hmotné nouzi. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2006, částka 37. Dostupný také z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-111>
- [42] ČESKO. Zákon č. 110 ze dne 14. března 2006 o životním a existenčním minimu. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2006, částka 37. Dostupný také z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-110>
- [43] ČESKO. Zákon č. 33 ze dne 3. února 2012 občanský zákoník. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2012, částka 33. Dostupný také z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>
- [44] Komise při aplikaci nové civilní legislativy při ministerstvu spravedlnosti. *Výkladové stanovisko č. 18*. 14. února 2014. Dostupné z: http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/user_upload/PDF/Stanovisko_18.pdf
- [45] Manuál transformace ústavů. In: *Národní centrum podpory transformace sociálních služeb* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2013 [cit. 2014-10-02]. ISBN 978-80-7421-057-0. Dostupné z: http://www.trass.cz/TrassDefault.aspx?rid=43205&app=Article&grp=Content&mod=ContentPortal&sta=ArticleDetail&pst=ArticleDetail&p1=OID_INT_8859&p2=ShowDocInfo_BOOL_True&p3=RoundPanel_BOOL_True&acode=69646832

- [46] Reforma systému péče o ohrožené děti a Právo na dětství. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. 2011 [cit. 2014-10-02]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/10566>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

DD	Dětský domov
OSPOD	Orgán sociálně-právní ochrany dětí
PP	Pěstounská péče
PPPD	Pěstounská péče na přechodnou dobu
SPOD	Sociálně-právní ochrana dětí
ZDVOP	Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc

SEZNAM TABULEK

Tab. 1 Rozložení respondentů podle pohlaví.....	65
Tab. 2 Rozložení respondentů podle věku.....	65
Tab. 3 Rozložení respondentů podle vzdělání.....	66
Tab. 4 Rozložení respondentů podle studijního oboru.....	67
Tab. 5 Rozložení respondentů podle délky praxe.....	68
Tab. 6 Rozložení respondentů podle typu péče o ohrožené děti ve kterém pracují.....	68
Tab. 7 Rozložení respondentů podle typu jejich pracovní pozice.....	70
Tab. 8 Struktura respondentů podle jejich názoru na ideální typ péče o ohrožené děti.....	71
Tab. 9 Názor na ideální typ péče o ohrožené děti.....	72
Tab. 10 Struktura respondentů podle jejich priority metody sociálně- pedagogické práce..	73
Tab. 11 Struktura respondentů podle jejich názor na novelu zákona o SPOD.....	75
Tab. 12 Názor na novelu zákona o sociálně- právní ochraně dětí.....	76
Tab. 13 Struktura respondentů podle jejich názoru na další novelizaci zákona o SPOD.....	77
Tab. 14 Názoru na další novelizaci zákona o SPOD.....	78
Tab. 15 Co by mělo být v zákoně č. 359/1999 Sb. změněno.....	79
Tab. 16 Struktura respondentů podle názoru na transformaci systému péče o ohrožené děti.....	82
Tab. 17 Struktura respondentů podle názoru na neudělení výjimky z nejvyšší povolené kapacity pro FOD.....	85
Tabulka 18: Názor na neudělení výjimky z nejvyšší povolené kapacity pro FOD.....	86
Tab. 19 Struktura respondentů podle názoru na omezení doby pobytu dětí ve ZDVOP.....	88
Tab. 20 Názor respondentů na omezení doby pobytu dětí ve ZDVOP.....	89
Tab. 21 Struktura respondentů podle názoru na omezení doby pobytu dětí ve ZDVOP.....	91
Tab. 22 Struktura respondentů podle jejich názoru na omezení počtu dětí ve ZDVOP.....	93
Tab. 23 Názor respondentů na možné omezení počtu dětí v DD.....	94

Tab. 24 Struktura respondentů podle názoru počet dětí na jednu pečující osobu v DD.....	95
Tab. 25 Struktura respondentů podle názoru počet dětí na jednu pečující osobu ve ZDVOP.....	97
Tab. 26 Struktura respondentů podle jejich názoru na model PPPD.....	100
Tab. 27 Názor respondentů na model systému PPPD.....	101
Tab. 28 Struktura respondentů podle jejich názoru na povolání pěstouna na přechodnou dobu.....	102
Tab. 29 Struktura respondentů podle jejich názoru na možné nahrazení DD a ZDVOP pěstounskou péčí a PPPD.....	104
Tab. 30 Názor respondentů na možnost nahrazení DD a ZDVOP pěstounskou péčí a PPPD.....	105
Tab. 31 Struktura respondentů podle názoru na omezení doby pobytu dětí v PPPD.....	106
Tab. 32 Struktura respondentů podle jejich názoru transformaci systému péče o ohrožené děti.....	108
Tab. 33 Názor respondentů na transformaci systému péče o ohrožené děti.....	109

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1: Rozložení respondentů podle typu péče o ohrožené děti ve kterém pracují.....	69
Graf 2: Co by podle respondentů mělo být v zákoně č. 359/1999 Sb. změněno.....	80
Graf 3: Struktura respondentů podle názoru na transformaci systému péče o ohrožené děti.....	83
Graf 4: Struktura respondentů podle názoru na ideální počet dětí v DD na pečující osobu.....	96
Graf 5: Struktura respondentů podle názoru na ideální počet dětí ve ZDVOP na pečující osobu.....	98

SEZNAM PŘÍLOH

1. Rešerše použité literatury
2. Slovník pojmů
3. Dotazník

PŘÍLOHA P I: REŠERŠE POUŽITÉ LITERATURY

BAKOŠOVÁ, Zlatica, 2008. *Sociálna pedagogika ako životná pomoc*. Bratislava: Univerzita Komenského. ISBN 978-80-969944-0-3.

Publikace s názvem Sociálna pedagogika ako životná pomoc přináší ucelený souhrn sociální pedagogiky. Udává přehled nejen z teorií a východisek, ale pozornost věnuje také profesi sociálního pedagoga, jeho kompetencím a profilu absolventa tohoto studijního oboru. Dále popisuje různé skupiny osob, na které se soustředí. Kromě rodiny svou pozornost věnuje také sociální pedagogice ve škole a v náhradních institucích výchovy i péče. Jedná se o jedno ze stěžejních děl pro tuto práci.

BAKOŠOVÁ, Zlatica, 2011. *Teórie sociálnej pedagogiky: edukačné, sociálne a komunikačné aspekty*. Bratislava: Slovenská pedagogická spoločnosť Slovenskej akadémie vied. ISBN 978-80-970675-0-2.

Knihla vnáší ucelený přehled oblasti výchovy v sociální pedagogice. Zaměřuje se na tradiční a inovační teorie, na možnosti utváření osobnosti prostřednictvím výchovy a sebevýchovy. Část knihy je věnována komunikaci jejím prostředkům, slovní i mimoslovní komunikaci a její efektivitě. Kniha je členěna přehledně a obsahuje vysvětlení základních pojmů z oblasti sociální pedagogiky.

BECHYŇOVÁ, Věra a Marta KONVIČKOVÁ, 2008. *Sanace rodiny*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-392-5.

Popis sanace rodiny v knize je ucelený, přehledný a zaměřuje se i na specifika v různých situacích do kterých se rodina s dítětem či dětmi může dostat. Uvádí i soupis rizik, které mohou souviset s poskytováním sanace rodiny nebo která mohou sanaci vylučovat. V knize jsou uvedeny i příklady na rodinách klientů. Zabývá se také případovými konferencemi, prevencí, nařízením ústavní výchovy a péčí o sociálně ohrožené děti ve Francii.

BENDL, Stanislav, 2004. *Neukázněný žák: cesta institucionální pomoci*. Praha: ISV. ISBN 8086642364.

Neukázněný žák je publikací, která přináší přehled o jednotlivých pracovních pozicích ve školských a ústavních institucích. Zaměřuje se na školu, učitele, ředitele, pedagogickou radu, výchovnou komisi a výchovného poradce. Pro tuto práci jsou důležité oblasti zaměřené na střediska výchovné péče pro děti a mládež, na speciální školy, výchovné ústavy a speciálně pedagogická centra.

COOLAHAN, John, 1981. *Irish education: its history and structure*. Dublin: Institute of Public Administration. ISBN 0906980119.

Knihy prezentuje vývoj vzdělávacího systému v letech 1800 až 1980. První část je zaměřena na vývoj systému, zaměřuje se na primární, sekundární a terciární vzdělávání a na vzdělávání na univerzitách v tomto časovém rozpětí. Pro práci je důležitá část, která se zaměřuje na vzdělávání žáků ve speciálních školách a na vzdělávání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami.

CHRÁSKA, Miroslav, 2007. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1369-4.

Publikace přináší základy kvantitativně orientovaného výzkumu v pedagogice. Zabývá se klasickým pedagogickým výzkumem a zároveň i analyzuje jeho základní fáze. V publikaci je uvedena podstata měření, a také diskutuje vlastnosti dobrého měření. Popsány jsou i základní metody zpracování výsledků měření a metody sběru dat v pedagogickém výzkumu. Jedná se o velmi významné dílo z oblasti kvantitativního výzkumu.

DANEK, Ján., 2007. *Výchova ako súčasť života: Teória a prax*. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave. ISBN 978-80-89220-72-4.

Knihy je zaměřená na výchovu, jenž je nedílnou součástí života každého jedince. Zaměřuje se na principy a podmínky výchovy. V knize jsou vystižena jak teoretická východiska, tak i možnosti uplatnění v praxi.

GABRIEL, Zbyněk a Tomáš NOVÁK, 2008. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. Praha: Grada, Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1788-3.

V knize jsou popsány paradoxy a historie náhradní rodinné péče a trauma bezdětnosti, se kterými se rodiny potýkají. Třetí část je zaměřena na krátkodobou psychologickou intervenci v rámci problémů spojených s bezdětností. Pro tuto práci je stěžejní pátá část, jenž se zabývá náhradní rodinnou péčí, především novým modelem péče, kterým je pěstounská péče na přechodnou dobu, zavedená novelou zákona o sociálně-právní ochraně dětí z 1. června 2006.

GULOVÁ, Lenka, 2011. *Sociální práce*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-3379-1.

Kniha, jenž je určena převážně studentům sociálních a pedagogických oborů, má za cíl přiblížit disciplínu sociální práce. V úvodu vymezuje sociální práci a cílovou skupinu, popisuje okruh činností sociálních pracovníků, následně i etický kodex, hodnoty, metody i teorie sociální práce a dobrovolnictví. Významné je i vymezení vztahu mezi sociální prací a sociální pedagogikou. Druhá část je věnována metodologii sociální práce.

HRONCOVÁ, Jolana, Ingrid EMMEROVÁ a Blahoslav KRAUS, 2008. *K dějinám sociální pedagogiky v Evropě*. V Ústí nad Labem: Pedagogická fakulta Univerzity Jana Evangelisty Purkyně. ISBN 978-80-7414-072-3.

Kniha popisuje dějiny sociální pedagogiky v Evropě, vývoj sociálně-pedagogických myšlenek ve starověku, v období středověku, v období humanizmu a renesance, v období novověku a vývoj až po dnešní dobu. Důležitou kapitolou je vývoj myšlenek v péči o děti a mládež a vztah sociální pedagogiky k pedagogice volného času.

JEDLIČKA, Richard, 2014. *Teorie výchovy- tradice, současnost, perspektivy*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-2412-9.

Teorie výchovy – tradice, současnost, perspektivy uvádí přehled o výchově a její vztah k vývoji jedince. Jedna z částí je věnována i spiritualitě a duchovní krizi západní společnosti. Další se zaměřuje na podněty hlubinné psychologie pro rozvoj teorie výchovy a na výchovnou, převýchovnou a preventivní práci.

KRAUS, Blahoslav, 2008. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-383-3.

V knize je podán komplexní pohled nejen na historii a současnost sociální pedagogiky v Čechách i zahraničí, ale také seznamuje s metodologickými východisky a sociální pedagogiku charakterizuje jako vědní disciplínu i jako studijní obor. Zaměřuje se také na problematiku sociálního prostředí, na výchovné instituce, sociálně-pedagogickou komunikaci, pomoc v nejrůznějších životních situacích, multikulturní soužití a sociálně-výchovné působení v terénu.

KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ, 2001. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido. ISBN 80-7315-004-2.

Knihla člověk-prostředí-výchova patří ke stěžejním publikacím, které jsou zaměřeny na sociálně-pedagogickou práci. V knize je uvedeno pojetí sociální pedagogiky, její obsah a profese sociálního pedagoga. Další z částí je věnována společenským determinantům výchovy, rodině jako výchovnému socializačnímu činiteli a sociálně psychickému klima ve výchovných zařízeních. Zaměřuje se také na oblast prostředí, životní situace a pomáhání v pomáhajících profesích. Knihla je významným studijním materiálem.

KREBS, Vojtěch, 2007. *Sociální politika*. 4. vyd. Praha: ASPI. ISBN 978-80-7357-276-1.

Knihla se zabývá teoretickými otázkami sociální politiky v rámci společenského systému. Knihla pojednává o jednotlivých dílčích oblastech sociální politiky, o konkrétních opatřeních a odvětvích. Zaměřuje se na dopad sociální politiky na oblasti životních podmínek jedinců a

skupin a na celkovou prosperitu společnosti. Zahrnuje témata politiky sociálního zabezpečení, zdravotní a sociální politiky, bytové a rodinné politiky, chudoby a sociálního vyloučení.

LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ, 2006. *Vývojová psychologie. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1284-9.*

Kniha přináší ucelený přehled z vývojové psychologie. Kapitoly jsou uceleny přehledně a jsou zaměřeny na jednotlivé oblasti vývojové psychologie. Těmi jsou například jednotlivá stádia lidského vývoje, rozdíly ve vývoji chlapců a dívek, hraniční disciplíny, či oblastí pro práci nejvýznamnější, a to je ohrožení psychického vývoje dítěte. V této části jsou popsány dopady ústavní výchovy v různých obdobích na ohrožené dítě a postupný vývoj v péči o děti bez biologických rodičů.

MALACH, Josef, 2007. *Teorie metodiky výchovy. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského. ISBN 978-80-86723-29-7.*

Jedná se o další z publikací, která je věnována výchově. Tato kniha se zaměřuje na děti a mládež v současné společnosti a na jejich výchovu, na cíle výchovy v jednotlivých složkách, například na výchovu rozumovou, mravní, estetickou a další. Kniha neopomíjí ani osobnostně-sociální rozvoj jedince v podmínkách školy, výchovu v rodině a náhradní výchovné péči. Velmi důležitá je také výchova ve volném čase, sociálně-patologické jevy dětí a mládeže a jejich prevence.

MATOUŠEK, Oldřich, 2013. *Metody a řízení sociální práce. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0213-4.*

Publikace je zaměřena na metody a řízení sociální práce a ve svém obsahu zahrnuje i profesní etika, role sociálního pracovníka a způsoby přístupu k praxi. Zaměřuje se také na oblasti, které se sociální prací souvisejí a těmi jsou například syndrom vyhoření, dobrovolnictví a pro tuto práci důležité případové konference, poradenství, krizové intervence. Důležitá část knihy je zaměřena na sociální práci s rodinou, na ohrožené rodiny a posuzování situace potřeb ohroženého dítěte.

MATOUŠEK, Oldřich, 2013a. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0366-7.

Toto rozsáhlé dílo poskytuje přehled sociologických a psychologických přístupů a teorií, které mají dopad na sociální práci, následně přináší také souhrn náboženských, filozofických a společenských kontextů oboru. Udává přehled klíčových pojmů, metod a technik sociální práce, zaměřuje se i na ohrožené skupiny a poskytované služby. Samostatnou část knihy tvoří pojmy charakterizující profesi sociálního pracovníka a ty, které se zabývají výzkumem v oblasti sociální práce.

MATOUŠEK, Oldřich, 2007. *Sociální služby*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-310-9.

Knihy je zaměřena na různé podoby sociálních služeb, na jejich plánování a hodnocení. Uvádí také kritickou analýzu současného stavu sociálních služeb v České republice a uvádí možnosti dalšího vývoje. Kapitoly jsou rozděleny podle základních typů společenských služeb, pojednávají o historii, současném vývoji, trendech u nás i v západní Evropě. Kniha se zabývá hodnocením potřeb klientů, cílových skupin i hodnocením výsledků poskytovaných služeb.

MATOUŠEK, Oldřich a Andrea MATOUŠKOVÁ, 2011. *Mládež a delikvence*. 3. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-825-8.

Mládež a delikvence je knihou, která přináší ucelený přehled o příčinách delikventního chování mládeže, o metodách prevence i represí. Důraz klade na nové metody řešení tohoto závažného společenského problému a na porovnání jejich efektivity. Knihu provází řada příběhů, případových studií a popisů konkrétních projektů. Jedna z kapitol přináší ucelený přehled právních norem, které se dotýkají dětí a mládeže.

MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ, 2010. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-739-8.

Využitelnost knihy je směřována především k odborníkům z řad sociálních pracovníků, psychologů, psychiatrů, pedagogů a k ostatním profesím, které pracují s rodinami. Zabývá

se především změnami podoby rodiny, hodnocením vývojové úrovně dítěte, postupy pro plánování práce s dítětem a rodinou, a také ústavní a náhradní rodinou péčí.

MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ, 2005. *Sociální práce v praxi*. Praha: Portál. ISBN 80-7367-002-X.

Tak jak název uvádí, kniha se zaměřuje na sociální práci a její užití v praxi. V knize je řešena široká škála sociálních problémů, které se týkají nejrůznějších skupin osob. Publikace uvádí základní informace o nejrůznějších skupinách, se kterými se sociální pracovník v praxi setkává a pojednává také o metodách práce s nimi. Ve svém obsahu zahrnuje zneužívané, týrané a zanedbávané děti a jejich rodiny, také rodiny v rozvodu, popřípadě rodiny pouze s jedním rodičem, rizikovou mládež a jiné.

NAVRÁTIL, Pavel, 2001. *Teorie a metody sociální práce*. Brno: Zeman. ISBN 80-903070-0-0

Kniha s názvem: *Teorie a metody sociální práce* přináší ucelený přehled o teoriích a metodách sociální práce. Ve svém obsahu se zabývá také psychodynamickou perspektivou a psychosociálními přístupy. Teorie sociální práce dělí na humanistické a existenční, na sociálně-psychologické a komunikační modely a na kognitivně-behaviorální teorie. Pro tuto práci je stěžejní část, která se zaměřuje na krizovou intervenci a na samotnou krizi.

NOVOTNÁ, Věra a Eva BURDOVÁ, 2007. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí*. Praha: LINDE. ISBN 978-80-86131-72-6.

Tato kniha uvádí přehled změn a výkladových stanovisek k zákonu o sociálně-právní ochraně dětí, jehož novela je účinná od 1.1.2007. Kniha obsahuje i vybrané texty úmluv, zákonů a instrukcí. Obsahuje také výňatky některých zákonů, jenž se sociálně-právní ochranou souvisejí.

NOVOTNÝ, Petr, 2014. *Nový občanský zákoník. Praha: Grada, Právo pro každého (Grada). ISBN 978-80-247-5167-2.*

Publikace Petra Novotného s názvem: Nový občanský zákoník, jenž je zaměřena na rodinné právo, seznamuje čtenáře se zásadními změnami v oblasti rodinného práva, jenž je nově součástí nového občanského zákoníku. První kapitola je zaměřena na manželství a registrované partnerství, další na uspokojování potřeb rodiny, rozhodování a obstarávání záležitostí rodiny, vzájemné zastupování manželů. Další části jsou zaměřeny na manželské majetkové právo, vyživovací povinnost, příjmení manželů, zvláštní ustanovení proti domácímu násilí, příbuzenství a švagrovství, styk dítěte s osobou blízkou, určování a popírání otcovství, osvojení a na další druhy náhradní rodinné péče. Pro tuto práci je stěžejní část, jenž je zaměřena na ústavní výchovu, pěstounskou péči a pěstounskou péči na přechodnou dobu.

PROCHÁZKA, Miroslav, 2012. *Sociální pedagogika. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3470-5.*

Kniha přináší ucelený přehled, který se vztahuje na oblast sociální pedagogiky. Zaměřuje se na historické kořeny sociální pedagogiky, na vznik sociální pedagogiky jako vědy a její rozvoj v 19. a na počátku 20. století. Mimo jiné se zaměřuje na současné pojetí sociální pedagogiky jako vědecké disciplíny. Oblasti, kterými se zabývá je: výchova, socializace, prostředí, vztahem mezi výchovou a prostředím a na prostředí institucionalizované výchovy. Pro práci je důležitých několik kapitol této publikace, především současné pojetí sociální pedagogiky.

PROKEŠOVÁ, Ludmila a Iva STUHLÍKOVÁ, 2005. *Zvládání emočních problémů školáků. Praha: Portál. ISBN 8071785342.*

Kniha je zaměřena na emoční inteligenci dětí. Orientuje se na zvládání emočních problémů školáků a seznamuje se základními poznatky, které jsou významné pro pochopení problematiky emoci. Kniha je určena především učitelům, studentům pedagogiky, vychovatelům a rodičům. V příloze knihy jsou uvedeny tipy pro vybavení tříd a chodeb a různé možnosti pohybového cvičení žáků s prvky jógy.

PŘADKA, Milan, Dana KNOTOVÁ a Jarmila FALTÝSKOVÁ, 2004. *Kapitoly ze sociální pedagogiky*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 80-210-3469-6.

Jedná se o skripta zabývající se sociální pedagogikou. Zaměřují se na sociálně-pedagogické problémy volného času, na prostředí rodinné, školní, lokální, skupinové, pracovní a na vznik sociální pedagogiky. Přispívá k pochopení vzniku sociální pedagogiky ve třech zemích: Německo, Polsko, Česká republika.

PUNCH, Keith, 2008. *Základy kvantitativního šetření*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-381-9.

Kniha je zaměřena na základy kvantitativního šetření, které se zabývá vztahem proměnných. Kniha uvádí vysvětlení jednotlivých pojmů, zaměřuje se na prvky šetření a uvádí ukázky jednoduchých příkladů. Kniha je velmi přínosná, jelikož přináší praktické rady studentům, kteří se připravují na kvantitativní šetření.

SEKERA, Ondřej. *Potenciál humanistické terapie v přípravě sociálních pedagogů*, 2012. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta. ISBN 978-80-7464-206-7.

Tento studijní materiál má za cíl rozšířit vědomosti, znalosti, představy, postoje a zkušenosti se způsoby práce v prostoru sociální pedagogiky. Zabývá se nejen vymezením problému, ale obeznamuje čtenáře s tím, proč se zabývat terapií v přípravě sociálního pracovníka, vymezuje nástroje a techniky humanistické terapie, profilem osobnosti sociálního pedagoga, jeho kompetencemi a komunikací.

SEMRÁD, Jiří, Iva JURÁČKOVÁ a Václav ŠÍMA, 2007. *Průvodce sociální pedagogikou v kontextu pedagogických věd*. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 978-80-7041-897-0.

Kniha pojednává o předmětu pedagogiky, jejich objektech a funkcích. Zaměřuje se na podstatu výchovy, charakteristiku pojmu vzdělání, na soudobé teorie vzdělání, cíle výchovy a jejich třídění, pedagogickou dokumentaci, výchovu, na tvoření žáků a mnoho

dalších oblastí. Publikace přináší ucelený přehled sociální pedagogiky v kontextu pedagogických věd.

STANCHFIELD, Jennifer, 2007. *Tips & tools: the art of experiential group facilitation*. Oklahoma City, OK: Wood 'N' Barnes Publishing. ISBN 978-1-885473-71-4.

Kniha je zaměřena na zážitkové skupiny a učení prostřednictvím zážitkových metod, které jsou vedeny facilitátory. Inspirace pro publikaci vychází z pedagogických blogů, workshopů, programů pro odborný rozvoj a má sloužit jako usnadněná učební pomůcka, která je výsledkem praktických znalostí a dlouholetých zkušeností. Cílem je pomoc pedagogům s kvalitou práce, seznámit je s uživatelsky přívětivými metodami, podpořit rozvoj skupin a zapojit studenty do procesu smysluplné reflexe a dialogu. Pro tuto práci bylo důležité objasnění vlivu zážitkové pedagogiky a funkce facilitátora v úvodu a následně kapitola s názvem Aspects of Effective Facilitation, která je zaměřena na přímou práci.

SVOBODA, Jan, 2014. *Agrese a agresivita v předškolním a mladším školním věku*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0603-3.

Obsah knihy je zaměřen na děti v předškolním a školním věku a na jejich projevy chování. Zaměřuje se na agresi, její funkce, typické reakce, následně také na emoce, vztahy, rozum, a také na základní sociální potřeby a důsledky její nedosycenosti. Veškerá teorie a pojednání jsou umocněny kazuistikami a jejich řešením, z toho důvodu je na problém nahlíženo v širších souvislostech.

SYCHROVÁ, Adriana a Martina HALÍŘOVÁ, 2014. *Ústavní péče v resocializačním kontextu*. Pardubice: Univerzita Pardubice. ISBN 978-80-7395-756-8.

Ústavní péče v resocializačním kontextu je zaměřena na vznik a vývoj ústavní péče o děti a mládež. Dále obeznamuje se současným pojetím ústavní péče a pohledy na praxi ústavní péče. V knize je porovnání umístování dětí do ústavní výchovy a náhradní rodinné výchovy v České republice i zahraničí. Mimo jiné popisuje i transformaci ústavní péče a její mezníky na Slovensku a zaměřuje se na děti cizinců v ústavní péči.

ZAKOUŘILOVÁ, Eva, 2014. *Speciální techniky sociální terapie rodiny*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0583-8.

Tato publikace je zaměřena na speciální techniky sociální terapie rodiny, ke kterým lze řadit například rozhovor. Ve druhé části knihy, která je pro publikaci stěžejní, je uvedeno kolem 50 konkrétních speciálních technik a zároveň je popsán jejich přínos a podmínky i zásady jejich používání. Kniha je doplněna kauzistikami, kresbami a pracemi klientů.

ZEZULOVÁ, Dagmar, 2012. *Pěstounská péče a adopce*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0065-9

V knize jsou uvedeny motivace náhradních rodičů a uvádí rozdíly mezi adoptí a pěstounskou péčí, zmínka patří taky hostitelské péči. Kniha může sloužit lidem, jenž uvažují o náhradní péči o nezl. dítě, jelikož uvádí rady, jak se nejlépe na tuto činnost připravit a zabývá se také vztahy mezi dítětem a ostatní náhradní i biologickou rodinou.

Manuál transformace ústavů. In: *Národní centrum podpory transformace sociálních služeb* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2013 [cit. 2014-10-02]. ISBN 978-80-7421-057-0. Dostupné z: http://www.trass.cz/TrassDefault.aspx?rid=43205&app=Article&grp=Content&mod=ContentPortal&sta=ArticleDetail&pst=ArticleDetail&p1=OID_INT_8859&p2=ShowDocInfo_BOOL_True&p3=RoundPanel_BOOL_True&acode=69646832

Jde o první materiál, který se zabývá pěstounskou péčí na přechodnou dobu. Publikace vznikla v době transformačních změn v oblasti péče o ohrožené děti. V roce, kdy byla publikace vydána, se Česká republika řadila mezi země, které umisťují nejmladší děti do ústavní výchovy. Ministerstvo práce a sociálních věcí začalo rozvíjet alternativní formy péče, kam řadíme i pěstounskou péči na přechodnou dobu (PPPD). V publikaci je podán přehled světových i domácích studií, které poukazují na to, jak prospěšná je individuální péče o ohrožené děti, a to především v prvních měsících a letech života.

PŘÍLOHA P II: SLOVNÍK POJMŮ

Deinstitucionalizace

Jedná se o takový proces institucionálních změn, které mají za cíl oslabit tradiční ústavní formy péče a mají posílit ty služby, které jsou spojeny s vlastním bydlením, s místní komunitou, s individuálním přístupem ke klientovi, a mají upevnit role rodiny a neformálních poskytovatelů pomoci. (Matoušek, 2013a, s. 248)

Delikvence

Za delikventní jsou považovány všechny typy jednání, které porušují sociální normy, které jsou chráněné právními předpisy včetně přestupků (Matoušek, Kroftová, 2003, s. 315).

Facilitace

Popisuje proces vedení, pomáhání, pomoc a utváření. Vychází z procesu práce kdy jsou nacházeny problémy, které jsou řešeny za dohledu učitele/poradce/vůdce. (Stenchfield, 2007, s. 1)

Interakce

Vzájemné ovlivňování lidí, jenž jsou v bezprostředním styku. Součástí interakce je komunikace. (Matoušek, Kroftová, 2003, s. 316)

Intervence

Jedná se o taková opatření, kterými se reaguje na zvýšená rizika sociálního selhání (Matoušek, Kroftová, 2003, s. 316).

Komunikace

Komunikace je záměrné i nezáměrné sdělování zpráv pomocí symbolů. (Matoušek, Kroftová, 2003, s. 316)

Krizová životní situace

Krizovou životní situaci lze charakterizovat jako situaci, která je vyostřená v krátkém čase a jedinec ji není schopen sám překonat a vnitřní či vnější zátěž zvládnout pomocí vlastních strategií. (Jedlička, Kořa 1998, In: Kraus 2008, s. 142,143)

Ohrožené děti

Za ohrožené děti lze považovat děti bez příznivých podmínek pro vývoj, neboť je pravděpodobné, že u nich bude ovlivněno jejich sociální fungování i v dospělosti. Dá se říct, že u nich budou častější projevy sociálního selhání. (Matoušek, Pazlarová, 2010, s. 18)

Ohrožené rodiny

„Ohrožené rodiny jsou ty, v nichž rizikové faktory nejsou dostatečně vyvažovány působením protektivních faktorů nebo vlivem dalších zdrojů. Pak hrozí rozpad rodiny a/nebo závažná jiná újma někomu z rodiny.“ (Matoušek, 2013, s. 202)

Převýchova

„Převýchova je označována za dlouhodobou výchovnou práci, od níž nelze za každých okolností očekávat zaručený úspěch a rychlé vyřešení mnohdy léta se hromadících výchovných problémů“ (Malach, 2007, s. 113).

Psychická deprivace

„Psychická deprivace je psychický stav vzniklý následkem takových životních situacích, kdy subjektu není dána příležitost k uspokojení některé jeho základní (vitální) psychické potřeby v dostatečné míře.“ (Langmeier, Matějček, 1968, str. 98, In: © Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2011, s. 13)

Riziková mládež

Riziková mládež je mládež se zvýšeným rizikem sociálního selhání, tedy disponuje k delikventnímu chování, drogové závislosti, alkoholizmu a jiným rizikovým faktorům (Matoušek, Kroftová, 2003, s. 318)

Sociální komunikace

Sociální komunikace je projev kontaktu mezi lidmi v konkrétním společenském prostředí za účelem vzájemného informování a ovlivňování se. Komunikace je nejvýraznější prostředek v procesu výchovy. (Danek, 2007, s. 117)

Sociální pedagog

Sociální pedagog je odborník v oblasti sociálně-výchovného působení, vzdělávání, převýchovy, poradenství, intervence, prevence dětí, mládeže a dospělých, ale také v oblasti výzkumu sociálních věd a věd o výchově a vzdělávání (Bakošová, 2011, s. 37).

Sociální pedagogika

Jedná se o transdisciplinární disciplínu, která se zaměřuje na problémy patologického charakteru, marginálních skupin, části populace ohrožených ve svém rozvoji a potenciálně deviantně jednajících, ale především na celou populaci, ve smyslu vytváření souladu mezi potřebami jedince a společnosti, a tedy na utváření optimálního způsobu života v dané společnosti. (Kraus, Poláčková, 2001, s. 12)

Socializace

„Socializace je celoživotní proces, v jehož průběhu si jedinec osvojuje specifické lidské formy chování a jednání, jazyk, poznatky hodnoty, kulturu a začleňuje se tak do společnosti. Socializace se odehrává především v rodině, ve skupině vrstevníků a přátel, ve škole, prostřednictvím masmédií a práce.“ (Kraus, Poláčková, 2001, s. 54)

Výchova

Výchova je složitý společenský proces, ve kterém se uskutečňuje vztah (interakce) vychovávající - vychovávaný. (Bakošová, 2008, s. 50)

PŘÍLOHA P III: DOTAZNÍK**Dotazník**

Vážený respondente,

jsem studentka oboru Sociální pedagogika na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně. Dovoluji si Vás požádat o vyplnění dotazníku, který bude sloužit jako podklad k diplomové práci, jež se zabývá sociálně- pedagogickou prací s ohroženými dětmi. Vámi uvedené údaje budou sloužit pouze pro účely této práce a jsou zcela anonymní. Dotazník je určen všem odborným pracovníkům, kteří pracují s těmito dětmi.

Děkuji Vám za váš čas a ochotu.

Tereza Francová

Základní údaje o Vás:

1. Jsem: žena muž

2. Můj věk: _____

3. Vzdělání: základní
 středoškolské
 vysokoškolské
 Jiné:

4. Studijní obor: _____

5. Praxe v sociální oblasti: méně než 1 rok
 1 rok až 3 roky včetně
 3 roky až 10 let včetně
 více jak 10 let
 Jiná:

Datum vyplnění: _____

Pokud není uvedeno jinak, zakroužkujte prosím vždy jednu z nabízených odpovědí nebo napište odpověď vlastní.

6. V jakém typu péče o děti pracujete?

- a) Pěstounská péče
- b) Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (dále jako ZDVOP)
- c) Dětský domov (dále jako DD)
- d) Jiný:

7. Na jaké pracovní pozici?

- a) Vedoucí pracovník
- b) Sociální pracovník
- c) Sociální pedagog
- d) Speciální pedagog
- e) Vychovatel
- f) Psycholog
- g) Pracovník v sociálních službách
- h) Pečovatel
- i) Jiná:

8. Jaký typ péče o děti je, z hlediska sociálně- pedagogické práce, dle Vašeho názoru pro dítě nejlepší (popřípadě, že není možná výchova v biologické či širší rodině)?

- a) Pěstounská péče
- b) Péče v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc
- c) Péče v dětském domově
- d) Jiný:

9. Jaká sociálně- pedagogická metoda práce s dětmi je dle Vašeho názoru nejefektivnější?

- a) Výchovně- vzdělávací
- b) Preventivní
- c) Intervenční
- d) Poradenská
- e) Jiná:

10. Jaký je Váš názor na novelu zákona o sociálně právní ochraně dětí?

- a) Souhlasím s novelou
- b) Nesouhlasím s novelou
- c) Nevím
- d) Jiný:

11. Mělo by dle Vás dojít k další novelizaci zákona o sociálně právní ochraně dětí?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Nevím
- d) Jiná:

12. Pokud jste v předchozí otázce odpověděli ano:

co by mělo být v zákoně č. 359/1999 Sb. o sociálně- právní ochraně dětí změněno? (možno zvolit více odpovědí)

- a) Navýšení maximální kapacity ZDVOP
- b) Snížení maximální kapacity ZDVOP
- c) Navýšení maximální doby pobytu dětí ve ZDVOP
- d) Změna financování ZDVOP
- e) Navýšení odměny pěstouna
- f) Jiná:

13. Jaký je Váš názor na transformaci systému péče o ohrožené děti?

- a) Změna systému péče je velkým přínosem pro všechny
- b) Změna systému péče je přínosem pro ohrožené děti
- c) Změna systému péče je přínosem pro MPSV (financování, školení pěstounů na přechodnou dobu atd.)
- d) Změna systému péče není přínosem
- e) Změna systému péče je pouze politický tah
- f) Jiný:

14. Jaký je Váš názor na neudělení výjimky z nejvyšší povolené kapacity pro FOD?

- a) Souhlasím s neudělením výjimky
- b) Nesouhlasím s neudělením výjimky
- c) Nejvyšší povolená kapacity by se měla vztahovat na zařízení vzniklá až po 1.1.2014
- d) Jiný:

15. Souhlasíte s omezením doby pobytu dětí v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, jehož systém péče je velmi podobný péči v rodinách?

- a) Ano, půl roku je dostačující
- b) Maximální doba pobytu dětí ve ZDVOP by měla být navýšena
- c) Doba pobyt dětí ve ZDVOP by neměla být omezena stejně jako u DD (3 roky s možností prodloužení)
- d) Jiná:

16. Myslíte si, že je pro děti traumatizující omezení doby pobytu v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc?

- a) Ano, změna prostředí je traumatizující
- b) Ne, dítě si rychle zvyká na změny
- c) Záleží na věku dítěte
- d) Záleží na délce pobytu ve ZDVOP
- e) Jiná:

17. Měl by být dle Vašeho názoru omezen počet dětí v Dětských domovech, podobně, jako tomu je ve ZDVOP? (1 teta se může starat max. o 4 děti, počet dětí na zařízení je max. 28)

- a) Ano
- b) Ne
- c) Jiná:

18. Jaký je dle Vašeho názoru ideální počet dětí na jednu pracující osobu v DD?

- a) 1- 2
- b) 3- 4
- c) 5- 6
- d) 7-8
- e) Může být i více
- f) Jiná:

19. Jaký je dle Vašeho názoru ideální počet dětí na jednu pracující osobu ve ZDVOP?

- a) 1- 2
- b) 3- 4
- c) 5- 6
- d) 7- 8
- e) Může být i více
- f) Jiná:

20. Líbí se Vám model systému pěstounské péče na přechodnou dobu?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Jiná:

21. Jaké je Váš pohled na pěstounství na přechodnou dobu?

- a) Je to poslání
- b) Je to profese
- c) Jiný:

22. Je možné dle Vás nahradit péči o děti v dětských domovech a ZDVOP, pěstounskou péčí a pěstounskou péčí na přechodnou dobu?

- d) Ano
- e) Ne
- f) Jiná:

23. Myslíte si, že je pro děti traumatizující omezení doby pobytu v pěstounské péči na přechodnou dobu maximálně na jeden rok?

- f) Ano, změna prostředí je traumatizující
- g) Ne, dítě si rychle zvyká na změny
- h) Záleží na věku dítěte
- i) Záleží na délce pobytu v rodině pěstounů na přechodnou dobu
- j) Jiná:

24. Je podle Vás proces transformace systému péče o ohrožené děti pohybem k lepšímu?

a) Ano

b) Ne

c) Jiná:

25. Jaký by byl podle Vás nejlepší model péče o ohrožené děti?

.....
.....
.....

Děkuji Vám za čas, který jste věnovali vyplnění dotazníku!